

vita nostra

2011 *revue* 2

Abstrakta
Dobrovolníci
Etika
Hosté
Jubileum UK
Korupce
Loutky
Politika
Reformy
Traumatologie

V. Bělohradský
J. Burian
B. Fišer
V. Hampl
M. Kršiak
L. Mlčoch
D. Münich
S. Štech
J. Veis
V. Žák

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 2

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 20. 5. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Žák: Demokracie ve cvokhausu	4
L. Jelínek: Šance pro nácky a praještery	6
J. Veis: V říši paradoxu	8
J. Burian: Naši v Chile	10

ALMA MATER

V. Hampel: Ideální podmínky neměli ani velikáni minulých dob	14
L. Mlčoch: Věda a její etický rozměr	18
K pracovnímu návrhu věcného záměru o vysokých školách (<i>Stanovisko AS 3. LF UK, Usnesení AS UK, Co se vlastně akademikům nelíbí</i>)	22
D. Můnich: Jede se pořád ve starých kolejích	24
S. Štech: Ve starých kolejích jedou i ekonomičtí rádci	27

ZDRAVOTNICTVÍ

Z aprílových OVM: Ministři, profesori a ředitel hledali konsenzus	32
Společné stanovisko k reformním záměrům: Sebeobrana lékařů	37
F. Vyhnanek: 15 let Vinohradského traumacentra	38
R. Mosheiff přednášel o hromadných úrazech	41
L. Klein: Představitel mezinárodní organizace pro popáleniny na Vinohradech	43
S M. Míkovou o loutkách (a v nemocnici zvláště)	45
M. Hasalíková: Dobrovolníci na Vinohradech	49
I podle I. Kořínkové dobrovolníci mění svět	51
J. Neumannová: Dobrovolníci v novozélandských hospicích	52

VĚDA

M. Kršiak: Etika v lékařské vědě a výzkumu	54
R. Šlamberová: Zpráva o SVK 2011	59
Abstrakta vítěznych prací	65

O TEMPORA O MORES

M. Vácha: Zpráva z hořícího cirkusu	70
Proč je v české politice korupce?	71
V. Bělohradský: Korupce jako filozofický problém	74

TEXT

B. Fišer: Politika z pohledu přírodovědce	83
---	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: No tak vidíš, Máňo	100
--	-----

RES PUBLICA

HROZBY A PARADOXY
V POLITICKÉM BLÁZINCI

Demokracie ve cvokhausu

V moderních českých dějinách fungují dvacetileté cykly, které se mohou zkrátit, když je vůkol bouřlivé podnebí. Většinou nám ale stačí dvacet let, abychom dospěli k marasmu a rozčarování. Na konci první republiky byla řada občanů, počínaje prezidentem Benešem, do morku kostí znechucena z počínání politických stran.

Prezident Masaryk si patil síť informátorů ve všech politických stranách, dluhy, které nadělal premiér Hodža u ženských, někdy přišla na pořad dne i dost neskrupulózní intrička. „*Podehradem, nadehradem, krađu, kradeš, krade, kradem,*“ zní epigram Viktora Dyka (+1931). Po protektorátu nechtěl nikdo obnovit stranický systém první republiky. Národní fronta, to nebyl primárně komunistický vynález. Na destruktivní síle politických stran a nutnosti jejich zkrocení byl rozsáhlý konsenzus.

Teď, dvacet let po vítězném Listopadu, se mnoha lidem dělá nevolno, když se dívají na to, jak u nás funguje demokracie. Pravda, není to právě lákavý pohled. Prezident s výrazem šťastného pubertáka strká do kapsy polodrahokamy zdobené pero na státní návštěvě, na politické scéně běží nechutná rvačka o vnitro plná zákulisních intrik a vzájemných obvinění. Za první republiky neměli vymoženosti jako je mobilní telefon, tak těch nahrávek kolovalo o poznání méně. Ale špiclování, úplatky, zákulisní informace znali velmi dobře i tehdy. A ejhle: s odstupem času se na první republiku díváme jako na zlatá léta československých dějin. Kdyby tehdejší aktéři vstali z mrtvých, asi by se nestačili divit, v jakém ráji jim bylo žít. Možná by ocenili, že Masaryk na státních návštěvách plnicí pera nekradl, ale to by byl asi jediný rozdíl.

Jak je možné, že vnímání těch dvaceti let je tak neuvěřitelně podobné? Za první republiky jsme byli obklopeni nepřáteli, žily zde početné menšiny, společnost byla sociálně i nábožensky rozdělená, byla drsná hospodářská krize. Dá se pochopit, že řada lidí nemohla Masarykovi přijít na jméno, neb si blaha demokracie představovali jinak. Ale proč se v tom bahně brodíme teď, kdy nám přímé nebezpečí nehrozí?

Odpověď je pozoruhodně jednoduchá. Nerozumíme demokraticky uspořádanému světu. Proto nevíme, co je důležité a co ne. Nevíme, jak poznat co je správně a co je špatně. Tím pádem neumíme kontrolovat politiku. Moc teče tam, kde není odpor, a bez odporu zákonitě zvlčí. Rychleji než za dvacet let. Dvacet let trvá, než nám to dojde.

Česká představa o světě – a to myslím naprosto vážně – je v jistém smyslu zakotvena v pohádkách Boženy Němcové. Buď v rubu, nebo v líci. Na trůn patří dobrý král Míroslav a lumpové do pekla. A dobrý král zajistí, aby se lidu v zemi žilo šťastně.

Co ale dělat, když dobrého krále Míroslava nemáme? Na to zná česká kultura jedinou odpověď: pak je třeba zaujmout strategii toho malého ve vysoké trávě a polohlasem nadávat na poměry. Hlavně nic nedělat a nesnažit se o změnu poměrů, je to

riskantní. Až budou poměry spravedlivé, pak ano, pak se budeme angažovat, ale do té doby? Co si myslíte, copak jsme sebevrazi?

Český člověk touží po vládcích, které by mohl obdivovat a ztotožnit se s nimi. Je jim ochoten i hodně odpustit. Ale když ho zklamou, to se pak nezná. Prezident Havel by mohl vyprávět. Ale to je infantilní, dětinský postoj ke světu. Děti chtějí žít v harmonickém světě. Svět dospělých vypadá jinak. Je plný konfliktů, které je třeba překonávat. Není založen na přátelství, ale na formálních vztazích a pečlivé dělbě rolí. Tedy přesně na tom, co Češi naprosto ignorují. Proto nerozumějí institucím, úřady jsou pro ně buzerace a pravidla zbytečnou přítěží.

Ale formální vztahy jsou předpokladem vzniku řádu. Existují česká ministerstva, kde ministři nepodepisují dokumenty, které z ministerstva odcházejí. Jsou ministerstva, kde se nedělají zápisy z porad, kde nejsou písemně předávány úkoly a pokud ano, pak nejsou podepsané.

Že je vám to úplně jedno? Dovedu si představit. Ale pak se nedivte, že se vám chce zvracet z politiky. Ten chaos generují party lidí, které se nejdříve milují, pak se začnou nenávidět. A v příšeří, které se rozhostí všude tam, kde se nedodržují formální pravidla, se korupci daří jak v pařeništi.

Bývalý ministr spravedlnosti Němec vlastnoručně podepisoval nejvýše dovolenky. Na jiném dokumentu byste jeho podpis hledali marně. Hospodaření ministerstva podle toho vypadalo. Ministři Bárta a John měli snad kancelář v Bártově bytě na Klárově. Tam vedli úřední jednání. John to vypráví do televize a zřejmě čeká, že ho moderátorka pochválí.

Když se to stalo v Británii, okamžitě letí z vlády. Úřadovat se smí jenom na místech k tomu určených a stanoveným způsobem. Kdo pravidla poruší, musí z kola ven, i když nespáchal žádný trestný čin. Chápete, že jenom dodržováním těchto omezení lze také omezit korupční jednání? Jak někdo může mít tu drzost a mluvit o vládě boje proti korupci, když chování členů vlády by jinde považovali za korupční a hned by je vyhodili z veřejného života?

K bláznivým paradoxům českého vnímání světa patří anarchistické nesnášení státa a současně podlézavé dovolávání se státní autority místo vlastního úsudku. Je přece absurdní, když exministr Drobil tvrdí, že když mu policie nedokáže korupci, znovu se do úřadu vrátí! Vždyť bohatě stačí, že nechával projednávat úřední věci v restauracích, popřípadě s rušičkami! To, že exministr Drobil zůstal ve stranické funkci, naprosto diskredituje jakékoliv tvrzení premiéra Nečase o boji proti korupci.

Poměry je možné začít napravnout poměrně jednoduchými kroky. Ale ty musejí mít podporu veřejnosti. Aby jim však veřejnost podporu dala, musela by jim rozumět. Bohužel, kultura jsou vlastně brýle, jimiž se díváme na svět. Bez toho, že odložíme brýle infantilního světa a vstoupíme do studeného světa odpovědnosti a formálních vztahů, situace se nezlepší.

Psáno pro ČRo6, Aktualne.cz 20. 4. 2011

Šance pro nácky a praještěry

Účastníme se historického okamžiku: průsečíku tří krizí – politické, ekonomické a mravní. Ti, kteří jsou považováni za konstantu evropské demokratické politiky, tedy sociální a křesťanští demokraté, liberálové a zelení, by se situaci měli postavit čelem.

Doložit to lze celou řadou indicií. Politika ztrácí svůj účel. Místo ní vládnou ratingové agentury, partajní sponzoři, vlivné ekonomické skupiny. „Vládní“ reformy připravují ti, kteří jsou v evidentním střetu zájmů, například penzijní fondy, zdravotnické lobby apod. Parlamentní debata je vládní většinou krácena a omezována. Ústavní soud je ostřelován kvůli svému údajnému aktivismu. Jeho verdikty začínají být otevřeně zpochybňovány jinými ústavními aktéry. Obzvláště aktivní je v tomto prezident, jinak též nový guru tuzemských kleptomanů. V jeho nejbližším okolí stále častěji „září“ extravagantní individua s názory vyvolávajícími tu pohoršení, tu posměch.

Na počátku devadesátých let se prosadilo rychlé ustavení „standardních“ politických stran, vymezujících se vůči „nepolitické politice“. S léty ale začaly degenerovat. Prvním varováním byla krize ODS v roce 1997, druhým opoziční smlouva, třetím Topolánkova éra, v níž bylo dovoleno naprosto cokoli, včetně poslaneckého přeběhlictví vydávaného za projev konstruktivnosti. Voliči se loni vzburili – spustili „kroužkovací“ revoluci a posvětili vymýcení dinosaurů. Kam jsme během tří čtvrtě roku dospěli, netřeba dodávat.

Privatizace politických stran postoupila až tak daleko, že je soukromé firmy, například ABL, zahrnují v interních materiálech do své organizační struktury. Slovy kolegy politologa, dosud (velké) politické strany připomínaly akciové společnosti s vícero vlastníky (tzv. kmotry), nyní jsme už poznali prvního stoprocentního vlastníka.

Vedle toho nám hrubne jazyk. Jedna z nejmladších poslankyň, Kristýna Kočí, hýří vulgarismy v kavárenské nahrávce, o jejímž pořizování prý věděla, doyen Sněmovny, Karel Schwarzenberg, dokonce i v oficiálních rozhovorech pro média.

Profesorka Vladimíra Dvořáková, žena vzdělaná a zkušená, se bojí, že lidé vyjdou do ulic a bude zle. Hovoří o rozpadu systému a děsí ji absence alternativ. Její – rovněž disgustovaný – kolega Petr Drulák se v sobotních (30. 4. 2011) Lidových novinách pokusil jistou alternativu načrtnout. Zdroje strukturálního protitlaku, který by v demokracii chránil veřejný zájem před privatizací, vidí buď ve společnosti, nebo v samotném modelu demokracie. Připomíná odpovědnost elit, odlišné ustavování institucí – například losem místo volby, zmiňuje alternativní – revoluční – pojetí demokracie, s nímž přišla Hannah Arendtová, a uzavírá: *„Pokud chceme vystoupit z reality show české politiky a do politiky přivést veřejný zájem, nemůžeme jen čekat*

na další volby. Založme široké hnutí sdružující všechny, kdo usilují o nápravu, včetně politiků, kteří už nechtějí účinkovat v tomto pokleslém kuse. Přihlasme se k českému evropanství, ujasněme si meze demokratické metody a navažme na revoluční tradici české demokracie. Hlavně to udělejme dříve, než současné krize využijí extremisté k tomu, aby svedli apatickou veřejnost.“

Rozumím Vladimíře Dvořákovi i Petru Drulákovi. Samo ostudné politické paoptikum nejspíš občany ze židli nenadzvedne. Ovšem v kombinaci s výrazným poklesem životní úrovně může namíchat výbušnou směs. S ní souvisí nenávisť, xenofobie, ale i násilí, zkrátka vše, co patří do repertoáru extremistů. Zatím míří především na Romy, příště mohou přijít na řadu Vietnamci, přistěhovalci, adresáti sociálních dávek. Když je potřeba, dokáže si člověk stvořit nepřítel z ledaskoho.

Realita zpravidla bývá vlažnější než noční můry. Patrně nebudeme svědky triumfálního nástupu českého fašismu. Ovšem ani záchrana společnosti a demokracie prostřednictvím evropanství a širokého občanského hnutí se nerýsuje jako příliš pravděpodobná. K rozuzlení nejspíš dojde v rámci stávajícího politického půdorysu.

Sympatickým koncem (začátkem?) by mohlo být obrození stávajících, hlavně velkých stran. Stačí, aby zprůhlednily financování a otevřely se – novým lidem, novým myšlenkám, novým tématům, novému slovníku. K tomu patří kluby sympatizantů, otevřené primárky, utlumení velrybářství... Zdánlivě jednoduché. Kdo však zná těžkopádný chod etablovaných molochů, má k optimismu daleko.

Jistou motivací by ale mohl být signalizovaný návrat praještěřů. Když pohlédneme na poslední aktivity Václava Klause a Miloše Zemana, nelze se ubránit podezření, že vycítili prostor pro možnou rehabilitaci politiky – a politiků – devadesátých let. Silní vůdci tehdy zdatně kočírovali své strany, racionální program nahrazovala přitažlivá rétorika, pletky s byznysem probíhaly nenápadně, za oponou.

Václav Klaus se pravidelně připomíná jako člověk, jehož nadání pro politické šachy je nedostižitelné. A protože cítí, že nálady ve veřejnosti se radikalizují, neváhá se zvolna posouvat do krajních pravicových pozic. Na zesměšňování ekologů navázal Klausův odpor k další evropské integraci, za sebe nechává stále častěji hovořit dvojici Jakl – Hájek, otevřeně se zastává Ladislava Bátory, jednoho z lídrů extremistického uskupení D.O.S.T., kterého hradní vicekancléř nechal dosadit i do klíčové pozice na ministerstvu školství.

K Bátorovu odvolání z funkce poradce ministra čerstvě vyzval i Český helsinský výbor, který připomněl jeho nedávnou spolupráci s ultranacionalistickými a neofašistickými hnutími. Již dříve obdobný postoj k Bátorovi zaujaly organizace jako Amnesty International, Sdružení pro příležitosti mladých migrantů Meta, Nadace Open Society Fund, Člověk v tísni či Liga lidských práv.

Pozorně sledujme další Klausovy kroky. A nebudme překvapeni. V zájmu velkému exekutivního comebacku bude určitě schopen překousnout a vymyslet mnohé.

Z vysočinské jezevčí nory vylezl i Miloš Zeman. Pořídil si nové sako a oprášil

staré bonmoty. Co na tom, že párkrát jeho odhad selhal. Poté, co Strana práv občánů ve sněmovních volbách pohořela, avizoval ústup. Nechal se ale přemluvit – politikáté už? – ke změně stanoviska, opět objíždí republiku a chystá se na prezidentskou kandidaturu. Ještě nedávno na své chalupě plácal po rameni majitele VV Víta Bárty, dnes už ale pošilhává po věčkaršských voličích. Jak jinak – bojovníci s dinosaury selhali, tak proč rovnou neobnovit Jurský park? Jakoby Zeman počítal s tím, že logiku v rozhodování voličů najít nelze.

Za normálních okolností bych na úspěch Klausových ultras, Suverenity Jany Bobošíkové, SPOZ či „prezidenta“ Zemana nevsadil ani vindru. Jenže pohybuje se ještě v normálu? Nejedeme náhodou po skluzavce, o níž nevíme, kam ústí?

Jisté je jediné: takhle to dál nejde. Je nejvyšší čas na velký úklid. Pokud se jej neujmou ti, co jsou považováni za konstantu evropské demokratické politiky (sociální demokraté, křesťanští demokraté, liberálové, zelení), dočkáme se jiných sekáčů. A ti se nezakecají.

Aktualne.cz 5. 5. 2011

Jaroslav Veis

V říši paradoxu

Nad zdejší politickou kulturou se pozorovatelé pohoršují ve chvílích, kdy se na povrch vyvalí menší či větší úděsnost z vládních či parlamentních útrob. Naposledy se tak stalo po zveřejnění přepisu kavárenského požvatlávání slečny Kočí (dříve VV) s kamarády.

Aniž bych účastníky oné debaty nad kapučínkem chtěl brát v ochranu, přece jen bych rád připomněl, že primárně šlo o kavárenský žvást, využívající zcela přirozeně jiné lexikální zásoby nežli mluva veřejná. Kdo jezdí ráno tramvají směrem na Malou Stranu, dost možná tak jako já nechtěně vyslechl štěbetání dobře oblečených mladých dam, které vystupují na stanici Hellichova a směřují k nedalekému gymnáziu. Jejich lexikální výbava se občas od výraziva slečny Kočí příliš neliší. Pravděpodobnost, že ta si svůj slovník do Sněmovní ulice už přinesla, je zkrátka vyšší než malá. To, prosím, nevypovídá nic o jednom konkrétnímu gymnáziu, stejné hovory lze vyslechnout i v okolí jiných prestižních škol. Nicméně vypovídá to o tom, co jsme zvyklí označovat za politickou kulturu - totiž především způsob, jak se účastníci politického procesu chovají, jak se vyjadřují, jak spolu vzájemně jednájí, zkrátka spíše politické způsoby, případně manýry a móresy (to když se

nám dané chování nelíbí). Dobrá politická kultura podle obecného mínění panuje tam, kde se politici nefackují ve sněmovně, neskáčou si do řeči v televizi a nemluví sprostě na veřejnosti.

Jenže politická kultura je něco přece jen širšího a podstatnějšího a týká se nejen politiků (Kdo vlastně je politik? Ten, kdo je někam zvolen nebo se o to alespoň uchází?), ale obecně všech občanů. Její součástí je náš vztah k politickému systému, k institucím, k moci. V ideálním případě je to naše schopnost či ochota tyto instituce respektovat či poslouchat, naše schopnost sladit zájmy různých společenských skupin a vrstev (dosahovat konsenzu), naše vědomí, že ač se jako jednotlivci lišíme a vyžadujeme dodržování svých práv, nerozpínáme je tak, abychom tím ohrožovali to, co máme společného. Je-li pro západní politickou kulturu – nebo pro kulturu liberální demokracie – něco podstatného, pak je to právě schopnost dosahovat konsenzu a vnímat, co máme společného, ne čím se lišíme. Bez toho je liberální demokracie redukována na prostou vládu většiny, nepřilíš se lišící od bolševismu.

Je-li něco typického pro českou politickou kulturu, pak je to právě neschopnost dosahovat konsenzu. Konsenzus je nejen odmítán, ale považován za nežádoucí, ctností se stává nulová tolerance, prosazení vlastního zájmu za každou cenu. Vyzdvihován je model demokracie zdůrazňující většinovost a pozitivní vliv konfliktu (tzv. westminsterský model).

A tu se ocitáme v říši paradoxu. Pokud jde o formu, nese totiž náš politický systém mnohem víc rysů modelu konsenzuálního s poměrným volebním systémem, velkými koalicemi, větším počtem stran, nezávislou centrální bankou atd. a z westminsterského modelu jsme si osvojili snad jen nevyváženost parlamentních komor. Podstatné je jedno: bez schopnosti dosahovat konsenzu nemůže fungovat v rámci liberální demokracie žádný politický model.

Je-li proto dnes obviňován Ústavní soud, že se míjí do politiky a vydává politická rozhodnutí, případně že se chová jako třetí parlamentní komora, pak je to pláč na nepravém hrobě. Ta podání, lidově stížnosti, si přece Ústavní soud neobjednává. Neslyšel jsem, že by v předsálení parlamentních komor posedávali agenti z Brna a nabízeli služby ústavních soudců. Ty stížnosti podávají zástupci parlamentu, neschopní ve svém vlastním prostředí dosahovat konsenzuálních řešení. Menšina, odeslaná pod praporem nulové tolerance domů, aniž byl projeven zájem o její zájmy, činí jedině, co jí zbývá: obrátí se na Ústavní soud. A ten nedělá nic jiného, než co je smyslem jeho existence: rozhodne. Nebo snad má nerozhodovat? Rozpor mezi formálním stavem systému a jeho faktickým chováním dozajista ovlivňuje mnohé. Jednou z podstatných příčin však je oblíbený transfer formálních prvků systému zvnějška, aniž si příliš lámeme hlavu s obsahem. Takový kargo kult na český způsob. Jenže kargo kult nepatří jen do Pacifiku.

Britský diplomat R. H. Bruce Lockhart (1887-1970) popisuje ve svých memoárech Ústup ze slávy (Retreat from Glory) půvabnou historku, která se odehrála

v roce 1920, kdy do Prahy přijela z Londýna kulturní delegace v čele s H. G. Wellsem. Byla to velká událost a perón Wilsonova nádraží zaplnili pražští i vládní hodnostáři. Konduktér lůžkového vozu však zapomněl vzbudit jednoho z členů delegace, hudebního kritika Philippa Page. Ten neztratil rozvahu, přehodil přes pyžamo svrchník, potřásl si rukou s otci města a nasedl do otevřeného kočáru, odkud kynul mávajícím Pražanům, přičemž se jeho „pyjамové pruhované kalhoty třepotaly v sluneční záři“. *Bruce Lockhart končí: „Za čtrnáct dní po této návštěvě bylo znát novou módu na pražských ulicích. Byly to černě a bíle pruhované flanelové kalhoty.“* Obávám se, že pokud jde o politickou kulturu, jako bychom chodili v těch černobíle pruhovaných flanelových kalhotách pořád.

Lidové noviny 10. 5. 2011

Jan Burian

Basilisco

aneb

Naši v Chile

Tadeáš Haenke, rodák ze Chřibské, objevil koncem století Chilanům ložiska ledku. Ta se pak stala zdrojem jejich bohatství, a tak tento náš krajan ovlivnil chilskou historii.

Ve třicátých letech dvacátého století postavil Baťa v Chile svou první továrnu na boty, a kdybyste k nim v této zemi sháněli ponožky, kupte si ty od Hellera, to byl také Čech.

Před několika lety v Santiagu zemřel nejstarší český malíř žijící a tvořící v cizině – Plzeňan Francisco Otta. Čím byl starší, tím maloval krásnější a veselejší obrazy, a Chilané si ho oblíbili natolik, že ještě za jeho života po něm pojmenovali ulici v hlavním městě. On sám ovšem říkal, že je to proto, že si mysleli, že už umřel, smál se tomu a dodával, že jim takovou radost neudělá.

Paní Eva Saxlová-Arendtová, která se za svůj život osobně potkala se šesti prezidenty (včetně Roosevelta, de Gaulla či Čankajška), přežila dva holocausty (v Evropě a v Číně) a pracovala šedesát let jako laická terapeutka v oboru léčby cukrovky, pomáhala Chilanům shánět peníze na restaurování a expozici obrazů zpodobňujících svatého Františka z Assisi. Nyní jsou v nejvýznamnějším kostele v centru Santiaga a tvoří součást národního kulturního dědictví.

Naši fotbalisté z Masopustovy a Pluskalovy generace nadchli v roce 1962 chilské fanoušky a vybojovali na tamním mistrovství světa stříbrné medaile a titul mistrů Evropy.

Archeologové Milan Stuchlík, Drahomíra Šrýtrová a řada dalších pomáhali na severu země s důležitými archeologickými objevy, působil tam i etnograf Václav Šolc, který o místních indiánských obyvatelích napsal tři knihy.

Guillermo Polák, rodák ze středočeského Mšena, přišel se svou ženou Kateřinou do Chile před druhou světovou válkou bez koruny v kapse, přesto v kraji kolem sopky Villarica vybudovali vlastním umem a pílí originální hotel s názvem Antumalal (mapučsky Sluneční dvůr), v němž později nocovala například anglická královna a spousta dalších opravdových celebrit. Guillermo zúrodnil okolní zemi, neváhal se stavbou sedmnáct kilometrů dlouhého kanálu na vodu, vysadil lesy, vytvořil malý ráj na zemi.

Hanns Stein, původem z Nýrska, jehož otec také uprchl z Čech před nacisty, vystudoval v Chile operní zpěv; jako první přednesl díla českých autorů například v Ohňové zemi a dodnes vyučuje chilské umělce opernímu zpěvu.

Milan Platovský, jednou v Čechách, podruhé v Chile znárodněný kapitalista, je takový humanista, že v období chaosu a inflace za socialistické vlády Salvadora Allenda kradl ve své vlastní továrně televizory a prodával je na černém trhu, aby měl na výplaty pro své dělníky. Překonal všechny útrapy a krize „chilské cesty k socialismu“ i Pinochetova převratu a reforem a v roce 1995 obdržel od svých konkurentů cenu Podnikatel roku, jakéhosi místního „Oscara“.

Václav Havel překvapil Chilany tím, že se stal první zahraniční hlavou státu v historii, která zavítala na vzdálený Velikonoční ostrov.

Pak v roce 2005 založil Čech Jiří Šmiták neúmyslně ničivý požár v národním parku Torres del Payne na jihu chilské Patagonie. Tábořil mimo vyznačený prostor a převrhl při přípravě polévky plynový vaříč. Zničil asi 16 tisíc hektarů přírodní rezervace a škoda se odhadovala na několik milionů dolarů. Chilané ho potrestali pokutou ve výši odpovídající pěti tisícům korun.

A v roce 2011 český prezident Václav Klaus za přítomnosti chilské hlavy státu a televizních kamer celého světa ukradl s blaženým výrazem ve tváři ceremoniální pero z lazuritu.

Na tajemném jihochilském ostrově Chiloé prý žijí rozličná strašidla; jedním z nich je basilisco. Přežívá údajně ve sklepeních domů a živí se lhotejností jejich obyvatel. Jakmile lidská lhotejnost přesáhne určitou míru, sežere je...

Začínám se bát.

Aktualne.cz 3. 5. 2011

ALMA MATER

O TRADICÍCH
A EKONOMICKÝCH RÁDCÍCH

Tradičním slavnostním zasedáním ve Velké aule Karolina si Univerzita Karlova 7. dubna připomněla výročí svého založení – letos už 663. V hlavním projevu připustil rektor UK prof. V. Hampl, že jsme sice nejlepší v rámci českého zápecnictví, současně však zdůraznil, že bychom měli být ale ještě lepší. (Vzhledem k účasti rektora na zasedání České konference rektorů jeho projev na slavnosti tlumočil prorektor pro zahraniční styky a mobilitu prof. Jan Škrha.)

Další mluvčí, prof. Lubomír Mlčoch z Fakulty sociálních věd UK, připomněl 50. výročí úmrtí největšího českého národohospodáře, profesora Karla Engliše.

Václav Hampl

Ideální podmínky neměli ani velikáni minulých dob

Projev rektora prof. Hampla k 663. výročí založení Univerzity Karlovy

Je tomu letos 100 let, co filozofická fakulta německé větve pražské univerzity povolala na profesuru teoretické fyziky Alberta Einsteina. Fakulta si tehdy dvaatřicetiletého soukromého docenta, ještě nikoliv světově proslulého učence, musila důrazně prosadit – vídeňské ministerstvo školství totiž preferovalo jiného, značně konzervativnějšího fyzika, který mj. odmítal uznat existenci atomů a molekul. Praha tak byla Einsteinova prvá univerzitní profesura. Mnoho se tu však neohřál: jeho manželka se tu v ovzduší česko-německých napětí a sporů necítila dobře. Rychle rostoucí věhlas umožnil prudce stoupající hvězdě fyzikálních teorií po pouhých třech semestrech přechod na univerzitu v Curychu a krátce na to na vysoce prestižní Humboldtovu univerzitu v Berlíně. Einsteinovo působení v Praze ovšem zdaleka nebylo pouhou nevýznamnou epizodou: shromáždil tu kolem sebe a na dlouho inspiroval skupinu nadaných německých i českých žáků a přičinil se také o to, aby katedru po něm převzal a až do svého útěku na Harvard v temném roce 1938 vedl Philipp Frank, další velká postava středoevropské fyziky a matematiky (a mimochodem – také filozof).

Máme ale dnes jen vzpomínat světově slavných velikánů pražské univerzity minulých epoch nebo nám jejich osobnosti nabízejí inspiraci pro dnešek? Univerzita Karlova si musí být v předvečer očekávaného a žádoucího rozčleňování českých vysokých škol na „research universities“ a na jiné typy institucí dobře vědoma, jaké nároky jsou trvale spojeny s dosažením a udržením statutu excelence ve vědě a s ní související výuce. Pohled do historie může přitom řadu problémů vykreslit v jasnějších konturách, než jaké tušíme za mnohdy chaotickým děním naší přítomnosti.

Praha byla již v Einsteinově době školským a vědeckým centrem s celou řadou vysokých škol. Od rozdělení staré Karlo-Ferdinandovy univerzity na jazykově českou a německou větev v roce 1882 si tu konkurovaly dvě, strukturou i ambicemi

rovnocenné, ale nespolupracující sesterské univerzity. Česká větev pražské univerzity rostla už v Einsteinově době daleko vyšším tempem než její německá konkurentka. Česká univerzita měla i podstatně stabilnější společenské zázemí a hrála patrně také o dost významnější politickou, kulturní a modernizační roli pro společnost českých zemí.

Pro český národ, nejen pro relativně úzkou skupinu akademických odborníků, mělo historicky nesmírný význam, že se tu o řadě podstatných vědeckých témat přednášelo a diskutovalo česky a že česká vědecká kultura dokázala zvládnout formulování náročných teoretických problémů v národním jazyce. Pro motivaci a kultivaci vědeckého dorostu stejně jako pro prestiž, zpřístupnění a zatraktivnění vědy v očích široké české veřejnosti, zajímající se tehdy o mnohá i odtažitá témata, to bylo nedocenitelné.

Taková **národní fixace** měla ale i své zápory. Čeští univerzitní profesori – mnohdy odborně vynikající osobnosti – postrádali v celé řadě oborů ono bezpečné zázemí, ale stejně tak i nemilosrdnou konkurenci. Anebo čeští, se sousedskou německou konkurencí málo komunikující vědci museli tyto badatelské i publikační nebo také reprezentační vazby navazovat s ohledem na národně politická napětí přes německá akademická teritoria do dálky – např. do Francie či Velké Británie. Jejich účast v mezinárodním vědeckém publikačním rozhovoru tak nejednou byla méně výrazná, než by nejspíš odpovídalo jejich odborné kompetenci a výkonům.

Tyto problémy menší německo-židovská pražská Německá univerzita neměla. Naopak: byla vypjatě mezinárodní, tisíce pouty živě provázaná s vídeňským vědeckým centrem i s ostatními rakouskými a německými univerzitami, ale – jak nasvědčují studijní a badatelské cesty německého badatelského dorostu – velmi pevně spojená i s francouzskými, italskými, britskými a americkými univerzitami. Podíváme-li se na životopisy celé řady klíčových vědeckých osobností z tohoto – tehdy Einsteinova – pražského prostředí, vidíme, že již před I. světovou válkou bylo pokládáno za nutné, aby adeпти profesur prošli řadu slavných evropských nebo i amerických laboratoří a výzkumných pracovišť. Tyto zkušenosti a kontakty, otevíraly vědcům dveře do nejzajímavějších vědeckých kruhů tehdejšího světa.

Na české straně hrála od počátku 20. století roli i skutečnost, že na profesury UK byli povoláváni prakticky jen její vlastní pražští absolventi. Oproti tomu univerzity větších národů preferovaly výběr uchazečů, kteří se již osvědčili někde jinde. To také umožňovalo nastavovat laťku vědeckých nároků podstatně výše a podstatně to rozšiřovalo i okruh možných kandidátů na profesorské posty. Je proto symptomatické, že skutečně světové osobnosti se pak na UK objevovaly zejména v těch oborech, kde intenzivní účast v mezinárodním výzkumném prostředí byla v podstatě nutnou podmínkou odborné existence. Platí to o egyptologovi Františku Lexovi, o klínopisci Bedřichu Hrozném stejně jako o fyzikálním chemikovi Jaroslavu Heyrovském, našem prvním nositeli Nobelovy ceny.

Vynikající české osobnosti se již tehdy dokázaly světově prosadit: Tomáš Masa-ryk, ostatně muž, jemuž byla Praha přelomu 19. a 20. století přece jen malá, nezískal proslulost až svým politickým angažmá, ale v podstatě naopak: mohl se za světové války úspěšně politicky uplatnit, protože byl obecně respektovanou vědeckou osobností, mezinárodně proslulým, celé spektrum věd propojujícím odborníkem na sociální i duchovní problémy minulosti i současnosti střední a východní Evropy. Nobelova cena se za to ovšem neudělovala.

Na druhé straně stojí příklad geniálního fyziologa a neurologa prof. Viléma Laufbergera, tvůrce teorie vzruchů a průkopníka molekulární biologie. Toho je možno vnímat nejen jako chloubu lékařských oborů naší almae mater, ale i jako varování: přesto, že byl za objev ferritinu z roku 1935 navržen v 50. letech na Nobelovu cenu, zůstal nakonec přece pouze hvězdou českého, a nikoliv mezinárodního nebe. Kromě politických napětí studené války se mu vymstilo, že své převratné práce publikoval pouze česky a že překlady jeho knih do světových jazyků začaly vycházet teprve v 60. letech.

Univerzita Karlova má za cíl etablovat se v nadnárodním měřítku jako uznávaná research university. Klademe na sebe nárok, že **navzdory všem domácím problémům s financováním, s neustálými změnami zákona a se správnými reformami chceme – a to jako univerzita, nejen jako jednotlivci – proniknout do akademického klubu absolutní špičky světové excelence**. Musíme tedy také nastolit takové – kvalitou a náročností špičkově mezinárodní – prostředí právě tady doma, na našich fakultách. Jen tak si můžeme otevřít dveře k opětovnému dosažení Nobelovy ceny nebo vědeckých ocenění podobné hodnoty, udělovaných v ne-nobelovských vědách. Devadesát let po udělení Nobelovy ceny profesoru Einsteinovi je možná na čase na takovou metu vážně pomýšlet.

Samozřejmě je nutno říci, že Univerzita Karlova, univerzální dědička tradic jak Alberta Einsteina a jeho pražských židovských kolegů, tak vědeckých škol Masarykova zázemí, patří již dnes svými vědeckými výkony k širší světové špičce. Naší ambicí je však – těmi nejlepšími z našich výkonů – proniknout až na vrchol. Jako výmluva a omluvenka, proč se nám to zatím nedaří, nemůže platit skutečnost, že nemalou část naší energie spotřebuje boj s ministerskou byrokracií a že nikoliv nepodstatný díl naší vynalézavosti i pracovního času musíme upřít vědě a věnovat na to, jak kompenzovat stále hlubší vládní zářezy do našeho rozpočtu. Ideální podmínky ale neměli ani velikáni minulých dob – a přece se prosadili. Jak? O tom je třeba vážně uvažovat.

Jaké tedy jsou parametry dosažení světovosti? Především jistě pevné začlenění do mezinárodní univerzitní a vědecké sítě. UK má na 200 fungujících partnerství, to znamená snad na tisíc společných výukových a výzkumných programů s našimi kolegy po celé zeměkouli. Taková síť je mimořádná báze pro excelenci, ale měli bychom uvážit, zda ji také dokážeme relevantně využívat – pro výzkum, pro uplat-

nění našich vědeckých výsledků a ovšem i pro vědeckou výchovu mladé generace.

V letošním roce odcestoval desetitisíc student, resp. studentka Univerzity na zahraniční pobyt v rámci Erasmu. UK každý rok vysílá více než pětinu všech českých stipendistů, které vyjíždějí v tomto programu do zahraničí a přijímá třetinu všech evropských studentů, kteří v jeho rámci přijedou do naší republiky. To je uspokojivé zjištění. Erasmus je ale jen počátkem nutného studentského vandru. A příznivejše si, že 10.000 výjezdů – jakkoliv to jako cifra vypadá impresivně – není za 13 let pro univerzitu s více než 50.000 studenty zase až tak mnoho. Jsme sice nejlepší v rámci českého zápecnictví, měli bychom ale být ještě lepší.

A hlavně: vědecká excelence se pomocí Erasmu dosáhnout nedá. Zde je třeba rozhybat daleko větší výměnu postdoků i mladých docentů než dnes. A nejde jen o semestr, ale o delší a koncepčnější pobyty a o účasti na zahraničních výzkumných projektech. Jistě, nemáme k tomu právě komfortní finanční bázi, na níž bychom takové výměny a delší pobytová stipendia podstatné části naší mladé vědecké generace mohli vybudovat. Přesto je třeba něco takového v našem nejvlastnějším zájmu nárokovat a pokusit se o to.

A co více: bylo by potřeba, aby pro takovéto delší a nákladnější, koncepčně založené výměny mladých vědců zhruba mezi 25 a 35 lety vznikl národní fond, z něž by bylo možno financovat nebo spolufinancovat i reciproční pobyty mladých zahraničních vědců u nás. Ti jsou přece pro naše pracoviště obdobně významní. Přínejmenším jako etalon našich vlastních kvalit.

Kolik toho vlastně víme o invenčnosti mladé generace badatelů z našich partnerských univerzit? Jsou lepší než náš dorost? Jsou jiní? Jak a v čem? To jsou podstatné otázky a měli bychom se jimi vážně zabývat, jestli chceme uspět v jejich konkurenci příštích let.

Vědu ale nereprezentují a nevytvářejí jen vědci mladé generace – i když „first book“ a „second book“, jak ekvivalent dizertací a habilitací v humanitních oborech nazývají Američané, nejednou bývá tím nejobjevnějším, nejoriginálnějším a nej-samostatnějším dílem, které vědec předloží za svoji kariéru. Při – snižujícím se, ale stále ještě relativně vysokém – věkovém průměru naší univerzity musíme vycházet z toho, že tíhu vědecké, stejně jako pedagogické a organizační či byrokratické práce nadále nesou učitelé vyšší střední a starší generace. Tvůrčí zenit je v odlišných oborech situován různě – od třetí po sedmou dekádu života. Liší se podle toho, zda jsou nové horizonty poznání nacházeny spíše mladicky odvážným vykročením za hranice představitelného, anebo zúročením nakumulované vědecké zkušenosti a léty nashromádané empirické masy, kterou je starší vědec schopen promyslet s potřebným metodickým nadhledem.

Jak ale pomoci starším, etablovaným, ale kamenem byrokratické, organizační, ale i masou učitelské práce drčeným kolegům, kteří na dobu svého habilitačního úsilí už jen s úsměvem vzpomínají? Již koncem 19. století platilo, že mnozí bada-

telé, kteří se s ohledem na vynikající výsledky dopracovali kateder, strávili zbytek produktivního života takřka bez kontaktu s výzkumem jako akademičtí úředníci, organizátoři, členové stovek komisí a lidé k smrti vyčerpaní objemem nutné výukové a zkušební dřiny. Ale právě tohle plýtvání si nemůžeme dovolit. Zkusme kreativně zapřemýšlet, jak ho eliminovat nebo alespoň jak ten hřích rutinní každodennosti omezit na nejnужnější minimum.

Promyslet bude nutno i způsob, jak čelit nárokům na kvantitu publikací, vyžadovanou vládním finančním mechanismem, ale svádějící k nivelizaci výkonu, a jak soustředit pozornost a síly na projekty, které budou opravdu domyšleně vyzrálé, kompletní a konkluzivní, jedinečné a mezinárodně průlomové. Univerzitní hledání a odměňování nejlepších monografií a rektorská cena pro mimořádně zdařilé práce jsou tu jen jedním, byť snad významným nástrojem.

Za významné ale považuji i to, abychom se více zajímali o vědecké dění na naší univerzitě, abychom skvělým výkonům dopřáli kolegiální zájem a uznání a přátelky jim pomáhali otevírat cestu do světa. Týmový a kolegiální duch je jedna z významných hodnot akademické obce, která sice tak úplně nesouzní s panujícím extrémním individualismem a pragmatickým egoismem, ale zato má v sobě cosi z tradic naší univerzity. Jsme obec těch, kdo se zajímají o moudrost, kdo spolu hovoří o věcech podstatných, byť snad někdy i trochu odtažitých. Chceme-li uspět, musíme o ten co nejhlubší náhled do moudrosti usilovat společně – v naší i v mezinárodní akademické obci.

Q.B.F.F.F.E.

Lubomír Mlčoch

Věda a její etický rozměr

K odkazu profesora JUDr. Karla Engliše v teorii poznání

Univerzitně pěstovaná ekonomie začíná usilovat o jakousi imperiální dominanci nad jinými disciplínami a v podání svých některých představitelů má ambici stát se jakousi „teoretickou fyzikou ve společenských vědách“. V krajní podobě hodlá ekonomie dokonce nabízet univerzální schéma pro výklad světa. A tady je třeba se zastavit. Protože od časů, kdy se na Univerzitě Karlově objevilo „národní hospodářství“ – stále ještě pod tímto názvem akreditované na sesterské fakultě právnické – se mnohé změnilo. Změnil se především etický rozměr vědy, ačkoliv už i v etice vědecké práce se projevují tlaky imperativu „publikuj anebo zhyň“, a pokušení úspěšnosti výzkumu měřené penězi vyvolávají nové naléhavé otázky. I ty ovšem souvisejí s rostoucí dominancí ekonomie a moci peněz nad člověkem.

Oslavě 600 let Univerzity Karlovy – tedy před 63 lety – tehdy předsedal narychlo zvolený rektor **profesor Bohumil Bydžovský**. Matematika, stejně jako fyzika, byly tehdy ještě součástí fakulty přírodovědecké. Jako kolega se první pounorový rektor znal osobně i s Albertem Einsteinem, a právě toto zvolení se stalo mezi nimi i předmětem korespondence. Šlo v ní o dilemata etických postojů vědce a občana dvou odlišných obcí, té akademické, na jejíž půdě se dnes scházíme, a té politické, s níž má ještě i naše generace své vlastní zkušenosti. V té generaci předchodí musel Albert Einstein jako představitel „neárijské fyziky“ prchat před hnědou totalitou, aby si zachránil holý život, a Bohumil Bydžovský – už jako akademik – trpěl vězněním svého vlastního syna – rovněž matematika – totalitou rudou. Ti oba na sobě zakusili, že ani jejich královské vědy – matematika a fyzika, v jejichž naprostou nezávislost na hodnotách a ideologiích věřili, je nedokázaly uchránit před represí moci politické. A což teprve vědy o člověku a společnosti, ty se teprve ukázaly jako slabé a zranitelné.

Na letošní rok připadá i 50. výročí úmrtí **profesora JUDr. Karla Engliše**, největšího českého národohospodáře. Toho rektora, který před těmi 63 lety musel stejně narychlo svou funkci vladaře nad Karolinem opustit. Po třech letech nedůstojného živorenění na Právnické fakultě, kdy vlastně byl i nebyl profesorem – právě před 60 lety – odešel Engliš do penze, a bylo mu dovoleno vrátit se do své domovské obce Hrabyně u Opavy – poté, kdy byl zažehnán záměr vystěhovat ho z Prahy do pohraničí. Zde, ve své rodné obci, v úplné společenské izolaci let padesátých, prokázal profesor Engliš mravní sílu své osobnosti. První rektor Masarykovy univerzity a poslední předtotalitní rektor Univerzity Karlovy, někdejší ministr financí a druhdy guvernér Národní banky československé, se nenechal zlomit ve svém základním poslání: sloužit vědě, pokračovat v poznání. Svržen z výšin světské slávy i moci, pracoval na svém posledním díle. To bylo vydáno až posmrtně, po pádu moci, jež svobodě badání nepřála. Úvod ke knížce „Věčné ideály lidstva“ psal poslední Englišův žák, též již zvětčený profesor JUDr. František Vencovský v roce 1991, tedy před 20 lety.

A právě tato útlá knížka je inspirací pro dnešní promluvu. Engliš byl nejen ekonom se vzděláním právníka; je také autorem „Malé logiky“ (téměř 600 stran), když jeho „Velká logika“ už nestačila vyjít, byla už vysázená rozmetána duchem vzpoury jiné logiky, té dialektické. „**Věčné ideály lidstva**“ jsou Englišovým příspěvkem k noetice, k teorii poznání. A v tom jeho příspěvku jsou velice aktuální myšlenky k úvaze nejen o důvodech nedorozumění a omylů dnešní imperiální ekonomie, ale i důvody podobných nedorozumění a omylů v imperiálním tíhnutí dnešní vědy vůbec. Jde o rizika totality jiného typu, jíž je snaha o vyloučení etických úvah z vědy vůbec.

Engliš rozlišuje a definuje tři myšlenkové řády. Vědy ontologické jsou filtrem kauzality, doménou Einsteina i Bydžovského, a jejich přírodovědných fakult vůbec. V tomto způsobu myšlení je „neviditelné dobro, užitečnost, mravnost, spravedlnost atd., které tvoří podstatnou část našeho života a myšlení“. Vědy teleologické

pojednávají o subjektu vůle, jímž je člověk. Teleologie čili účelovost v jednání člověka definuje užitečnost vzhledem k postulovanému cíli. A cíle nižší, instrumentální, podléhají cílům vyšším. Moderní teorie užitečnosti je vlastně odvětvím formální logiky, pojednává o racionalitě volby bez jakýchkoliv obsahů. V té bezobsažnosti jakoby patřila k vědám ontologickým – má-li však pojednávat o člověku-subjektu vůle, pak se nemůže vymknout tázání se po cílech, jež si subjekt vůle klade. Konečně vědy normologické jsou normativní svou povahou, pojednávají o tom „co býti má“ a předmětem jejich zkoumání je opět člověk, ale jako subjekt povinnosti. Tvor, jemuž jsou ukládány a jenž sám na sebe bere zavazující mravní povinnosti.

V tomto už pro nás poněkud archaickém jazyku Englišové jsou tři typy poznatků odlišeny jako „co jest“, „co jest chtěno“ a „co býti má“. Národní hospodářství pojednává o tom, „co jest chtěno“ pokud jde o podstatu a původ bohatství národů, avšak jen v rámci „toho co býti má“, tedy v rámci právního a morálního řádu. V mikroekonomii je cílové chování subjektů vůle předmětem poznání; jde však o to, zda suverénní spotřebitel či svobodný podnikatel má maximalizovat svůj užitek či zisk i za cenu, že se vyváže ze závazků „subjektu povinnostního“ – v rodině, vůči zaměstnancům, vzhledem ke společnosti či přírodě. Makro-ekonomie je postavena na statistických agregátech, v jejichž peněžním vyjádření je snadné podlehnout iluzi, že jde o „objektivně měřitelný blahobyt“. Výzkum posledních desetiletí na poli „ekonomie štěstí“ dokládá, že ontologicky chápaný blahobyt je fikcí. Kauzálně formulované makroekonomické „zákony“ jsou jen časově a místně podmíněnými hypotézami, jejichž platnost padá v okamžiku, kdy miliony subjektů vůle změni své vzorce chování a své „odhalené preference“. Samotné měření v makroekonomii je ztíženo tím, že část „subjektů vůle“ se nehodlá řídit „tím, co býti má“, a ve „stínové ekonomice“ jako subjekty povinnosti unikají monitorování a statistickému měření. Váha stínové ekonomiky se jen odhaduje, ale může činit chybu až o dva řády vyšší, než jakou produkují kauzálně formulované makroekonomické modely. Dvě desetiny procenta směrem dolů či nahoru v predikcích hrubého domácího produktu vedou ke vzrušeným komentářům analytiků a novinářů i v zemích, kde neregulérní ekonomika představuje i 20 % vykazovaných statistik. Ambice makroekonomie na to být „teoretickou fyzikou“ jsou nedorozuměním – jak svou noetickou podstatou, tak i měřením, a obojí má svůj zdroj v člověku jako subjektu vůle a subjektu morálně zavazujících povinností.

Riziko uvěření v iluzi ontologických poznatků se neomezuje jen na ekonomii. Demografie – základ pro úvahy o reformách penzijních systémů i zdravotnictví – se pěstuje stále i na fakultách přírodovědných a demografické prognózy se počítají na základě „matematické teorie obnovujících se souborů“. Dnešní prognózy se vypracovávají do roku 2065, tedy na 55 let dopředu, přičemž stabilita koeficientů v maticích přechodu „z tohoto světa na onen svět“ a „příchodu na tento svět“ se mění i během několika málo let. Zde, u zrodu subjektu vůle a subjektu povinnostního

se pozastavme, abychom mohli ukázat, že Englišův přínos teorii poznání je stále živý, a je výzvou i pro vědy pěstované na fakultách přírodovědných a medicínských.

Nikdy předtím věda nepronikla tak hluboko do poznání – jež však i nadále zůstává nesmírným tajemstvím – že spojením genomu otcovského a genomu mateřského vzniká neopakovatelný, jedinečný informační kód, jímž se současně započíná kauzálně ontologickým filtrem pozorovaný evoluční proces vzniku „subjektu vůle“, a ten nekončí okamžikem narození, jak dokládá vývojová psychologie: novorozeně jedná instinktivně. Všemi uznávaný a milovaný profesor Zdeněk Matějček blahé paměti říkával, že v prvním roce života je to přímo exploze všech potencialit, jež byly do dítěte vloženy – už tím prvotním aktem, ať už zamýšleným či čistě pudovým. A teprve později subjekt vůle začíná získávat i rozměr subjektu povinnostního, nejprve morálně-povinnostního v rodině, a až nakonec jako subjekt práva i ve společnosti. Pro bio-etiku by z toho mělo vyplývat jasné rozlišení, co je a co už není jen „biologický materiál“, a pro etiku ekonomie jasné vědomí toho, že postulováním „dítěte jako produktu“ ve „spotřebním koši“ „suverénního spotřebitele“ vědomě překračuje hranice myšlenkových řádů a rádoby ontologický kalkul racionality peněz rozšiřuje i na sféru účelovosti vyvážané z respektu vůči skutečně ontologickému vývoji nového subjektu vůle. Takové rozšíření prostoru přípustných řešení je pro subjekt vůle člověka ekonomického eticky sporné, a na tom nemůže nic změnit ani matematická podoba modelu „velikosti rodiny“. Matematika má svůj nesporný étos, ale ten sám o sobě nestačí k dodání étosu jiným vědám; i ekonomie musí mít svůj vlastní étos.

Karel Engliš končí své „Věčné ideály lidstva“ kratičkým pojednáním o svobodě a „přirozených lidských právech“. Filozofie svobody je ústředním tématem i posledních stránek Englišovy „konfese“ čili osobního vyznání. A **svoboda bádání a poznání je skutečně i tím, na čem univerzita stojí, a s čím padá. Jde o porozumění, jak svobodě bádání rozumět, a o otázku, zda máme svobodě stanovit hranice.** V naší civilizaci kdysi křesťanského Západu nabyla hodnota svobody až hypertrofované podoby, jíž začíná být obětováno i svědomí, a logika rozumu odmítá být čimkoliv omezována. Gary Becker, jeden z představitelů Chicagské školy a jakýsi otec zakladatel „imperiální ekonomie“ postuloval i „racionálního zločince“, a to ve stati, k níž si název vypůjčil od Dostojevského, tedy „Zločin a trest“. Dostojevskij, tento génius ruské klasické literatury, v jiném svém díle přinesl také světově proslulou Legendu o Velkém Inkvizitorovi. Autor „Ruské ideje“ profesor Tomáš Špidlík, před rokem zesnulý, interpretuje tuto smyšlenou literární postavu, která by chtěla svobodě člověka stanovit hranice, jako Pokušitele s velkým počátečním písmenem. A na stranu Velkého Inkvizitora se nepřiklání. Člověk je pro něj tvor bytostně svobodný, jeho svoboda je vědecky neodvoditelná, je metalogická. Současně však je zde jasné varování: svoboda může být pochopena a zneužita i jako démonická.

Touha po poznání, která si už předem vymíňuje „zákaz zakázů“ (forbiding prohibitions), a která je přesvědčena, že nic z toho, co člověk zná a dokáže, mu nemá

a nesmí být zakazováno, se může stát až obsesí. Pak je nebezpečím pro člověka, neboť je – paradoxně – cestou k nové totalitě. Je to člověk sám, o kterého tady běží. Karel Engliš končí úvahu o „dobru nejvyšším“ otázkou, zda je morálka vůbec možná bez náboženství – když hledání mravního dobra filozofii skončilo neúspěchem. Ostatně obě totality, hnědá i rudá, jimiž trpěli Einstein, Bydžovský i Engliš, začínaly duchem vzpoury filozofů-buřičů 19. století – přijmeme-li argumentaci Hannah Arendtové. Descartes, k němuž mnozí odkazují jako k původci ambiciózního projektu vědeckého poznání, jehož konečným cílem je úplná transparentnost reality, byl ve své „Rozpravě o metodě“ přece jen ještě vědecky pokorný. Aspoň v tom smyslu, že dokud člověk totální vědou nevládne, má svou racionálně založenou etiku stavět na moudrosti. Tomáš Špidlík odpovídá na otázku Englišovu, i na dilema svobody Dostojevského Ivana Karamazova poukazem k tomu, jehož jméno se staří Izraelští znalci Písma v rabínských školách neodvažovali ani vyslovit – k tomu, „který jest“, a k tomu, kterého pro On poslal, aby se stal pravzorem subjektu povinnostního i za cenu vlastního obětování.

Jean Guilton, filozof a teolog vztahu mezi poznáním a vírou, byl v roce, kdy Karel Engliš umírá, zvolen členem Francouzské Akademie. Jednomu ze svých posledních děl dal název „Mlčení o podstatném“. Takovým mlčením o podstatném je pro nás už po více než 6 a půl století melodie varhanní skladby, jíž končívají naše slavnostní univerzitní zasedání. Poznání, že „jen jeden je Mistr“, zůstává zdrojem etické dimenze vědy, jež jediná může pomoci zabránit nám samotným, abychom se špatně pochopenou svobodou bádání nezničili.

Deo gratias!

Karolinum 7. 4. 2011

K pracovnímu návrhu věcného záměru zákona o vysokých školách

Stanovisko Akademického senátu 3. LF UK

AS považuje návrh z koncepčního hlediska za nepřijatelný pro UK, protože posiluje roli státu při formování orgánů vysokých škol, a tím nepřímo zvyšuje vliv státu na řízení vysokých škol. Proti současnému stavu by došlo k výrazným změnám kompetencí jednotlivých subjektů při formování orgánů a řízení VŠ. Došlo by k narušení principů autonomie a akademické svobody VŠ, tedy základních principů, na jejichž pozadí dochází v posledních dvaceti letech k pozitivnímu vývoji univerzity, charakterizovanému nárůstem vědeckého výkonu, soustavným zlepšováním kvality

výuky a rozvojem demokratického prostředí. Naše odmítavé stanovisko k posilování role státu v řízení VŠ vychází mimo jiné i z čerstvých negativních zkušeností ze selhání vysokých státních úředníků politicky jmenovaných do funkcí ve státní správě.

29. 3. 2011

Usnesení Akademického senátu Univerzity Karlovy

Univerzita Karlova (UK) je připravena spolupracovat s MŠMT na reformě vysokého školství, pokud bude jejím cílem podpora kvalitního vysokoškolského vzdělávání, vědy a výzkumu. Tohoto cíle je možno nejlépe dosáhnout promyšlenými kroky napravujícími slabá místa současného systému. MŠMT však zatím předkládá koncept radikálních a v našich podmínkách zcela neověřených změn organizačního uspořádání a prostředí vysokých škol.

Podle názoru AS UK by realizace tohoto návrhu destabilizovala vysoké školství v České republice a namísto zlepšování kvality by nastalo období chaotických změn s nejistým výsledkem. Toto nebezpečí je umocněno nerealistickým harmonogramem připomínkování a nedostatečným zohledňováním zásadních připomínek zástupců Univerzity Karlovy a dalších vysokých škol.

20. 5. 2011

Co se vlastně akademikům nelíbí

K návrhu ministerstva školství na reformu vysokých škol vznesli akademici 22 zásadních připomínek. Předseda rady vysokých škol Vladimír Haasz řekl, že se jim nelíbí navržené změny v řízení univerzit ani případné zrušení Akreditační komise. Současný návrh je podobný tomu, s čím přišli bývalí ministři školství a co školy tvrdě kritizovaly.

„Nahrazení Akreditační komise novým státním úřadem považujeme za problematické a neodůvodněné,“ stojí například v připomínkách. Akreditace by totiž měly být nově udělovány rovnou pro celou univerzitu, na výsledky škol by pak dohlížela nově vzniklá hodnotící agentura.

Zástupcům škol se nelíbí ani to, že při řízení univerzit by měly hrát větší roli správní rady, v nichž by zasedali i lidé z neuniverzitní sféry. Zákon by navíc nově neupravoval pravomoci rektora a děkanů, což by mohlo prakticky vest k zániku fakult. Akademici protestují také proti tomu, aby si docenty či profesory jmenovala každá škola sama, tyto tituly by tak ztratily na váze. Studentská komora RVŠ zároveň vznesla námitky proti školnému.

„Je tam spousta nedomyšleností,“ řekl místopředseda Rady Jiří Zlatuška. Současný návrh je méně konkrétní než ten, který předložili bývalí ministři, chtějí pro-

to o něm ještě jednat. Nova úprava by ale měla být hotova do konce roku a její přípravu by neměla ovlivnit ani případná změna ministra školství.

Reforma počítá také s tím, že by měly vzniknout dvouleté studijní programy a pro odborníky z praxe jednoleté navazující magisterské studium. Akademici ale upozornili, že vysokoškolské studium by mělo být ukončeno minimálně bakalářem, takzvaný malý profesní doktorát je pak podle nich „nemyslitelný“.

První návrhy reformy představilo ministerstvo už v roce 2008, většina vysokých škol se však proti nim ostře postavila. Kritizovaly manažerský způsob řízení škol nebo chystanou užší spolupráci se soukromým sektorem.

ČTK 14. 4. 2011

Daniel Münich

Jede se pořád ve starých kolejích

Kritiku si z akademických kruhů vysloužila představa Národní ekonomické rady vlády o změnách ve vzdělávání. „Není vůbec žádný důvod pro obavy. Je potřeba naopak o konfliktních záležitostech začít hovořit. A to, že jsme sepsali své náměty a předali je vládě, je jen začátek diskuse,“ říká Daniel Münich, akademický ekonom vyučující v CERGE-EI a spoluautor kapitoly Vzdělávání Rámce konkurenceschopnosti NERVu.

Proč jsou u nás reformy tak často polovičaté, selhávají a lidé jsou k dalším reformám skeptičtí?

To je složitá otázka, ale je to mimo jiné dáno i vzděláváním v oblasti společenských a humanitních věd, které v celku není v Čechách dostatečně kvalitní. Vyšší vrstva státní správy a politiky se má rekrutovat právě z těchto oborů. Ideální by bylo, kdyby to byli lidé s dostatečně širokým rozhledem v humanitních a společenských vědách, kteří dokáží promyslet důsledky věcí tak, aby nedocházelo k selhání v reformách.

To se ale nestalo. Po pár letech se věci obrací zase zpět.

V Čechách došlo k rychlému otevření vysokého školství, aniž by stát alespoň trochu usměrňoval další vývoj. Nevzdělanost souvisí s vysokými školami, a to včetně Univerzity Karlovy, protože se tam často učí memorováním a studentům se potom nedostává rozhledu a schopností řešit složité problémy reálného světa. Pokud se před nimi objeví, pak k nim přistupují velmi zjednodušeně. Souvisí to i s absencí monitorovacího systému, který by nám dokázal říci, kde je u nás ve vzdělávání

a výzkumu na VŠ kvalita a kde ne. Máme spoustu dat, ale abychom se dozvěděli na které katedře, fakultě, univerzitě se dělá kvalitní výzkum – to v Čechách nemáme. Všichni se potom bez věrohodných informací o kvalitě dohadují, jak si rozdělí každoroční balík peněz od státu, pochvívá se, jak jsou dobří, ale žádná solidní čísla k tomu neexistují. Když si člověk sežene nějaké údaje sám, tak zjistí, že to není žádná sláva a že někde je to zoufalé, ale peníze dál tečou a všichni jsou víceméně spokojeni.

Také ovšem nejste první, kdo to říká. Nikdo však neříká jak tuto situaci napravit.

Zlepšení nenastane mávnutím kouzelného proutku. Pro zlepšení vysokého školství existuje celá plejáda kroků, které je nutné ve správném pořadí učinit: od zavedení školného po způsob řízení škol, vnější vztah mezi státem a školami a způsob financování vysokého školství a již zmíněnou transparentnost výsledků.

To se dostáváte do začarovaného kruhu. Všichni odkazují na tuto obecná tvrzení bez jakýchkoliv argumentů.

Mezinárodní žebříčky hodnocení vysokých škol jsou založeny hlavně na indikátorech vědeckých výstupů. To je do značné míry pohodlné, protože jsou snadněji hodnotitelné než výstupy vzdělávací činnosti. Jenomže kvalita výsledků výzkumu úzce skrze lidi souvisí s kvalitou výsledků vzdělávání, takže se dá předpokládat, že ani po stránce vzdělávání na tom nebudeme lépe. Máme sice ostrovy excelence, ale celorepublikově jsme daleko od kvalitního evropského výzkumu, což výrazným způsobem snižuje naši úspěšnost v mezinárodních žebříčcích.

Ale určité hodnocení vědeckých výzkumů tu existuje.

Tzv. „kafemlejek“ je zásadně nevhodný a plným právem ho všichni kritizují. Jenomže ani renomovaná Univerzita Karlova, která „kafemlejek“ často oprávněně kritizuje, nemá svůj vlastní systém hodnocení. Takže neví, kde má svá místa excelence. Takže nelze ani čekat, že by se to mohlo nějak odrazit v jejím vnitřním financování.

Ale UK má své hodnocení.

Ale v zásadě je to jen trochu upravený „kafemlejek“. Naše univerzita se tak podílela na bezhlavé masifikaci. Já sice rozumím tomu, že je k tomuto chování tlačena vnějším systémem financování, ale kdo jiný by už měl vystoupit proti nesystémovým krokům? Ostatně naše pracoviště je exemplární příklad toho, jak to nefunguje – jsme zdaleka nejexcelentnější vědecké pracoviště v České republice v oboru ekonomického základního výzkumu, ale v toku financí se to neprojevuje, spíše naopak.

Doporučení angličtiny jako jediného povinného cizího jazyka na základních školách vzbudilo velký mediální ohlas. Jak pojmáte výuku v angličtině na vysokých školách?

Jazyk je klasickou bariérou malých států. Pokud by v Čechách bylo na VŠ více anglických vzdělávacích programů, jako je tomu například v Nizozemí, tak by se situace mohla zlepšit. Výuka by mohla přilákat kvalitní zahraniční profesory, a to by univerzitám více otevřelo svět. Přišla by i jiná skupina zahraničních studentů a ne jen ti, kteří chtějí prožít příjemně pár let života.

Učitel bakalář se nesetkal u pedagogů s velkým úspěchem...

Překvapivě z padesáti stran textu zaujaly veřejnost díky novinářům dvě věci – jedna se týká tohoto a druhá se týká angličtiny. Mám pocit, že se jede pořád ve starých kolejích – dělali jsme to tak vždycky, tak proč to měnit. Pak se ovšem lidé ptají, proč se nelepší výsledky českých žáků, spíše naopak.

Nicméně vám přijde, že učitel – bakalář je dostačující?

V zákoně je napsáno, že magisterské studium je zaměřeno na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje. Naším doporučením pro učitelskou profesi je jinak strukturovaný bakalář a mnohem silnější praktická část v terénu, tedy ve školách. Já neříkám, že pak někteří studenti nemohou pokračovat dál na magistra a následovně třeba nepovedou praktickou výuku bakalářů. Ale magisterský diplom sám o sobě přece vůbec nezaručuje, že absolvent je lepší učitel.

Studie ukazují, že to, co dělá učitele dobrým učitelem, je věc téměř nezachytitelná v datech, tedy ani diplomem. Představa mnoha zástupců pedagogických a učitelských oborů je založena na ideji, že existuje úzká kauzální souvislost mezi délkou vzdělávání učitele a kvalitou jeho výuky. Hledal jsem v Čechách výzkumy na toto téma a k svému překvapení jsem zjistil, že se o tom vůbec nic neví. Kladu si otázku, co dělají všichni doktorandi na pedagogických fakultách, co dělají docenti a profesori, za co mají tituly ve výzkumu, když nikdo neprovedl ten nejzásadnější výzkum - „výrobního faktorů“ ve školství, což je učitel před tabulí. Co dělá dobrého absolventa pedagogické fakulty?

Jenomže pedagogická fakulta byla podle vás vždy taková záchrana v nouzi pro všechny, kteří chtěli jít studovat...

Uchazeči o studium na pedagogické fakultě se za posledních 15 let výrazně proměnili. V současné době se na pedagogické fakulty hlásí jiný typ studentů s výrazně nižšími studijními dispozicemi. Tato skupina v průměru nemá studijní dispozice pro náročné magisterské studium a pokud ho absolvují, tak často jen pro formu. Takže je to často jen hra na magistra, kde se lidé rychle nazpaměť naučí a stejně rychle zapomenou historii řady vědních oborů. Přidaná hodnota ke kvalitě učitele je ale často nízká. Zkuste se poptat u ředitelů škol, kam absolventi nastupují.

Více jeslí a školek, aby ženy mohly pracovat? Nezní to jako heslo z doby předlistopadové?

Řada lidí říká: „Vy ženete ty nebohé maminky do práce a děti do jeslí“. Ne, my doporučujeme, že pro maminky, které chtějí, by měla být dostupná předškolní zařízení, kde mají děti zajištěnou kvalitu nejen materiální, ale i výchovnou. Ve školkách se dnes dobře zajišťují hygienické a stravovací standardy, ale chybí akcent na kvalitu vzdělávání. Nikdo moc nemonitoruje proces vzdělávací činnosti, nikdo moc nesleduje jak výchova probíhá. A přitom základní dispozice k dalšímu vzdělávání vznikají právě v předškolním věku. Pokud je dítě, zvláště pocházející ze sociálně slabších rodin, nezíská, škola s tím potom jen těžko něco udělá. Výzkumy potvrzují, že pokud nejsou děti dobře motivovány na začátku, je později nákladné to dohnat. Pokud nepřipravený člověk projde tak tak základní školou a potom skončí jako ztracená existence, vyjde to stát velice drahο. Náklady špatně vzdělavatel-ných dětí nese stát – nikoli obec, kde dítě v důsledku nedostatku míst ve školce nebo v důsledku špatné výchovy ve školce zaostalo. Přitom dnešní místní radní a zastupitelé často neberou při rozhodování v úvahu delší horizont a raději investují do fotbalového stadionu než do školky. Za deset let a více se to projeví, ale to se vracíme na začátek rozhovoru.

P.K.

i-Forum.cz

Stanislav Štech

Ve starých kolejích jedou i ekonomičtí rádci

Jako shrnutí čtyř komentářů ke kapitole Vzdělanost prezentovanou NERVem a současně i jako reakce na interview i-Fora s Danielem Münichem vznikl rozhovor s prof. Stanislavem Štechem, CSc., prorektorem UK.

Podle docenta Daniela Münicha je kapitola Vzdělanost jen podnětem, aby se vyvolala diskuse...

Je pozoruhodné, jak akademický pracovník může jakoby onemocnět nemocí politiků. Přirovnávám to k politickým „mystifikacím“ na naší politické scéně z poslední doby, protože kapitola byla odeslána vládě ČR, ale nebyla předložena širší akademické obci k diskusi.

A jak hodnotíte Münichovu argumentaci nepodloženou výzkumy?

Obecně je na argumentaci NERVu nejproblematičtější, že její materiál vychází ze zamlčeného předpokladu, že slovo reforma může mít jedinou konotaci – změ-

nu k lepšímu. Automaticky pak tedy lidé zastávající jejich ideová východiska předpokládají, že každý, kdo nechce jimi představené reformy, tak chce škodit a nechce věci posunout dopředu.

Britský sociolog Martyn Hammersley má pro styl komunikace, kdy vsadíte na pozitivně konotovaná slova s tím, že jim rozumní lidé nebudou chtít odporovat, termín „technika rétorického násilí“. To je podobné, jako když se v argumentaci odvoláváte na důkazy, bez ohledu na to, jak moc relevantní ony důkazy jsou. Např. na výzkumy ekonomů na robustních číslech a velkých kohortách, které vykáží přesvědčivé korelace mezi dolarem vloženým do dítěte v raném věku a výskytem patologických jevů v době jeho puberty. Ale ignorujete přitom složení vzorku těch dětí z hlediska rodinné konstelace a vývojově psychologické zákonitosti.

Říkají tomu „evidence based policy“, politika založená na důkazech. Hammersley říká, že kouzlo této techniky spočívá v tom, že použitím dobře zvolených termínů si zajistíte, že právě vaše důkazy jsou tím, co má být přijato, a nepřímou tak diskreditujete i možné alternativy anebo skutečnost, že některá opatření nejsou nutná.

Můžete být konkrétní, prosím.

Třeba Münichovo tvrzení, že české vysoké školy vyučují memorováním a jsou neobyčejně průměrné, až podprůměrné. Má pro to snad nějaký výzkumný doklad? Nebo jak může tvrdit, že zapojení podnikatelů do správních rad bude ku prospěchu (všech) vysokých škol? Existuje snad nějaký výzkum, který by to potvrdil? Podobně – je snad dokázáno, že zavedení školního změny kvalitu výuky na vysokých školách a pomůže jim řešit některé z jejich současných problémů? Jaké má důkazy pro svá tvrzení?

Takže máte pocit, že nejsou nutné ani změny ve vedení vysokých veřejných škol?

Podívejte se na to jinak. Lze nějak doložit, že změny ve společnosti, které se odehrály v posledních deseti či patnácti letech, vyžadují nutně právě proměnu vztahů mezi samosprávou a správní radou? Co konkrétně přinese to, že rektora bude jmenovat správní rada, ve které bude významná část podnikatelů nebo lidí z vnějšího světa?

Já o žádných konkrétních doložitelných pozitivních přínosech nevím. Ale vím, že praxe správních a dozorčích rad v soukromém sektoru často nezabrání bankrotům a krachům. To ukazuje i zkušenost ze zemí, kde vzdělávací nebo kulturní instituce přešly na manažerský způsob řízení a byznys logiku. Na druhou stranu víme, že stávající model řízení vysokých škol u nás od r. 1998 nevedl ke krachům ani k vysokému zadlužování...

Zavedení školního je jedním z prvních kroků, které se v kapitole plánují...

Ve světě je dnes školně naopak velmi zpochybňováno – s výjimkou jeho fundamentalistických, tj. ideologicky předpojatých zastánců. A to dokonce i některý-

mi jeho bývalými zastánci. Je k dispozici řada analýz představitelů amerických univerzit, kteří varují před možností nové bubliny, jako byla ta hypotéční. Zajímalo by mě, zda a jak byly analyzovány tyto kontraargumenty.

Možná by stálo za to si počkat, jaké dopady bude mít zvýšení školného ve Velké Británii. Již nyní je přitom dokázáno, že tamní děti ze slabších sociálních tříd podřizují výběr studijního oboru svým finančním možnostem, nikoli svému nadání nebo zájmu.

A k ČR. Víme, jaké jsou náklady českých studentů na rok studia již dnes. I to, že většina studentů školné podle šetření Eurostudent odmítá. Modeloval někdo, co by se mladým z různých sociálních vrstev stalo, kdyby jim bylo vnuceno školné? A má smysl kvůli němu vytvářet systém půjček – neboli vtahovat je do byznysu perspektivního pro banky? Je přece docela dobře možné vylepšit již dnes existující systém komerčních půjček na studium, třeba i tak, že by pro ně stát mohl vyjednat minimální úrok nebo při dosažení určitého výborného studijního výsledku v určitých oborech prominout splátku úroku. Ale my dnes ani nevíme, kolik procent sociálně slabých dětí si nemůže dovolit studium. Vždyť dnes víme, že se do terciárního vzdělávání zapisuje 60 %-65 % mladých z věkové kohorty prvozapsaných.

Co je vlastně cílem systému pokrytecky zvaného „systém finanční pomoci studentům“? Není náhodou překážkou těch několika málo procent chudých středoškoláků, kteří se dnes nedostanou do terciárního vzdělávání něco úplně jiného než finanční prostředky? Třeba sociokulturní handicap, který nedokážeme odstranit na nižších stupních vzdělávání? A to se ti nejpotřebnější (chudí) dokáží vyznat v sofistikovaných podmínkách půjček, úroků a splátek bez pro ně hrozivých následků, když víme, že chudoba ekonomická je u této kategorie velmi těsně spojena s „chudobou“ kulturní a kognitivní?

Máte pocit, že by UK podporovala masifikaci vysokého školství, jak o ní docent Mních hovoří?

To je úplný nesmysl. Univerzita Karlova vždycky vyvažovala státem vnucenou kvantitativní expanzi studentské populace opatřeními směřujícími k posílení kvality. To lze doložit v jejích dlouhodobých záměrech i jeho aktualizacích i dalšími opatřeními. D. Munich ale hovoří o tom, že naše hodnocení vlastních činností je nedokonalé a ani UK neví o svých místech excelence a rozdíly v kvalitě se proto neodrážejí ve vnitřním financování. A spojuje to poněkud krkolomně s tzv. kafemlejnkem (Metodika hodnocení vědy a výzkumu). Je pravda, že současný kafemlejnec, jehož zrod mohl D. Munich jako člen oborové komise pro společenské vědy Rady vlády pro vědu, výzkum a inovace sledovat zblízka, je nastaven na tvrdé vědy.

UK se snaží vykompenzovat slabiny metodiky, tak aby byla oceněna kvalita ve všech oborech, i v těch, které jsou jí znevýhodněny. Univerzita nemůže deklarovat, že má jiný, sofistikovaný systém a např. přírodovědcům nebo matematikům pení-

ze nedat. Snažíme se v rámci pravidel hospodaření o spravedlivější vyvážení prostředků na vědu a výzkum a nepřebíráme kafemlejnec automaticky. To dokládá i snaha podporovat monografie, které nejsou dostatečně ohodnoceny a na jejichž podporu máme zvláštní fond. A připravujeme opatření další. Jsou to však všechno jen opravy nejhrubších chyb systému ...

Ze žáka za dva roky učitel před tabulí?

Někdy veřejné mínění zaujmou věci, které mohou mít nedozírné následky. Takovou věcí je v kapitole NERVu vzdělávání učitelů. Zahraniční literatura dokládá, že vztah mezi magisterským, tedy delším vzděláním, a kvalitou žáků existuje.

Zase se ukazuje, že není možné pracovat bez širšího historického a kulturního kontextu. Česká republika totiž byla avantgardou boje za dlouhé vzdělávání učitelů přibližně od 20. let 20. století. Byli jsme jedni z prvních, kde byla uzákoněna univerzitní příprava učitelů v r. 1946. Proč by se měl po desetiletích fungování osvědčeného systému dělat výzkum, jestli náhodou není výhodnější, když bude učit třeba vojenský vysloužilce nebo bývalý podnikatel s pedagogickým kurzem?

Nejsme tedy v situaci jako Linda Darling-Hammondová v USA, která musí teprve dokazovat, že ten, kdo vystuduje aspoň bakaláře, pozitivněji ovlivní výsledky svých žáků než ten, který nemá vůbec univerzitní vzdělání a má jen krátký certifikační kurz a zkoušku. V Čechách tedy není empirický výzkum, který by říkal, že čím je učitel vzdělanější, tím je to lepší pro jeho žáky. Nicméně Evropská unie si jako cíl vytyčila co nejdříve univerzitní vzdělávání učitelů ve všech členských zemích.

Jak tedy celkově hodnotíte kapitolu NERVu o vzdělanosti?

Domnívám se, že z ní číší bezradnost, pokud jde o celkovou koncepci vzdělanosti, a tedy i vzdělávání. Ty teze jsou směsí zajímavých dílčích postřehů s ideologickými klišé neoliberalních ekonomů. Navrhovaná řešení většinou nevyplývají z analýz, ale jsou jaksi připravena předem.

Celkově je text výrazem ekonomizace složitého společenského fenoménu, který má mnoho dimenzí. Ty autoři ignorují, stejně jako to, že vzdělanost není možné za každou cenu vztahovat jen ke konkurenceschopnosti. A možná její povaze porozumíme teprve tehdy, když opustíme pojetí vzdělanosti jako nástroje konkurenceschopnosti.

P. K.

i-Forum 14. 4. 2011

ZDRAVOTNICTVÍ

TI, CO ROZHODUJÍ

TI, CO POMÁHAJÍ

Z aprílových Otázek Václava Moravce o zdravotníctví

Ministři, profesori a ředitel hledali konsenzus

HOSTĚ: Ministr zdravotnictví Leoš Heger, stínový ministr zdravotnictví David **Rath**, bývalý ministr zdravotnictví prof. Pavel **Klener**, chirurg prof. Jan **Pirk** a ředitel VZP Pavel **Horák**

MODERÁTOR: Václav **Moravec**

Moravec: Profesor Pirk v rozhovoru pro Deník konstatoval: Nalévat do systému peníze, aniž by z toho byl nějaký profit, to je to nejhorší, protože peníze můžete nalévat nepřetržitě. Odpovídá tomu diskuse o reformě zdravotnictví?

Pirk: První, co schází, je konsenzus jak začít. Jestli začneme od poplatků, tak to vyvolá bouři, když řekneme rušením lůžek, vyvolá to bouři. Proto musí být konsenzus napříč celým politickým spektrem, odkud začneme a co se musí udělat hned.

Klener: Zdravotnictví se politizuje a hlavní problémy se řeší podle stranických sekretariátů. S reformou se začalo před dvaceti lety, už v lednu 1990 se na ministerstvu zdravotnictví ustavila skupina, která vypracovala projekt reformy. Skončilo to v koši. Už v březnu 1990 jsem navrhoval poplatky za pohotovost a za recept.

Heger: Reformy zdravotnictví se ve světě točí mezi dvěma polohami. Jednou je státní paternalismus a ochrana pacienta, druhou krajností je malá role státu a důraz na povinnosti pacienta. Vždycky, když se zdůrazňuje jedna strana reformy, tak se nahromadí problémy, které se pak řeší tím druhým přístupem. V rozumných státech se koalice a opozice snaží spolupracovat. U nás spolu bojují a příliš nedbají na to, co bude za čtyři nebo osm let.

Rath: Nikde to není jednoduché. Jeden zájem mají pacienti - lacino a co nejrychleji dostat nejlepší péči, jiné zájmy mají zdravotní pojišťovny, dodavatelé, majitelé nemocnic. A lékaři jsou také velmi silná vlivová skupina.

Moravec: Jaké bude procento výdajů na zdravotnictví ve vztahu k HDP?

Heger: V současné době zadání pro ministerstvo zdravotnictví je nezvyšovat podíl státních peněz, to znamená nezvyšovat platby na státní pojištění ani pojistné. Reformní důraz bude kladen v první řadě na pojišťovny a na způsob poskytování péče, navyšování spoluúčasti bude až to poslední.

Rath: Než nastoupila Topolánková vláda, tak spoluúčast byla kolem 10 %. Za posledních pět let se zvýšila na 17 %, to samozřejmě všechno zaplatili lidé s nižší úrovní platů – nejvíce zdravotní péče potřebují senioři a invalidní důchodci. Není správné to finanční břemeno převalit jenom na nemocné. O to se musí podělit částečně stát, například vyšší platbou za státní pojištění, a za druhé podívat se, kudy nejvíce unikají peníze.

Klener: Bez spoluúčasti se zdravotnictví neobejde, rozhodující je její míra. Myslím, že je už teď dost vysoká.

Heger: V řadě zemí je spoluúčast podstatně vyšší, dosahuje třeba až 25 %. Ta spoluúčast může být velmi sociální a může kompenzovat solidaritu, která je ve směru pojištění do jisté míry limitovaná stropy – pak můžete vybrat peníze od těch bohatších a peníze se do toho systému dostanou a slouží těm chudým lidem. Když byl dr. Rath mladší, také říkal, že reforma musí pacienta malinko bolet.

Rath: To je právě ten úhel pohledu. Mladší mají jednodušší řešení, ale když je někdo po transplantaci srdce nebo má chronickou chorobu, tak to vidí najednou úplně jinak. A k té spoluúčasti – Lichtenštejnsko má velmi nízkou spoluúčast, asi dvě procenta, Německo snad kolem dvaceti procent. Ale co je nejdůležitější – u nás se spoluúčast za poslední roky zdvojnásobila, a většina lidí má pocit, že za to nic nedostala.

Heger: Do center speciální péče – na onkologii, hematologii, roztroušenou mozkovou sklerózu – nateklo asi sedm miliard. Jenže tam je pacientů relativně málo. Obrovská masa pacientů opravdu nemá lepší stravu v nemocnicích, sestřičky a lékaři se na ně víc neusmívají, ale lidé se závažnými onemocněními mají péči daleko kvalitnější.

Rath: Kdyby se snížila platba za státní pojištění, měli by stejně.

Heger: Souhlasím ...

Pirk: Myslím, že když si pacient zaplatí, měl by se dožadovat, aby to vyšetření bylo hned. Zato když pacient po transplantaci nějakého orgánu už chodí normálně do práce a jde na kontrolu, neměl by si nechat předepsat sanitku.

Horák: Ta míra spoluúčasti – 20 % – v sobě zahrnuje hlavně nákupy léčiv. Je to diskuse, která se vede dvacet let. Proto je třeba si říci, zda jít cestou státního zdravotnictví, kde bude jedna pojišťovna, anebo cestou, jako třeba v Holandsku, kde hodně záleží na konkurenci pojišťoven.

Moravec: S kolika zdravotními pojišťovnami počítáte?

Heger: Neumím přesně říci, kolik bude pojištěn. Měly by se přepsat zákony o zdravotních pojišťovnách a zrušit výlučnost VZP; postupným sjednocením podmínek bude klesat a pojišťovny si tak budou více konkurovat. Ty, které začnou hospodařit špatně, budou mít povinnost se sloučit. Možná se tak pole pojištěn spontánně zúží.

Moravec: Máte vstoupit v jednání s pojišťovnami, aby ušetřily pět a půl miliardy na provozních nákladech. Jsou ty peníze jisté?

Heger: Nejsou jisté, protože pojišťovny nejsou ovládány ministerstvem zdravotnictví, ale správními radami.

Pirk: Bohužel pojišťovny nemají u nás takové právo jako jinde. Když jsem byl v USA a když při operaci došlo k nějaké komplikaci, třeba krvácení, tak mi šéf říkal, jen aby se to nestávalo často, jinak by prý s nimi pojišťovna neuzavřela smlouvu. Kdybychom u nás chtěli vědět, jak kdo léčí, tak sice máme k tomu statistické údaje, jenže nejsou propojeny. Existuje Národní koordinační centrum, kde mají veškeré údaje o tom, za kolik kdo léčí, a pak máme ÚZIS, který spravuje medicínskou činnost, ale nikdo ty dvě instituce nepropojí.

Heger: To je jeden z klíčových bodů reformy, aby se ty kanály propojily a aby se vědělo, kolik se dělá jakých výkonů na milion obyvatel v kterých oborech, kde se dělají dobře a kde se dělají špatně. K tomu patří ještě určitá volnost pojištěn, aby mohly uzavřít smlouvy s těmi, kteří to dělají dobře. Výkazy, které dostává ministerstvo od pojišťovny, jsou čistě finanční, ale jak jsou provedeny výkony, to se tam těžko dostává.

Rath: Ten systém je chaotický; vlastně ani nevíme, kolik máme lékařů. Každá pojišťovna má svůj informační systém. Nikdo z nás lékařů (a ani nemocnic) netuší, jakým způsobem nás pojišťovny platí. Neustále něco někam hlásíme, s velkým zpožděním pojišťovna pošle nějaké peníze, a pak se několik let přetahujeme. To platí i pro soukromé lékaře: předepíše nějaké léky, neví, co smí a co nesmí, a po půl roce mu přijde srážka třeba na milion korun.

Heger: Ředitel královédvorské nemocnice mi říkal, že ještě nemají vyúčtovaný rok 2009. To je naprosto absurdní. Jsou přece k tomu nástroje, jenomže je zatím nikdo nechtěl, a ty pojišťovny mezi tím tak trochu kličkují. Umějí vypočítat tzv. náklad na kmenového pojištěnce, toho, který bydlí v jednom kraji. Ale velké rozdíly jsou i mezi okresy a dostat tato čísla je obrovská práce.

Moravec: Vy děláte reformu bez těchto informací?

Heger: Už jsme slyšeli od dr. Ratha, že pojišťovny nemají systémy, které by umožnily udělat některé věci a ony se na to někdy i vymlouvají.

Horák: Neřekl bych, že žádná data nemáme. Máme v počítači veškeré analýzy i ukazatele u každé nemocnice; , u každého pacienta u každé diagnózy ukazují, kolik v průměru v té nemocnici pacient stráví třeba na JIP; na ministerstvo zdravotnictví chodí každý měsíc tabulky o doplatcích. Způsob, jakým se zdravotnická zařízení platí, je tak složitý, že ho počítáte půl roku a mezitím může zdravotnické zařízení vykázat ještě dalších 10 % výkonů; zákon umožňuje, že to můžete podat 3–4 roky zpětně, a vy to pak musíte přepočítat, a to se pořád řeší a furt se to počítá. Do toho se pletou takové věci, jako že novorozenci nemají rodné číslo, a matřička nám to nesmí nahlásit.

Moravec: Ministr Kalousek nepočítá s tím, že se budou zvyšovat platby za státní pojištění. V současnosti je to 723 korun. Dojde ke zvýšení v roce 2013?

Heger: To je stanovisko celé koalice, že se nebude zvyšovat příspěvek na státní pojištění.

Pirk: V roce 2009 náklady na jednoho člověka dělaly ročně v nemocnici 20560 korun. Kdybychom od toho odečetli 20% spoluúčast, tak je to potom stejně víc než byla platba za státní pojištění.

Heger: Stát platí asi čtyřikrát méně, osoby samostatně výdělečně činné asi dvakrát méně a asi čtyřnásobek platí zaměstnavatel se zaměstnanci. Posun tak, aby zdravotnictví kompenzovalo některé výhody např. živnostenského sektoru, by byl namísto třeba jako u sociálního pojištění - když někdo platí méně, má nižší důchod. Ale když platí méně zdravotního pojištění, tak stejně čerpá tolik, kolik potřebuje.

Moravec: Je systém zdravotnictví udržitelný, pokud nebude docházet k adekvátnějšímu zvyšování příspěvků státu za pojištění?

Horák: Zdravotnictví nebude mít z toho daňového příjmu nebo výběru daně víc peněz a mělo by se říci, jestli ten další vývoj bude s menším počtem pojištěneců (a bude větší kontrola), nebo bude více systémem pojišťovenským, jak je tomu v Holandsku. Tam se zhruba polovina hradí výběrem daně z příjmu, a s tím se provádí kompenzace různě nemocných pacientů. Pojišťovny si konkurují tím, jak jsou schopny vést zdravotní péči a jaká je výše té pojistky. To, že si lidé kvůli 20 eurům jsou schopni měnit pojišťovnu, naučilo pojišťovny poskytovat kvalitní péči. Pro ně

není lukrativní pojištěnec, který je zdravý, ale naopak je lukrativní pacient, kterému dokážou zajistit za rozumné peníze takovou péči, která ho vrátí rychle do zaměstnání. Z toho ta pojišťovna profituje.

Heger: K redukcí pojišťoven by dojít mělo, a zároveň k posílení role pojišťoven. Prvek, který zcela určitě do reformy vkomponujeme, to bude omezení možnosti přecházet mezi pojišťovnami. Pojišťovny si dnes nekonkurují tak moc kvalitou a péčí o pacienta, jako spíš přetahováním pojištěnců na různé benefity.

Moravec: Podle plánu ministerstva zdravotnictví by mělo v příštích dvou letech ubýt zhruba 10 tisíc akutních lůžek.

Klener: Ta přeměna na lůžka následná je žádoucí. Tady už byly takové snahy, ale převládá politický aspekt; podepisovaly se petice, že zrušení některé nemocnice bude znamenat dojezd třeba dvacet kilometrů, ale to je dojezdnost kratší než z jedné pražské nemocnice do druhé. A nakonec jde o to, že nemocnice jsou často vybavovány nákladnými přístroji, ale komplikovaný pacient je stejně poslán do krajského nebo dalšího zařízení.

Pirk: Síť nemocnic byla u nás vybudována za Rakousko-Uherska a zůstává stejně hustá, přestože moderní sanitka je rychlejší než koňský potah. Myslím, že rušení akutních lůžek ve prospěch lůžek následné péče je dobré. Dám příklad: Měli jsme pacienta, který se po operaci potřeboval rehabilitovat, ale nesehnali jsme lůžko, kam ho přeložit, a tak 14 dní rehabilitoval na jednotce intenzivní péče.

Rath: Důležité je, jak se lůžka financují. Když se loni ještě platilo podle lůžkodne, tak za stejnou diagnózu – operaci slepého střeva – pojišťovna zaplatila malé nemocnici 18 tisíc a třeba Karlovu náměstí nebo Motolu za totéž 34 tisíc. Pokud budeme zavírat laciná lůžka, tak pacienti při tomto způsobu budou stát dvakrát tolik. Je potřeba změnit systém financování.

Heger: Když pomínu skepsi pana hejtmana Ratha, tak mu musím dát za pravdu. Za stejný výkon by každá nemocnice měla dostat stejně; když ten výkon dělá primitivně, že je levný, ale málo kvalitní, tak by ho neměla dělat vůbec. Na druhou stranu by velké nemocnice neměly vydělávat peníze na přeplacených výkonech. To, co potřebují navíc na rozvoj nebo na výukové aktivity, by měly dostávat zvlášť. Chystáme se zavést drg financování. Lůžka bychom rádi redukovali, chystáme se dělat škrty i ve fakultních nemocnicích, ale ten proces není možno dělat nějakým hurá způsobem.

Horák: Především je třeba zrušit lůžka, která jsou prázdná. Jsou obory v ČR, kte-

ré mají průměrnou obloženost 5 procent. Když jsme to loni převedli do elektronické podoby, tak v tom systému ubylo kolem dvou tisíc lůžek. Nepochybuji o tom, že další tři tisíce lůžek ještě jsou – někteří pacienti nastoupí v pátek do nemocnice, vezmou jim krev a pak je zase pustí na sobotu a neděli domů. Ale pak je polovička operací, které se běžně dělají ambulantně nebo v jednodenní chirurgii. Obrovské rezervy jsou v psychiatrických léčebnách, to jsou mamutí podniky, kde je i půlka pacientů trvale hlášena dvacet let.

Moravec: Kolik se dá na tom ušetřit?

Horák: Neušetří se nic. Peníze, které zbudou, nemocnice využije na to, aby přežila příští dva roky. Protože těch peněz víc nebude. Nedá se počítat ani se zvýšením daní, ani se zvýšením plateb za státní pojištění.

ČT 24, 3. 4. 2011

Májové stanovisko lékařů k reformním záměrům MZd

Sebeobrana lékařů

1. Signatáři nemohou souhlasit s posílením pozici zdravotních pojišťoven na úkor pacientů i lékařů.
2. Signatáři nesouhlasí s tím, aby přeregistrací zdravotnických zařízení byla zpochybnována nabytá práva soukromých lékařů.
3. Signatáři nesouhlasí s tím, aby zdravotní pojišťovny získaly právo pokutovat smluvní partnery – zdravotnická zařízení.
4. Signatáři nesouhlasí s tím, aby o síti zdravotnických zařízení rozhodovaly zdravotní pojišťovny, aby mohly bez udání důvodu vypovídat smlouvy zdravotnickým zařízením a měly právo zřizovat svá vlastní zdravotnická zařízení.
5. Signatáři nemohou souhlasit s tím, aby zdravotnická zařízení soutěžila cenou svých služeb pro zdravotní pojišťovny.
6. Pokud by měly být regulační poplatky příjmem zdravotních pojišťoven, pak signatáři nesouhlasí s tím, aby je vybírali lékaři.
7. Zavedení vysokého (200,-Kč) poplatku v případě vyhledání ambulantního specialisty bez doporučení praktického lékaře omezuje práva pacientů.
8. Signatáři nesouhlasí s povinností 24hodinové péče praktických lékařů o pacienty.
9. Signatáři nesouhlasí se zaváděním tzv. generické preskripce.

Dále signatáři postrádají plán na vytvoření zákona o stanovení cen a úhrad léků a zdravotnických prostředků. Uspokojivě stále není vyřešeno ani specializační vzdělávání lékařů a finanční zabezpečení zvýšení platů lékařů a dalších zdravotníků garantované vládou od ledna 2012.

Česká lékařská komora, LOK-SČL, Sdružení ambulantních specialistů, Mladí lékaři o. s., Sdružení privátních ambulantních chirurgů, Sdružení privátních očních lékařů, Privalab, Sdružení ambulantních internistů, Sdružení ambulantních ortopedů, Občanské sdružení ambulantních diabetologů, Sdružení smluvních pneumoftizeologů

V Praze 3. 5. 2011

František Vyhnanek

15 let Vinohradského traumacentra

Traumatologické centrum FNKV

Traumatologické centrum FNKV v Praze 10 zahájilo činnost v červenci 1996. Bylo ustanoveno jako jedno z prvních center úrazové chirurgie v České republice s cílem zajistit co nejuplnější péči o závažná poranění.

Do péče o tato traumata byly začleněny stávající kliniky a oddělení, které již dříve poskytovaly diagnostiku a léčení u zraněných. Jejich propojením s uvedením jednotlivých priorit, pokud jde o příjem nejzávažnějších zraněných s polytraumatem nebo sdruženým poraněním, znamenalo zvýšení úrovně v diagnostice a terapii poranění. Péče se stala interdisciplinární, a to koordinací činnosti jednotlivých pracovišť (kliniky a oddělení podílejících se na ošetření úrazu). Traumatologický tým pod vedením erudovaného chirurga – viscerálního traumatologa zajišťuje 24hodinové ošetření zraněných.

Následná metodická opatření Ministerstva zdravotnictví určila i spádovou oblast Traumatologického centra FNKV, tj. přibližně polovina obyvatel Prahy a Středočeského kraje, což znamená více než 1 milion a 250 tisíc obyvatel.

Zásadními prioritami Traumatologického centra I. stupně ve FNKV je specializovaná péče o závažná poranění včetně polytraumat se zaměřením na kraniocerebrální poranění, maxilofaciální traumata, úrazy hrudníku, břicha a retroperitonea a úrazy cévní. Dále jde o péči u poranění páteře a u komplikovaných zlomenin skeletu pohybového aparátu, vyžadující i následné rekonstrukční výkony. Mimořádné postavení Traumatologického centra ve FNKV je spojeno se zajištěním re-

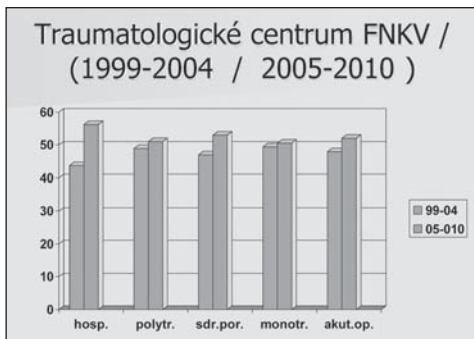
plantační chirurgie a péče o popálené pro rozsáhlou oblast českých krajů. K tomu nedílně patří poskytnutí póurazové rehabilitační péče.

K základnímu pohledu na činnost úrazového centra v nemocnici na Královských Vinohradech lze uvést některé údaje rozsahu léčebné činnosti za posledních 12 let (tab.1). Více než 5000 zraněných bylo v tomto období ošetřeno se závažným poraněním. V léčebném postupu je kromě akutních operací důležité zajistit diferencovanou póurazovou péči jak na oddělení urgentního příjmu, tak na jednotkách intenzivní péče jednotlivých klinik. Při porovnání počtu ošetřených jednotlivých poranění a počtu operací ve dvou následujících šestiletých obdobích (graf 1) je patrný nárůst jak počtu přijatých zraněných, tak i operací.

Tab. 1.: Traumatologické centrum FNKV (1999–2010)

Počet zraněných	
Ambulantně ošetřeno	321844
Hospitalizováno	38993
Polytrauma	1603
Sdružené poranění	3472
Monotrauma	33928
Akutní operace	22230

Graf 1.: Porovnání některých ukazatelů činnosti TC ve dvou obdobích / v % /

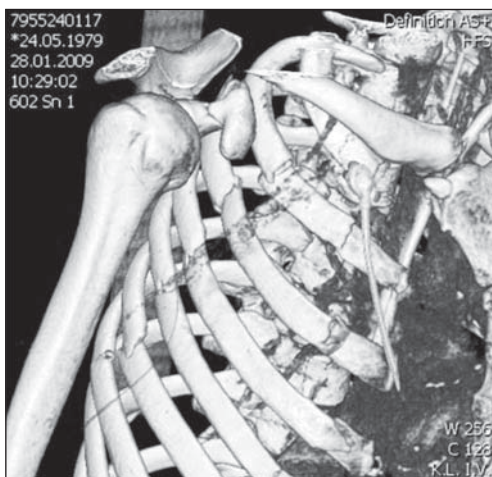
Další vývoj v posledních letech v péči o závažné poranění, a to jak pokud jde o diagnostiku (významný přínos MDCT – multidetektorové výpočetní tomografie) (obr. 1), tak i o terapii (neoperační léčba poranění nitrobrášíných parenchymových orgánů, miniinvazivita v operační léčbě a dále intervenční radiologické výkony k ošetření zdroje krvácení) znamenal významný přínos pro zlepšení výsledků léčby. Signifikantní snížení letality (až o 25 %) u zraněných s polytraumatem nebo sdruženým poraněním je dáno:

1. Vytvořením traumatologických center s implementovaným systémem péče o závažná poranění;
2. vytvořením podmínek pro fázové ošetření zraněných (krátkodobé operace k zastavení krvácení a následné výkony až po zlepšení stavu zraněného);
3. zlepšením v léčebných režimech u kraniocerebrálních poranění;
4. změnou v léčebné strategii u zraněných s umělou plicní ventilací.

Traumatologické centrum FNKV vytvořilo podmínky stanovené pro nejvyšší stupeň péče o zraněné a především o nemocné s polytraumatem a sdruženým poraněním. Na základě vlastních zkušeností bylo možno vypracovat jednotlivé algoritmy v diagnostice a léčení těchto úrazů, na kterých se podílí řada medicínských oborů. Kromě ošetření na příjmovém místě životohrožujících úrazových komplikací, jako jsou obstrukce dýchacích cest, hemopneumotorax, intrakraniální a krvácení do dalších tělních dutin, je další postup v ošetření zraněného zajištěn vysoce specializovanou mezioborovou péčí. Příkladem mezioborové spolupráce jsou operace, které byly provedeny u 204 závažných poranění v r. 2010, na kterých se podílela řada chirurgických oborů i dalších oborů ortoped, traumatolog, chirurg [viscerální traumatolog], neurochirurg, stomatochirurg, urolog, ORL lékař a intervenční radiolog). Léčebný postup u těchto zraněných proto vyžaduje okamžitou dostupnost řady chirurgických oborů po dobu 24 hodin.

Vedle léčebného programu se Traumatologické centrum FNKV podílí na pre- a postgraduálním vzdělávání a dále i na vědecké činnosti. Mimo řady výzkumných úkolů včetně úspěšně ukončeného výzkumného záměru jsou výsledky diagnostické a léčebné činnosti prezentovány na řadě sympozií a konferencí. Již tradičně se řadu let koná vánoční sympozium Ortopedicko-traumatologické kliniky s tématy traumatologie pohybového ústrojí a dále konference pod odbornou garancí Chirurgické kliniky FNKV s tématy komplexní péče o polytraumata a sdružená poranění.

V letošním roce k 15. výročí ustanovení TC FNKV byl pořádán v květnu už **6. traumatologický den**, který byl věnován péči o polytraumata a dále kranioce-

Obr. 1.: MDCT 3D projekce pravé poloviny hrudníku s blokovou zlomeninou žebor

rebrálním a cévním poranění. Tato konference se již stala pravidelnou mezioborovou odbornou akcí, kde se setkávají přední odborníci řady medicínských disciplín a představuje skutečnou platformu k diskusi a uvedení některých závěrů k postupu v ošetření u traumat.

Pro další období je jistě nezbytné kromě implementace nových diagnostických a léčebných postupů u zraněných především vybudovat novou budovu Traumatologického centra FNKV, která bude znamenat další významný krok pro zlepšení komplexní péče o závažné poranění občanů Prahy a Středočeského kraje. Nové Traumatologické centrum FNKV reprezentuje zdravotnické zařízení nejmodernějšího typu, které v hlavním městě ČR stále chybí.

Rami Mosheiff přednášel o hromadných úrazech

V pátek dne 8. dubna jsme měli příležitost vyslechnout na půdě 3. LF UK slavnostní přednášku o hromadných úrazech, kterou proslovil prof. Rami Mosheiff.

Profesor Mosheiff je vedoucím lékařem traumacentra nemocnice Hadassah v Jeruzalémě, která je klinickou bází lékařské fakulty Hebrejské univerzity a je specializovaným pracovištěm pro ošetřování pacientů po hromadných úrazech (například při sebevražedných atentátech, teroristických útocích). Systém péče o pacienty poraněné při těchto incidentech je nejlépe na světě propracován právě v Izraeli. Organizace léčení těchto pacientů je inspirativní pro všechny ostatní zdravotní systémy.

Rami Mosheiff patří mezi světovou traumatologickou elitu. Je autorem nebo spoluautorem 87 časopiseckých publikací týkajících se především hojení zlomenin, léčení zlomenin pánve, acetabula a skeletu končetin a péče o polytraumatizované pacienty. V současné době je zástupcem Evropy v nejvyšším vedení AOTrauma (celosvětově působící instituce se sídlem ve švýcarském Davosu, která pro lékaře-traumatology organizuje kurzy zaměřené na nácvik operačních technik na umělých kostech).

Díky spolupráci s prof. Mosheiffem měli možnost navštívit traumacentrum jeruzalémské nemocnice Hadassah tři lékaři Ortopedicko-traumatologické kliniky 3. LF UK a FNKV.

Obsah přednášky shrnul pro čtenáře VNR MUDr. Jiří Skála-Rosenbaum z Ortopedicko-traumatologické kliniky 3. LF UK a FNKV.

Přednáška byla rozdělena do několika částí. První z nich byla věnována managementu ošetření nemocných na místě neštěstí, triáži pacientů dle závažnosti poranění a významu transportu pacientů do jednotlivých nemocničních zařízení. V rámci nemocniční péče zdůraznil prof. Mosheiff význam plynulého a zejména jednosměrného diagnostického a následného léčebného postupu. Pacient se nesmí

vracet na své původní příjmové místo, neboť to již bývá obsazeno a dochází ke kumulaci raněných. Neméně důležitá je komunikace s celým lékařským trauma-týmem. V případě hromadného neštěstí je podstatné informovat část personálu, aby zůstala doma a byla připravena s odstupem střídát. Ze statistických zpracování zajištění zdravotnické péče vyplývá, že celý tým je schopen na nejvyšší úrovni zajistit péči o čtyři polytraumatizované pacienty. V případě správné koordinace se lze postarat až o sedm pacientů, ale dále již kvalita ošetření rapidně klesá. V poslední části přednášky prof. Mosheiff poukázal na specifika poranění po bombových útocích a srovnal je s následky střelných poranění. Místo útoku se podle prof. Mosheiffa rozděluje na otevřené (ulice), semiuzavřené (např. kavárna) a uzavřené (autobus) a s tím souvisí i charakteristika typických zranění.

Po přednášce následovala velmi bohatá diskuse. Její účastníci shodně vyjádřili naději, že snad u nás nedojde k žádnému teroristickému útoku, nicméně poukazovali na to, že riziko např. dopravních hromadných neštěstí je zcela reálné.

Celá akce se i přes vážné téma konala ve velmi uvolněné a příjemné atmosféře a dle ohlasů zanechal prof. Mosheiff u přítomných velký dojem. Prezentované zkušenosti a poznatky by měly být zohledněny při plánování stavby našeho nového vinohradského traumacentra.

Děkan 3. LF UK prof. Michal Anděl udělil za rozvoj traumatologie Rami Mosheiffovi pamětní medaili 3. lékařské fakulty.

*Dr. Radžív Ahuja (uprostřed) v doprovodu MUDr. Moniky Tokarik
a doc. Leo Kleina před klinikou popáleninové medicíny.*

Leo Klein

Představitel mezinárodní organizace pro popáleniny na Vinohradech

Na počátku dubna letošního roku pobýval v Praze sekretář Mezinárodní společnosti pro popáleninové úrazy (International Society for Burn Injuries – ISBI), po prezidentovi druhý nejvyšší funkcionář této celosvětové organizace, dr. Radžív B. Ahuja z Indie. I při svém nabitém programu si dokázal sobotní odpoledne 2. dubna vyhradit pro návštěvu Kliniky popáleninové medicíny 3. LF UK a FNKV. Zde se mu věnovali MUDr. Monika Tokarik, zástupkyně přednosty kliniky pro výuku, a doc. MUDr. Leo Klein, CSc., národní reprezentant ČR v ISBI.

Prof. dr. Radžív B. Ahuja pracuje v Lok Nayak Hospital and Maulana Azad Medical College v Dillí v Indii. Je přednostou kliniky popálenin a plastické chirurgie, současně je honorárním konzultantem zdravotnické služby indických ozbrojených

sil pro tyto obory. Poprvé jsme se s ním blíže seznámili v roce 2006 v brazilské Fortaleza na kongresu ISBI. Dr. Ahuja se tam živě zajímal o českou popáleninovou školu, osobně vyhledal paní profesorku R. Königovou, s níž dlouze diskutoval o specifických přístupech k léčbě popálenin v jeho zemi ve srovnání s jinými, především našimi zkušenostmi. Dohodli jsme se i o možnostech vzájemné výměny publikací v národních odborných časopisech. Již tehdy projevil Dr. Ahuja zájem o návštěvu pražského popáleninového centra, která se nyní, po pěti letech, mohla uskutečnit.

Dr. Ahuja je významným představitelem oboru plastické chirurgie a léčby popálenin nejen ve své zemi, ale i v mezinárodním měřítku. Mnoho práce vykonal v organizační oblasti, kde se významně angažoval pro zlepšení podmínek léčby těžce popálených. V současné době je sekretářem International Society for Burn Injuries, generálním sekretářem IPRAS (Mezinárodní asociace plastické, rekonstrukční a estetické chirurgie) – její asijsko-pacifické sekce, byl prezidentem 15. světového kongresu IPRAS v roce 2009, je zakládajícím prezidentem Asijsko-pacifické popáleninové asociace. V minulosti také vykonával funkci prezidenta a sekretáře Indické asociace plastických chirurgů. Je zakladatelem, bývalým sekretářem i prezidentem Národní akademie pro popáleniny v Indii.

Ke stručné charakteristice Mezinárodní společnosti pro popáleninové úrazy je možno dodat, že ISBI je jedinou celosvětovou organizací, která sdružuje odborníky zabývající se výzkumem, léčením a prevencí popálenin. Tato odborná společnost byla formálně ustavena ve skotském Edinburghu v roce 1965 při druhém mezinárodním kongresu o popáleninách, přičemž za počátek jejích aktivit je považován první kongres o výzkumu popálenin, který se konal o pět let dříve v Bethesdě v USA. Za pozornost stojí, že hned 3. kongres v roce 1970 byl v Praze. Od té doby se v organizaci kongresů vystřídala města s významnými popáleninovými pracovišti kromě Afriky na všech kontinentech (Buenos Aires, Stockholm, San Francisco, Melbourne, Dillí, Paříž, Jeruzalém, Seattle, Jokohama, Fortaleza, Istanbul). S rychlým nárůstem znalostí a množství poznatků z klinické praxe, prevence i výzkumu popálenin se interval pořádání kongresů zkrátil nejprve na čtyři a poté na dva roky. Příští, již šestnáctý kongres, se sejde v září roku 2012 ve skotském Edinburghu. Společnost má řadu odborných výborů i světová regionální uskupení, pracují v ní národní delegáti ze všech členských zemí. ISBI vydává prestižní časopis BURNS; leto vychází již 37. ročník (ISSN 0305-4179).

Pražské popáleninové centrum i celá popáleninová medicína jak československá, tak nynější česká, mají od samotného vzniku této mezinárodní organizace významné postavení a odborné renomé. Přispívá k nim pravidelná aktivní účast našich lékařů na světových kongresech, práce ve výborech i v další agendě našich zástupců v ISBI. K posílení těchto dobrých vztahů nepochybně přispěla i návštěva prof. Rádživa Ahuji v Praze, která rovněž vytvořila předpoklady pro další rozvoj spolupráce naší popáleninové medicíny na odborné mezinárodní úrovni.

S Markou Míkovou

O loutkách (a v nemocnici zvláště)

Aniž si to uvědomujeme, Marku Míkovou známe snad všichni – ovšem nikoli jako spisovatelku, textařku, zpěvačku, loutkoherečku, jak se o tom píše na internetu; známe ji spíše pod jejím dívčím jménem Marie Horáková už od roku 1977, kdy hrála Růženku ve Vorlíčkově filmové pohádce Jak se budí princezny.

S Markou Míkovou jsme si ale povídali hlavně o sdružení Loutky v nemocnici, které se snaží v několika nemocnicích rozptýlit malé pacienty.

Co jste studovala?

Původně jsem dělala zkoušku několikrát na činoherectví na DAMU, k tomu mě povzbudil film „Jak se budí princezny“, až nakonec jsem vystudovala režii a dramaturgii na katedře loutkového divadla. Ale zároveň jsem vždycky divadlo hrála a milovala, jak činoherní, tak loutkové. Lidé si ani často neuvědomují, že loutky mají od pradávna, od dob masek a totemů, v sobě skutečně nějaké kouzlo. Taková pradávna magie snad pořád v té loutce je; cítíme to, když si dítě hraje a když mu ta hračka – loutka – ve fantazii ožívá. A na tom je vlastně vybudovaná metoda, kterou teď používáme v nemocnicích. Protože dítě může s loutkou snadno komunikovat, prozradí o sobě všelicos, co by jinak dospělému – ani mámě - třeba neřeklo. A když se to stane, tak pak je to chvíle, kterou milujeme a o kterou nám vlastně jde.

Když říkáte „my“, myslíte tím své Loutky v nemocnici?

Ano, jsme občanské sdružení Loutky v nemocnici, vznikli jsme před šesti lety a šest let působíme především v pražských nemocnicích. Letos jsme rozšířili působnost i do jiných okresních českých nemocnic, teď jsem právě přijela z Plzně. Není to ale tak, že bychom zahráli nějaké představení od začátku do konce a pak zase odešli. Na každém oddělení nebo pokoji vytáhneme jiný druh loutek, chvílku hraje, improvizujeme, jindy si jenom povídáme. Zahrajeme třeba kousek bajky a pak si s dětmi povídáme o tom moudru, které je v těch bajkách schované, nebo také jenom zpíváme. Svě vystoupení máme založené na tom, že zpěv a hudba také člověka otevírá, uvolňuje ho, nechá ho, aby začal verbalizovat své pocity nebo momentální situaci. Myslíme, že pro nemocné lidi – malé nebo velké – je to strašně důležité.

Kolik vás je?

Je nás sedm, ale rádi bychom přibrali ještě jednoho člověka, myslím, že tak osm nebo deset lidí by bylo ideální, kvůli tomu, abychom se mohli střídát. Právě to, že se dvojice mezi sebou střídají, je hezké – protože každý z nás má svůj talent, své ope-

Hana Řepová a Marka Miková (vpravo)

rování a to, že se dvojice nebo skupiny mění, že střídáme i loutky a nehrajeme stále totéž, nás nutí být ve střehu, být ohební a citliví jeden ke druhému, a v tom je, myslím, úspěch té věci. Proto tak dobře fungujeme.

Zvou vás nemocnice samy – nebo se nabízíte?

My jim svá vystoupení nabízíme, k tomu sháníme samozřejmě sponzory, protože nikoho z nás to neživí, každý má svoji práci. Většina kolegů žije na volné noze, takže má vlastně ten rozvrh hodně volný zvláště odpoledne, kdy chodíme do nemocnic. Máme tedy občanské sdružení a máme teď už na shánění sponzorů dva báječné lidi, Matějkovy, jsou nadaní na psaní grantů, snaží se oslovit jednotlivce i pražské městské části. Je to práce stálá, trvalá, sponzorům posíláme fotografie nebo další materiály, aby viděli, jak pracujeme a kam jejich peníze šly. Musíme si přece nakupovat loutky a hudební nástroje; ty rytmické půjčujeme dětem, aby samy mohly hrát. Ale jak říkám, není to pro nikoho z nás obživá.

Čím se tedy živíte?

Já stále divadlem, samozřejmě dělám i režii, na příští rok mám slíbenou – sice až v Českém Těšíně, zato ovšem přenádhernou - adaptaci Letopisů Narnie od Lewi-

se. Také občas učím, na DAMU jsem měla workshop nebo na Vyšší odborné škole herecké, mívám režii se studenty, dělala jsem úpravy textu pro dabbing a také jsem napsala tři knížky pro děti. Jsem taková „žena mnoha profesí“.

Máte rodinu?

Mám. Mám čtyři děti, už jsou ale velké. Tomu nejmenšímu je 15 let, ostatní už jsou dospělé, jsem dvojnásobnou babičkou.

Chodíte hrát dětem i do Vinohradské nemocnice – na která oddělení?

Na Vinohrady chodíme jednou měsíčně na popáleniny, na plastiku a také na internu. Začínáme kolem jedné hodiny, když se děti po obědě vyspínají, strávíme tam tak hodinu, hodinu a půl; někdy jdeme do herny, jindy za ležícími po pokojích, a pak se nám to prodlouží. V podstatě je nám to jedno, jak se to vyvrbí, přizpůsobíme se. Ve Vinohradské nemocnici jsou k nám hrozně milí, myslím, že nás mají rádi a že si naší práce váží. Děti mají v nemocnici skutečně dlouhou chvíli, chybí jim lidský kontakt. A když tam někdo přijde, ukáže loutky, zahraje jim, tak aspoň přijdou na jiné myšlenky.

Malí diváci na klinice popálenin

Při těch vystoupeních improvizujete, nebo si píšete sami texty?

Pro menší děti vycházíme samozřejmě z pohádek – o nemocném Budulínkovi, o kohoutkovi, o pejskovi a kočičce; vždycky se tam objevuje ten moment nemoci, aby se dalo o nemoci mluvit, ale jen když dítě má chuť povídat. Na Bulovce – tam jsou nejrůznější úrazy – se kluci obvykle vytahují s tím, co se jim stalo, ale jeden řekl: „Já o tom nechci mluvit.“ Samozřejmě jsme to tolerovali, ale už to, že se takto vymezil, mi přišlo jako hrozně důležité, aby se nestalo tabu z toho, co prožívá, abychom věděli, že každý má nějakou bolest. To je naše idea. Samozřejmě když se děti smějí, to je dobré, ale ještě lepší je, když si povídáme, co se komu stalo.

Malé děti určitě budou šťastné, ale jak vás přijímají takoví pubertáci?

Divila byste se, že i šestnáctiletí kluci řeknou „pojdte také k nám“, a pak s námi zpívají, třeba písničky Karla Kryla. I oni jsou rádi, že někdo přišel, že se něco děje. Hrajeme pro všechny děti od dvou let do osmnácti. Už jsme také hráli patnáctiměsíčnímu mimčů, a to bylo nadšené, s maminkou zpívalo a tancovalo.

Ještě jste mi neřekla, jak vás napadlo hrát právě nemocným dětem?

Na začátku byl Ottokar Seifert, loutkář a dlouholetý rodinný přítel, který v Německu, kam emigroval, vlastně založil něco podobného: když se dlouho léčil v nemocnici, hrával tam spontánně dětem z vedlejšího dětského oddělení a zjistil, že to funguje. Pak jsme spolu požádali – on přes Němce, já přes Čechy - o pomoc Českoněmecký fond budoucnosti, a to byl start našeho projektu. Ze začátku jsem chodila hrát sama, teprve po čase jsem oslovila další přátele a vybudovali jsme občanské sdružení Loutky v nemocnici. Teď je mezi námi i jedna vystudovaná terapeutka, která nám přináší odborné znalosti a rady.

Když se pohybujete mezi těmi nemocnými dětmi, různě zraněnými, popálenými, trpícími, nepůsobí to na vás depresivně?

Je zvláštní, že přímo v nemocnici to nejde – tam jenom pozorujete, jestli se ta dětská očka rozlepila, jestli je jim dobře. Ale někdy – obzvláště teď, když pravidelně navštěvujeme onkologii a když už vím, jak se ty děti jmenují a vidím, že to s nimi je třeba i horší, pak je mi smutno, když jdu domů a uvědomím si, že tam mám zdravého kluka a že si dám s ním večeři, zatímco ten nemocný bude stále ležet v nemocnici...

Co proti tomu smutku děláte?

Kdybych měla být upřímná – a když se takto přímo ptáte, tak se přiznám, že se za ty děti modlím. Tím to jakoby posílám jinam, předávám to výš.

Co děláte jinak? Moc volného času asi nemáte. Máte ještě nějaké koníčky?

To je přece všechno to, co dělám, divadlo i psaní je zároveň můj koníček, ještě

miluju i hudbu, máme takovou malou kapelu, hraju a zpívám v kapele Zuby nehty. Vlastně se mám dobře - až na to, že všechno má takové výkyvy -

- myslíte peníze?

Ano, není možné počítat, že každý měsíc bude nějaká částka. Ale na to si člověk zvykne, chce to jenom se obrnit trpělivostí a vírou, že někdy něco přijde.

Marie Fleissigová

Martina Hasalíková

Dobrovolníci na Vinohradech

Od ledna 2010 funguje ve FNKV dobrovolnický program. Zaměřen je hlavně na dlouhodobě hospitalizované pacienty, jak dětské, tak dospělé.

V současné době do FNKV dochází 24 pravidelných dobrovolníků. Ti navštěvují pacienty na neurologii, LDN, dále pak dochází na ambulanci kliniky dětí a dorostu a dětské popáleninové oddělení. Od poloviny listopadu 2011 působí tři speciálně odborně vyškolené dobrovolnice i na radioterapeuticko-onkologické klinice.

Součástí nabídky programu jsou nejen kvalitně vyškolení a pravidelně supervidovaní dobrovolníci jako společníci u lůžka, ale také skvěle fungující canisterapie. Kontakt se speciálně vycvičeným psem dokáže zázraky, na LDN i na neurologickém oddělení je canisterapie využívána jako jedna z forem kognitivní rehabilitace.

Dobrovolníci dále také vedou pravidelné lekce trénování paměti, výtvarné dílny, muzikoterapii a zpívání pro seniory na LDN. Spolupráce s několika základními školami umožňuje seniorům na LDN potěšit se pěkným tanečním či pěveckým programem, který si pro ně paní učitelky a žáci připravují. Díky dobrovolníkům se tak ve FNKV daří vykouzlit na tvářích pacientů úsměv i ve chvílích, kdy nemocným není lehké. Je to přesně to něco navíc, co se sice nedá vykázat nebo proplatit, ale co je k nezaplacení.

Loni dobrovolníci odpracovali zcela zdarma ve prospěch nemocnice 540 hodin a 40 min. Nezanedbatelná je i doba, kterou pacienti neurologie a LDN strávili s pejsky - bylo to celkem 292 hodin a 30 min. Mezi našimi dobrovolníky jsou přítomni z poloviny zaměstnaní lidé, kteří chtějí kus svého času věnovat druhým. Dále jsou to studenti a dobrovolnice v důchodovém věku.

Spolupráce dobrovolníků s personálem je výborná, samozřejmě vstupu dobrovolníků na oddělení předcházela zvědavost a možná i drobná nedůvěra, ale díky

opravdu propracovanému systému školení obou stran (zaměstnanců i dobrovolníků) se program rozjel perfektně.

Pacienti dobrovolníky přijímají jednoznačně pozitivně. Dobrovolníci docházejí za těmi, kteří mají o to zájem a které vybere personál nemocnice. Dobrovolníci komunikaci s pacienty velmi oceňují, řada z nich se dále vzdělává ve specifických komunikačních dovednostech na přednáškách, které pro ně pořádáme.

Vinohradská nemocnice je součástí „Pražské nemocniční pětky“ (kromě FNKV je to FNM, FTNsP, ÚVN, VFN), která spojenými silami v rámci Evropského roku dobrovolnictví propaguje na seminářích, přednáškách i workshopech vysokou úroveň dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních.

Letošní rok je Evropským rokem dobrovolnictví

I podle Ivany Kořínkové dobrovolníci mění svět

Co znamená Evropský rok dobrovolnicví pro Českou republiku?

Vyhlášení Evropského roku dobrovolnicví 2011 navazuje na desáté výročí celosvětového roku dobrovolnicví, který pro rok 2011 vyhlásila OSN. Jsem přesvědčena, že pro organizace, dobrovolníky a všechny, kteří se věnují dobrovolnickým programům v ČR, je to příležitost ukázat, že dobrovolnictví u nás dostalo šanci a vybudovalo si široké pole působnosti. Přesto existují ale hluchá místa, kde zpráva o někom, kdo je ochoten věnovat čas a energii druhému člověku bez finanční odměny, je překvapením.

Jaké jsou největší potíže při zavádění dobrovolnických programů?

Dobrovolnické programy ve zdravotnických zařízeních se po roce 2000 rozběhly až nečekaně rychle a byl o ně zájem. Od počátku tu byla zdravotnická zařízení, ve kterých osvědčený management nebo i řadový personál zachytil potenciál, který dobrovolnictví nabízí. Měli zájem a hlavně odvalu program nastartovat a vyzkoušet. Největší potíže a rizika při zavádění dobrovolnických programů vidím ale stále ve třech oblastech:

- Nedostatečná informovanost personálu o smyslu a možnostech dobrovolnického programu vede k představě, že je možné dobrovolníkem velmi levně nahradit nedostatkový odborný personál. To je ale v podstatě záměna dobrovolnictví za nevolnictví a hazard s lidským potenciálem.
- Nereálná představa, že organizace a řízení dobrovolnického programu je záležitostí na jednu hodinu v měsíci a že je to zadarmo. To je hazard nejen s lidským potenciálem dobrovolníků, ale hlavně s bezpečím pacientů.
- Zneužití dobrého morálního kreditu dobrovolnického programu k jiným účelům a cílům, jako morální masku nebo falešnou reklamu.

Tyto všechny tři faktory jsou téměř jistou cestou ke špatné zkušenosti a zániku programu jako neperspektivního experimentu. Následný restart bývá velmi obtížný.

Slogan pro letošní ERD zní „Dobrovolníci mění svět!“ Mění dobrovolníci české nemocnice a hospice? Jak?

Tak to je jedna z věcí, o kterých jsem přímo přesvědčena. Změny sice nejsou přímo viditelné na statistikách, počtu operovaných pacientů a třeba výdajích za léky, ale změna atmosféry, celková kultivace prostředí a mezilidských vztahů je neoddiskutovatelná. Efekt dobrovolnických aktivit ve zdravotnickém zařízení se projevuje i tím, že názorně ukazuje na význam a vliv psychiky a sociálních vazeb na celkový zdravotní stav pacienta a významně ovlivňuje kvalitu jeho života. Tím, že dobro-

volníci potřebují pro svou bezpečnou činnost s pacientem i informace od personálu o tom, co pacient může nebo nemůže, postupně se pozitivně mění a zlepšuje i způsob komunikace zdravotnického personálu. Shrnula bych to asi tak, že dobrovolnický program vnímám jako jeden z účinných nástrojů humanizace českého zdravotnictví.

Rovnováha, zpravodaj poskytovatelů hospicové paliativní péče, 2011/1. Kráceno

Jarmila Neumannová ml.

Dobrovolníci v novozélandských hospicích

Být dobrovolníkem v hospici je v novozélandské společnosti čest a určitým způsobem samozřejmost. Během mé stáže na Novém Zélandu v loňském říjnu jsem vnímala silný vliv britských kořenů velké části společnosti, které s sebou nesou zapojení každého člověka do občanského dění a samozřejmě podporu charitativních organizací. A nejsou to „jen“ peníze, měla jsem dojem, že právě osobní aktivita převažuje – pro podporu hospice na Novém Zélandu můžete pochodovat, běžet (a požádat o sponzoring uběhnutých kilometrů své známé), koupit si čerstvé jahody se šlehačkou na jahodovém festivalu, pozvat své známé, aby si v kavárně hospice zorganizovali rodinnou oslavu.

V Mercy Hospice v Aucklandu zajišťují dobrovolníci dvakrát v týdnu setkání pacientů, o něž se tento hospic stará doma. Těžiště péče je právě v komunitě, hospice mají minimum lůžek – v případě Mercy Hospice je to 13 lůžek a 240 pacientů v terénu.

Na odpoledne, které jsem strávila s pacienty, dobrovolníky a sestrami, opravdu nezapomenu. Dobrovolníci přivezli asi 20 pacientů z jejich domovů, připravili občerstvení a program. Ve velké prosluněné místnosti hrál v rohu pán na piano, jedna paní dělala zájemcům manikúru, druhá masírovala nohy, několik pacientů společně malovalo. Zdravotní sestra si je jednotlivě zvala k rozhovoru o jejich aktuálním stavu a potřebách. Všichni byli v civilu, a tak jsem jen podle jmenovek věděla, s kým si povídám. Důstojnost a pohoda se nesla celým místem, pacienti (často s infuzními pumpami na boku) vtipkovali o tom, že tolik vína, které se tu podává denně, v životě nevy pilo.

Rovnováha, zpravodaj poskytovatelů hospicové paliativní péče, 2011/1

VĚDA

PROFESORSKÉ ZAMYŠLENÍ
STUDENTSKÉ PRÁCE

Etika v lékařské vědě a výzkumu

Ústav farmakologie 3. LF UK

Věda a výzkum představují určitý způsob poznání. Etika se uplatňuje ve vědě a výzkumu jako v jiné lidské činnosti.

Důležité je si uvědomit, že i etika představuje určitý druh poznání (poznání „dobrého a zlého“), v kterém je vývoj a pokrok. Kdysi si např. lidé neuvědomovali, že otrokářství je neetické (zlé, nesprávné, např. není proti němu nic uváděno v desateru, ani v Ježíšově kázání), později to ale lidé poznali a všeobecně uznali. Neetické nebo nesprávné uplatňování vědy v některých oblastech humánní medicíny si mnozí neuvědomovali ještě v nedávné minulosti. Věda nebo její poznatky však bývají nesprávně aplikovány i v současnosti.

V první části této kapitoly připomenu některé neetické (až zločinné) uplatňování vědeckého způsobu poznání v medicíně v minulosti a později přijatá opatření, která tomu mají zabránit. V druhé části se pak pokusím upozornit na některá dosud neuvědomovaná, latentní nesprávná uplatňování vědy v současnosti. V třetí části se zmíním o některých specifických etických problémech biomedicínského výzkumu v současnosti a o správné vědecké praxi.

Neetické uplatňování vědy v medicíně v minulosti a opatření proti tomu

Hrůzné experimenty prováděné nacistickými lékaři na věznicích v koncentračních táborech (tab. 1) vedly v souvislosti s Norimberským procesem r. 1947 k formulaci **Norimberského kodexu**. V něm byly v 10 bodech formulovány základní zásady experimentování na lidech, jako např. potřeba dobrovolného informovaného souhlasu pokusné osoby, prospěšnosti, přiměřené bezpečnosti, možnosti pokusné osoby kdykoliv bez postihu odstoupit z experimentu, povinnost experimentátora pokus za určitých podmínek ukončit apod. Jiné hrůzné experimenty na lidech prováděli za 2. světové války japonští váleční zločinci v Jednotce 731.

Eticky sporný lékařský výzkum na lidech probíhal i před druhou světovou válkou. Jen někde byly příznivé podmínky (svoboda tisku, odvaha apod.) takový výzkum po odhalení zveřejnit a pranýřovat. A tak příkladem neetického výzkumu se stala Tuskegee Syphyllis Study zveřejněná v USA. Studie začala r. 1932 v Tuskegee (Alabama) v USA a skončila po jejím veřejném odhalení r. 1972. Byla zaměřena na sledování spontánního průběhu syfilis, kdy pokusným osobám (chudým Afroameričanům) nebyla podána účinná terapie (penicilin), ani když už byla u této nemoci známa (od r. 1947). Existují další příklady eticky sporného lékařského výzkumu.

Skandál vyvolaný Tuskegee Syphylis Study vedl v USA r. 1978 k formulování základních etických principů ochrany lidí v biomedicínském výzkumu v **Belmontské zprávě**. Mezi základní etické zásady při lékařském výzkumu u lidí je zde uvedena úcta k osobě zařazované do výzkumu a respektování její autonomie, maximalizace prospěšnosti a minimalizace rizika u osob zařazovaných do výzkumu, spravedlnost např. při zařazování osob do skupin, poctivost při podávání informace o účelu a rizicích výzkumu. Belmontská zpráva se stala základní směrnicí pro etické komise posuzující projekty lékařského výzkumu na lidech v USA.

Světová lékařská asociace (World Medical Association) přijala soubor doporučení pro lékaře zabývající se medicínským výzkumem na člověku na svém zasedání v Helsinkách r. 1964, který je nazýván **Helsinská deklarace**. Dokument byl od té doby několikrát novelizován, naposledy r. 2008.

Pro uplatňování (implementaci) etických zásad v klinickém výzkumu v Evropském společenství (unii) se stala klíčová **Směrnice evropského parlamentu a rady 2001/20/ES** nazývaná též „Clinical Trials Directive“ a **Směrnice komise 2005/28/ES**, kterou se stanoví zásady a podrobné pokyny pro klinické hodnocení léčiv nazývaná též „Good Clinical Practice Directive“. Vychází z **Úmluvy o lidských právech a biomedicině ES** z r. 1997, podle níž zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy. V článku 5 této Úmluvy se uvádí: „Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.“ Podle článku 16 této úmluvy lze lékařský vědecký výzkum na člověku provádět pouze tehdy, pokud jsou splněny všechny následující podmínky:

- i) K výzkumu na člověku neexistuje žádná alternativa srovnatelného účinku;
- ii) rizika výzkumu, kterým by mohla být vystavena dotyčná osoba, nejsou neúměrně vysoká vzhledem k možnému prospěchu z výzkumu;
- iii) výzkumný projekt byl schválen příslušným orgánem po nezávislém posouzení jeho vědeckého přínosu včetně zhodnocení významu cíle výzkumu a multidisciplinárního posouzení jeho etické přijatelnosti;
- iv) osoby zapojené do výzkumu byly informovány o svých právech a zárukách, které zákon stanoví na jejich ochranu;
- v) nezbytný souhlas podle článku 5 byl dán výslovně, konkrétně a je zdokumentován. Takový souhlas lze kdykoliv svobodně odvolat.

Tyto a další aspekty musí posoudit příslušná etická komise. Etické komise se staly klíčovými orgány při posuzování a povolování lékařského výzkumu na lidech.

V biomedicínském výzkumu jde i o ochranu pokusných zvířat. V ČR platí pro výzkum na zvířatech Zákon na ochranu zvířat proti týrání č. 246/1992 Sb a vyhláška č. 207/2004 o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat ve znění pozděj-

ších předpisů. Pokusy na zvířatech smí být prováděny pouze v akreditovaných zařízeních, jen z důvodů a za podmínek uvedených v zákoně, pouze osobami odborně způsobilými a pod dozorem. Každý experiment na zvířatech musí mít vypracovaný projekt, který musí schválit odborná komise a povolit vyšší orgány. Humánní zásady výzkumu na zvířatech vycházejí z principů tří „R“ (Replacement, Reduction, Refinement). V praxi to znamená minimalizovat používání zvířat. Nicméně někdy se použití pokusných zvířat nelze vyhnout. Potom je kladen důraz na to, aby pokusy nezpůsobovaly bolest nebo utrpení. Pokud jde o výzkum bolesti nebo stresu, pak je vždy požadováno, aby míra jeho prospěchu pro poznání a pro zdraví byla co největší a aby vědecká úroveň projektu a očekávané výsledky byly publikovatelné v kvalitním vědeckém časopise.

Latentní nesprávné uplatňování vědy v současnosti

V předcházející části jsem uváděl příklady zřejmého neetického jednání v lékařském výzkumu a opatření, která tomu mají zabránit. V této části bych se pokusil upozornit na latentní nesprávné uplatňování vědy v současnosti, které si většinou lidé neuvědomují.

Věda je velmi důležitý způsob poznání, podle mého názoru však má své meze. Pokud se týká poznání života, věda (jako přírodověda) poznává vlastně pouze vnější projevy života – v biologické oblasti např. dýchání, růst, rozmnožování, chování. Nepoznává adekvátně vnitřní projevy života – v duchu (ve vědomí). Psychologie, EEG, moderní zobrazovací metody (fMR, PET) apod. registrují vlastně pouze vnější projevy toho, co se odehrává v duchu.

Mnohé z toho, co člověk vnímá v duchu, je omezeno na jeho osobu, nemusí být adekvátně popsitelné slovy, obrazem nebo jinak a není experimentálně vyvolatelné ani delegovatelné na jinou osobu. Patří sem např. pocit vlastního bytí, osobní vztahy, mnohé myšlenky, představy, inspirace. Věda např. nepoznává lásku tak, jak je někým prožívána, ale jen projevy tohoto druhu prožívání. Věda nemůže adekvátně poznat, dokázat ani vyvrátit mnohé jevy, které patří do oblasti spirituální nebo metafyzické. Jako příklad je možné uvést marné pokusy vědecky vyvrátit nebo naopak dokázat existenci božské bytosti.

Vědecký ateismus vychází z mylného přesvědčení, že existence božské bytosti (dále Boha) byla vyvrácena vědou. Věřící například, že věda dokázala samovolný původ života z neživé hmoty. To je však jen netestovatelná hypotéza, jak uznal samotný tvůrce kritéria testovatelnosti (jako základního atributu přírodovědy) slavný filozof vědy Karl Popper. Neznáme totiž přesně fyzikální a chemické podmínky, za nichž biologický život vznikl a i kdybychom je znali, neměli bychom k dispozici milióny let, po kterých se tyto podmínky možná musely uplatňovat, než se objevil biologický život. Poctivá vědecká odpověď by měla spíš znít: „Nevíme a ani nemůžeme zjistit, jak vzniknul biologický život na zemi.“ Autorita vědy by tak nebyla zneužívána.

Dalším příkladem je tendenční zneužívání poznatků evoluce jako důkazu neexistence Boha například v knize Richarda Dawkinse Boží blud. Na rozdíl mezi evolucí jako faktem a ‚evolucionismem‘ jako metafyzickým světonázorem s vědeckým jazykem upozorňuje ve své knize „The Evolution-Creation Struggle“ filozof vědy prof. M. Ruse. Tato kniha byla recenzovaná v časopise Nature pod příznačným názvem „Světské náboženství – když se z vědy stane náboženství“ (viz Nature 437: 815-816, 2005).

Opakem je snaha využít autoritu vědy pro důkaz existence Boha - nazval bych ji vědecký teismus. Například texty typu „kdyby byla Země jen o 5 % blíže Slunci, stihl by ji už dávno osud planety Venuše s vyprahlými pouštěmi, ale kdyby byla jen o jediné procento dále od Slunce, oceány by byly už dávno zamrzlé. Kdyby nebyla zemská osa nakloněna, výpary oceánů by se nezadržitelně pohybovaly na sever a jih a vytvořily nesmírné plochy ledu“ jsou uváděny jako doklady existence Boha. Proti tomu lze uvést argument, že po výhře v loterii bychom také mohli považovat souhru náhod, které nás vedly k výhře, jako nadpřirozenou. Podobně jako se marxističtí ateisté zaštitili pojmem „vědecký“, tak i američtí kreacionisté se snaží zvýšit svou důvěryhodnost pojmem „vědecký kreacionismus“.

Podle mého názoru jsou snahy vědecky vyvrátit nebo dokázat existenci Boha stejně marné a pošetilé jako snahy sestrojít perpetuum mobile. Autorita vědy by neměla být takto zneužívána.

Podle prof. Ruse je konflikt mezi evolucionisty a kreacionisty spíše konfliktem mezi náboženstvím a náboženstvím a analýzu tohoto konfliktu končí výzvou: „Všichni, kdo milujeme vědu, bychom měli rozpoznat metafyzickou povahu evolucionismu. Měli bychom odmítat zneužívání vědy pro náboženské, ideologické nebo politické účely.“

Vědci by si měli být vědomi mezí své profese a neměli by trpět projevy nadměrného nereálného očekávání od vědy (projevy scientismu). Zbožnění vědy ji dokonce může jen diskreditovat. Na druhé straně laici by si měli být vědomi nebezpečí a pošetlosti znevažování vědy – antiscientismu. Lidstvo nakonec úspěšně prolupuje mezi Skyllou scientismu a Charybdou antiscientismu, otázka je jen kolik lidí na to přitom doplatí.

Takže je to nakonec i etický problém.

Některé specifické etické problémy biomedicínského výzkumu v současnosti

Jsou to především etické problémy výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a klonování.

Klonování lidských bytostí je v ČR zakázáno zákonem č. 97/2001 Sb, který nazývá na Dodatkový protokol k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o zákazu klonování lidských bytostí Rady Evropy z r. 1998.

Názory i praxe v používání lidských embryonálních kmenových buněk při výzkumu jsou značně protichůdné, geograficky rozdílné a proměňují se v čase (např. rozdíly v podpoře tohoto výzkumu v USA za prezidenta Obamu a Bushe). Podrobnější informace k nedávnému vývoji v této oblasti jsou ve Wikipedii.

Správná vědecká praxe

Posledních asi deset let je vyvíjena snaha kodifikovat etické zásady ve vědě a výzkumu při formulaci směrnic správné vědecké praxe. Zatím jsou takové směrnice vypracovávány v jednotlivých vědeckých institucích. Jde např. o kontrolu vymyšlení nebo úpravy výsledků, konfliktu zájmu, plagiátorství, neoprávněné spoluautorství.

Tab. 1.: Nacistické experimenty na lidech – některé příklady

	Podrobnosti	Koncentrační tábor
Experimenty na dvojčatech (J. Mengele)	Sešívání dvojčat dohromady. Injekce chemikálií do očí dvojčat, aby zjistil, zda je tím možné změnit barvu očí	Osvětim
Podchlazování	Vězni museli být po dlouhou dobu v ledové vodě nebo nazi venku při mrazu. Cílem těchto experimentů bylo zjistit, jak dlouho to člověk může vydržet a vyzkoušet metody opětovného ohřátí lidského těla.	Dachau
Sulfonamidové experimenty	Věznům byla způsobována zranění, ta infikována např. streptokoky nebo původci gangrény. Infekce byla zhoršována vtíráním hoblin, zeminy, skla do rány a podvazy cév nad nebo pod ránou. Cílem bylo simulovat válečná zranění a jejich léčbu (sulfonamidy).	Ravensbrück
Podtlakové experimenty	Vězni byli dávani do podtlakových komor simulujících tlak vzduchu až do výše 20 km. Ze 200 probandů 80 zemřelo při experimentech, zbytek byl pak popraven.	Dachau
Sterilizační experimenty	Intravenózní injekce některých chemikálií byly sice účinné, ale způsobovaly např. rakovinu dělohy. Nejoblíbenější metodou sterilizace se stalo rtg ozařování, které však někdy způsobovalo radiační popáleniny.	Osvětim, Ravensbrück

Seznam literatury je v redakci

Zpráva o Studentské vědecké konferenci 2011

Dne 11. května 2011 se uskutečnila na 3. LF UK Studentská vědecká konference. V letošním roce k soutěži pregraduálních studentů přibyla i soutěž studentů postgraduálních.

Sekce pregraduálních studentů byla dále rozdělena na část klinickou a část teoretickou. Bohužel opakovaně dochází k nepoměru mezi počtem prací soutěžících v jednotlivých sekcích. Zatímco v klinické sekci soutěžilo pouze 6 prací, v teoretické sekci to bylo 12 prací a v nově zařazené postgraduální sekci rovněž 12 prací. Tento nepoměr mezi klinickými a teoretickými pracemi by mohl být výzvou pro klinická pracoviště do budoucna.

V jednotlivých sekcích soutěžili:

KLINICKÁ SEKCE

1. MECHANISMUS VZNIKU HYPOTENZE PO I.V. PODÁNÍ PARACETAMOLU KRITICKY NEMOCNÝM

Adéla Krajčová, Vojtěch Matoušek

Školitel: MUDr. František Duška, Ph.D., Klinika anesteziologie a resuscitace FNKV

2. EFFECT OF INTRAVENOUS THROMBOLYSIS IN 43 PATIENTS WITH ISCHAEMIC STROKE
Hannah Lawan

Consultant: prof. Pavel Kalvach, M.D., CSc., Department of neurology FNKV

3. VLIV PERKUTÁNNĚ IMPLANTOVANÉ AORTÁLNÍ CHLOPNĚ SYSTÉMEM COREVALVE NA FUNKCI PŘEVODNÍHO SYSTÉMU SRDCE

Hynek Bartoš

Školitel: as. MUDr. Petr Toušek Ph.D., III. interní-kardiologická klinika FNKV

4. AKUTNÍ INTOXIKACE JAKO DŮVOD K NEODKLADNÉ HOSPITALIZACI

Monika Větrovská, Jan Michálek

Školitel: doc. MUDr. Pavel Těšínský, FNKV, II. interní klinika FNKV

5. ROČNÍ EPIDEMIOLOGICKÁ SURVEILLANCE NOZOKOMIÁLNÍCH INFEKČÍ U NOVOROZENCŮ S VELMI A EXTRÉMNĚ NÍZKOU PORODNÍ HMOTNOSTÍ

Vojtěch Fiala

Školitel: MUDr. Jan Smíšek, Oddělení neonatologie s JIRP, Gynekologicko-porodnická klinika 1. LF UK a VFN

6. ZDRAVOTNÍ PÉČE O BEZDOMOVCE – INFORMOVANOST LÉKAŘŮ A VÝSTUPY Z PRAXE

Andrea Pekárková

Školitelé: PhDr. Eva Křížová, Ph.D.; Philip Reid, M.D.

TEORETICKÁ SEKCE

1. CO SE NAUČILA MODERNÍ FARMAKOLOGIE OD INKŮ

Jan Sivák, Lenka Jakubčíková

Školitel: MUDr. Jiří Slíva, Ph.D., Ústav farmakologie 3. LF UK

2. FREKVENCE MUTACÍ V HFE GENU U PACIENTŮ SE ZVÝŠENÝMI HLADINAMI PARAMETRŮ ŽELEZA

Ondřej Sglunda

Školitel: RNDr. Kamila Balušíková, Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK

3. SROVNÁNÍ VLIVU KLASICKÝCH A NOVÝCH TAXANŮ NA INDUKCI APOPTÓZY U RŮZNÝCH TYPŮ NÁDOROVÝCH BUNĚK

Marie Drösslerová

Školitel: prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK

4. POHLAVNÉ ROZDIELY V TERMICKEJ PREFERENCII U LABORATÓRNEHO POTKANA

Jakub Žiak

Školitel: doc. MUDr. Miloslav Franěk, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK

5. VLIV PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK NA VÝVOJ PLODU

Barbora Moosová, Eva Vydrová

Školitel: MUDr. Eva Maňáková, Ph.D., Ústav histologie a embryologie 3. LF UK

6. VLIV METAMFETAMINU NA SOCIÁLNÍ HRU LABORATORNÍHO POTKANA

Jan Grygar, Markéta Pekárková

Školitelé: *Mgr. Lenka Hrubá, Ph.D., MUDr. Barbora Schutová, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

7. THYROXINEM INDUKOVANÝ OXIDAČNÍ STRES

Kristýna Minářová, Ivana Formánková, Josef Kroupa, Patrik Maďa

Školitel: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

8. VLIV PREVENTIVNÍ APLIKACE MELATONINU NA ZMĚNU DENSITY TRNŮ PYRAMIDOVÝCH BUNĚK HIPPOCAMPU VYVOLANOU FLUROTHYLOVÝM ZÁCHVATEM

Patrik Maďa

Školitel: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

9. ANATOMICKÉ VARIACE TEPENNÝCH STRUKTUR HORNÍ KONČETINY

Helena Menšíková

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

10. BEZEJMENNÁ POVRCHOVÁ VARIACE TEPEN HRĚBETU RUKY

Jakub Miletín

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

11. KLINICKÁ ANATOMIE CANALIS FIBULARIS

Anne Le Roy

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

12. VYBRANÁ TÉMATA LIDSKÉ ANATOMIE KRESBOU

Petra Šabatová

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

POSTGRADUÁLNÍ SEKCE

1. MECHANISMY BUNĚČNÉ SMRTI PANKREATICKÝCH BETA BUNĚK VYVOLANÉ PŮSOBENÍM NASYČENÝCH MASTNÝCH KYSELIN A JEJÍ INHIBICE PŮSOBENÍM NENASYČENÝCH MASTNÝCH KYSELIN

MUDr. Vlasta Němcová

Školitel: *prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK*

2. PŘEDNÍ PŘÍTOKY DOLNÍ DUTÉ ŽÍLY: ANATOMICKÝ PŘÍSPĚVEK K PARAAORTÁLNÍ LYMFADENEKTOMII
MUDr. Radovan Turyna
Školitel: doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK
3. VÝZNAM PŘEDCHOZÍHO NAUČENÍ SE V TESTOVÁNÍ MOTORIKY POTKANŮ
MUDr. Kateryna Deykun
Školitel: doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, 3. LF UK v Praze
4. BEHAVIORÁLNÍ ZMĚNY V RANÉ FÁZI EXPERIMENTÁLNÍHO AUTOIMUNITNÍHO ZÁNĚTU
PharmDr. Martina Škurlová
Školitel: doc. Ing. Jana Jurčovičová, CSc., ÚNPKF, 3. LF UK v Praze
5. THE ROLE OF AIB1 IN HUMAN BREAST CANCER
MUDr. Ondřej Gojiš
Consultants: prof. Václav Mandys, M.D., CSc., Department of Gynaecology and Department of Pathology 3rd FoM CU, prof. Carlo Palmieri, M.D., Department of Medical Oncology, Imperial College London, UK
6. EXPRESNÍ PROFIL GENŮ ABC TRANSPORTÉRŮ U KARCINOMU KOLOREKTA
Ing. Ivona Hlavatá
Školitel: RNDr. Pavel Souček, CSc., Laboratoře toxikogenomiky, Státní zdravotní ústav Praha, 3. LF UK v Praze
7. PLACENTÁRNĚ SPECIFICKÉ mikroRNA V MATEŘSKÉ CÍRKULACI – VÝZNAM A VYUŽITÍ PRO DIAGNOSTIKU A PREDIKCI TĚHOTENSKÝCH KOMPLIKACÍ SOUVISEJÍCÍCH S PLACENTÁRNÍ DYSFUNKCÍ
Mgr. Kateřina Kotlabová
Školitel: doc. RNDr. Ilona Hromadníková, Ph.D., Gynekologicko-porodnická klinika FNKV a 3. LF UK v Praze, Oddělení molekulární biologie a patologie buňky
8. HLADINY SÉROVÝCH PROTILÁTEK PROTI UROGENITÁLNÍM INFEKČNÍM AGENS U PACIENTŮ S KARCINOMEM A S BENIGNÍ HYPERPLÁZIÍ PROSTATY
MUDr. Jan Hrbáček
Školitelé: doc. MUDr. Michael Urban, doc. MUDr. Jiří Heráček, Ph.D. (Urologická klinika 3. LF UK a FNKV), MUDr. Václav Eis (Ústav patologie 3. LF UK a FNKV), RNDr. Eva Hamšíková, RNDr. Ruth Tachezy, Ph.D. (Ústav hematologie a krevní transfúze, Praha), Ing. Marek Brabec, Ph.D. (Státní zdravotní ústav, Praha)

9. KVANTITATIVNÍ TEST VE SCREENINGU KOLOREKTÁLNÍHO KARCINOMU – ŠANCE K PRO-
LOMENÍ NÍZKÉ COMPLIANCE POPULACE

MUDr. Jaroslava Kovářová

Školitel: doc. MUDr. Alexandr Martin Čelko, CSc., Ústav epidemiologie 3. LF UK

10. VYUŽITÍ KVANTITATIVNÍCH MR METOD U AMYOTROFICKÉ LATERÁLNÍ SKLERÓZY

MUDr. Jiří Keller

*Školitelé: prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., Neurologická klinika 3. LF UK
a FNKV, prof. MUDr. Josef Vymazal, DrSc., Radiodiagnostické oddělení, Nemoc-
nice Na Homolce*

11. ZLOMENINY LOPATKY – OPERAČNÍ LÉČBA

MUDr. Michal Tuček

*Školitelé: prof. MUDr. Jan Bartoníček, DrSc., Oddělení ortopedie, traumatologie
a rekonstrukční chirurgie, ÚVN Praha, MUDr. Vladimír Frič, CSc., Ortopedicko-
traumatologická klinika FNKV a 3. LF UK*

12. VYMEZENÍ END-TO-SIDE ANASTOMÓZY VE VZTAHU K OSTATNÍM NEUROTIZAČNÍM
TECHNIKÁM PŘI REKONSTRUKCI PLEXUS BRACHIALIS A VLIV LOKÁLNĚ APLIKOVANÉ-
HO VEGF NA REGENERACI PERIFERNÍHO NERVU

MUDr. Radek Kaiser

*Školitel: prof. MUDr. Pavel Haninec, CSc., Neurochirurgická klinika 3. LF UK
a FNKV v Praze*

Vystoupení studentů tentokrát hodnotily tři pětičlenné komise s přiměřeným za-
stoupením reprezentantů z různých klinik a ústavů:

KLINICKÁ KOMISE

Předseda komise: doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Členové komise: doc. MUDr. Milan Kment, CSc., doc. MUDr. Ivan Rychlík, CSc.,
doc. MUDr. Pavel Kraml, Ph.D., MUDr. David Marx, Ph.D. (posléze zastoupený
MUDr. Janem Trnkou, Ph.D.)

TEORETICKÁ KOMISE

Předseda komise doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Členové komise: prof. MUDr. Josef Stingl, CSc., prof. MUDr. Václav Mandys, CSc.,
prof. RNDr. Eva Samcová, CSc., prof. MUDr. Miloslav Kršiak, DrSc.

POSTGRADUÁLNÍ KOMISE

Předseda komise prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D.

Členové komise: prof. MUDr. Radana Königová, CSc., prof. Pavel Kalvach, CSc., prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

Prezentující studenti byli hodnoceni podle předem definovaných kritérií body 1–10, kde 1 je nejhorší a 10 nejlepší ohodnocení. Maximální počet bodů od jednoho hodnotitele byl 30. Body všech členů komise pak byly sečteny a na základě dosaženého bodového ohodnocení bylo stanoveno pořadí pro každou sekci zvlášť.

V klinické sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **Hynek Bartoš**, (školitel: Petr Toušek) – **131 bodů**
„Vliv perkutánně implantované aortální chlopně systémem corevalve na funkci převodního systému srdce“
2. **Adéla Krajčová, Vojtěch Matoušek** (školitel: František Duška) – **119 bodů**
„Mechanismus vzniku hypotenze pro i.v. podání paracetamolu kriticky nemocným“
3. **Vojtěch Fiala** (školitel: Jan Smíšek) – **114 bodů**
„Roční epidemiologická surveillance nozokomiálních infekcí u novorozenců s velmi a extrémně nízkou porodní hmotností“

V preklinické sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **Ondřej Sglunda** (školitelka: Kamila Balušíková) – **132 bodů**
„Frekvence mutací v HFE genu u pacientů se zvýšenými hladinami parametrů železa“
2. **Jakub Miletín** (školitel: David Kachlák) – **130 bodů**
„Bezejmenná povrchová variace tepen hřbetu ruky“
3. **Marie Drösslerová** (školitel: Jan Kovář) – **118 bodů**
„Srovnání klasických a nových taxanů na indukci apoptózy u různých typů nádorových buněk“

V postgraduální sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **MUDr. Jiří Keller** (školitel: Pavel Kalvach) – **137 bodů**
„Využití kvantitativních MR metod u amyotrofické laterální sklerózy“
2. **MUDr. Jan Hrbáček** (školitelé: Michael Urban, Jiří Heráček) – **129 bodů**
„Hladiny sérových protilátek proti urogenitálním infekčním agens u pacientů s karcinomem a s benigní hyperplázií prostaty“

3. **MUDr. Radek Kaiser** (školitel: Pavel Haninec) – **116 bodů**
„Vymezení end-to-side anastomózy ve vztahu k ostatním neurotizačním technikám při rekonstrukci plexus brachialis a vliv lokálně aplikovaného VEGF na regeneraci periferního nervu“

Vítězové byli odměněni nejen zápočtem, ale i šekem v hodnotě od pěti do patnácti tisíc Kč. Postupují rovněž do celostátního kola SVK i do soutěže o Cenu za lékařství pořádanou společností Pierre Fabre Médicament s. r. o. a Francouzským velvyslanectvím v ČR.

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ

Klinická sekce

VLIV PERKUTÁNNĚ IMPLANTOVANÉ AORTÁLNÍ CHLOPNĚ SYSTÉMEM COREVALVE NA FUNKCI PŘEVODNÍHO SYSTÉMU SRDCE

Hynek Bartoš

Školitel: MUDr. Petr Toušek Ph.D., III. interní-kardiologická klinika 3. LF UK a FNKV

Úvod: Perkutánní implantace aortální chlopně (TAVI) systémem Corevalve může způsobit poruchy převodního systému s nutností implantace trvalého kardiostimulátoru.

Cíl: Cílem naší práce bylo podrobně monitorovat změny převodního systému na EKG před a po výkonu a pokusit se určit faktory predikující nutnost implantace trvalé kardiostimulace po TAVI.

Metodika a výsledky: Do studie bylo zařazeno 37 pacientů (průměrného věku 81,1±6,0), kteří podstoupili v období duben 2009 až listopad 2010 TAVI pro významnou symptomatickou aortální stenózu. U všech pacientů jsme podrobně analyzovali EKG před výkonem a 48 hodin po výkonu. Dále byl posouzen vliv hloubky implantace aortální chlopně do výtokového traktu levé komory, šíře mezikomorového septa a poměr velikost chlopně/anulus na vznik poruchy vedení převodního systému. Před intervencí mělo sinusový rytmus 27 pacientů, fibrilaci síní 7 pacientů a trvalý kardiostimulátor 3 pacienti. Po výkonu se nevyskytla ani jedna nově vzniklá fibrilace síní. Průměrná délka intervalu PQ před výkonem byla 191,1±38,1 a po výkonu 217,1±49,8 (p =0,02). Po TAVI došlo také k statisticky významnému prodloužení intervalu QRS oproti EKG před výkonem (106,7± 21,2 vs 129,0± 28,6;

$p < 0,001$). Nový AV blok II. stupně vznikl u 1 pacienta a u 5 pacientů vznikl po TAVI AV blok III. stupně. Bylo implantováno 10 nových trvalých kardiostimulátorů (6 z důvodu AV bloku vyššího stupně, 1 z důvodu trifascikulární blokády a 3 z důvodu sick sinus syndromu). Byl pozorován trend k vyššímu počtu implantací trvalého kardiostimulátoru u pacientů s mezikomorovým septem nad 14mm a hloubkou implantace prstence chlopně více než 6mm do výtokového traktu levé komory.

Teoretická sekce

FREKVENCE MUTACÍ V HFE GENU U PACIENTŮ SE ZVÝŠENÝMI HLADINAMI PARAMETRŮ ŽELEZA

Ondřej Sglunda

Školitel: RNDr. Kamila Balušíková, Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie
3. LF UK - oddělení buněčné a molekulární biologie

Úvod: Hemochromatóza I. typu je autozomálně recesivní dědičné onemocnění charakterizované zvýšenou retencí železa v organismu. Příčinou tohoto onemocnění je mutace nacházející se v genu HFE. Wild-type HFE protein se podílí na regulaci exprese hepcidinu, který je v současnosti považován za klíčový protein regulace metabolismu železa. Ačkoliv bylo nalezeno mnoho mutací vedoucích k hemochromatóze I. typu, zásadní roli mají především mutace C282Y, H63D a S65C. HFE protein obsahující některou ze zmíněných mutací není schopen správně vykonávat svou intracelulární funkci. Deregulace exprese hepcidinu prostřednictvím nefunkčního proteinu HFE tak může vést ke zvýšené absorpci železa v gastrointestinálním traktu a jeho následnému ukládání v organismu.

Cíl: Vyšetřit a stanovit prevalenci mutací v HFE genu u pacientů s problémovým metabolismem železa. Následně provést korelaci jednotlivých genotypů v homozygotní i heterozygotní variantě s hladinou sérového hepcidinu.

Metodika: Vzorky byly získány za účelem genotypizace HFE genu především z II. interní kliniky FNKV od pacientů s klinickým podezřením na hemochromatózu. Pacientům byla odebírána krev pro izolaci séra a DNA. Při analýze byly použity komerční kity pro izolaci DNA (QiaAmp DNA Mini Kit, Qiagen) a stanovení hladiny sérového hepcidinu (ELISA kit, DRG International Inc.). Izolovaná DNA byla použita při PCR a následné RFLP analýze. Výsledky genotypizace byly vyhodnocovány na 3% agaróзовém gelu. Součástí studie bylo ověření genotypu u vzorků, jež byly součástí mezinárodního testu kvality laboratoří (EMQN).

Výsledky: Z 99 získaných vzorků bylo diagnostikováno 6 homozygotních pacientů (3 x C282Y, 3 x H63D). Celkem 55 pacientů bylo diagnostikováno jako heterozygoti pro některou z testovaných mutací (15 x C282Y, 38 x H63D, 2 x S65C). Hladina sérového hepcidinu byla statisticky nesignifikantně snížena u pacientů nesoucích alespoň jednu mutovanou alelu HFE genu ve srovnání s wild-type pacienty. V rámci mezinárodního atestu kvality jsme testovali 3 vzorky s neznámým genotypem. Naše výsledky jednotlivých genotypů byly zcela ve shodě s výsledky zveřejněnými mezinárodní organizací EMQN.

Závěr: Prevalence heterozygotů u vzorku populace s problémovým metabolismem železa je na základě našich výsledků významně zvýšena ve srovnání s normální populací. Vzhledem k tomu, že nebyla prokázána statisticky významná souvislost mezi mutací v HFE genu a expresí sérového hepcidinu, je třeba zvážit možnost přítomnosti dalších mechanismů podílejících se na rozvoji hemochromatózy I. typu. Ve srovnání s normální populací jsme u pacientů se zvýšenými hodnotami parametrů železa zaznamenali především vyšší výskyt heterozygotů. Protože je hemochromatóza I. typu onemocněním autozomálně recesivním, předpokládáme, že se u daných pacientů vyskytuje další (minoritní) mutace, jež nebyla v rámci naší analýzy testována. Dále by bylo vhodné prozkoumat genovou vazbu mezi genem HFE a jinými geny podílejícími se na regulaci metabolismu železa, což by rovněž mohlo vysvětlit zvýšenou prevalenci heterozygotů pro mutaci v HFE genu.

Postgraduální sekce

VYUŽITÍ KVANTITATIVNÍCH MR METOD U AMYOTROFICKÉ LATERÁLNÍ SKLERÓZY

MUDr. Jiří Keller

Školitelé: prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., Neurologická klinika 3. LF UK a FNKV, prof. MUDr. Josef Vymazal, DrSc., Radiodiagnostické oddělení, Nemocnice Na Homolce

Úvod: Amyotrofická laterální skleróza (ALS) je závažné neurodegenerativní onemocnění postihující oba motoneurony, které je často doprovázeno kognitivním deficitem – symptomatologií frontotemporální lobární degenerace (FTLD). Většina dosavadních studií se zaměřovala spíše kvalitativně či semi-kvantitativně na „typické změny u ALS“, jako je například T2 hyperintenzita v zadním raménku capsula interna. Pro kvantitativní hodnocení postižení mikrostruktury mozkové tkáně

u ALS jsme vybrali měření T2 relaxační rychlosti (T2 relaxometrie) a difuzí váženého zobrazení, pro hodnocení makroskopické atrofie pak automatickou voxel based morfometrii (VBM).

Cíl: Cílem práce bylo ověřit možný přínos moderních kvantitativních MR metod – VBM, T2-relaxometrie, průměrné difuzivity (MD) a zejména frakční anizotropie (FA) – pro diagnostiku amyotrofické laterální sklerózy (ALS).

Pacienti a metodika: Do studie jsme zařadili 33 pacientů s jistou diagnózou ALS a 30 věkem a pohlavím odpovídajících zdravých dobrovolníků. Mimo konvenčních diagnostických sekvencí bylo na 1.5 T MR přístroji (Siemens Symphony, Erlangen) provedeno 3D T1-vážené měření a T2 relaxometrie v jednom řezu v úrovni bazálních ganglií. Podskupina 12 pacientů a 12 odpovídajících kontrol dále podstoupila difuzí vážené zobrazení (DWI). Tíže onemocnění byla hodnocena pomocí ALS Functional Rating Scale (ALS-FRS).

Výsledky: U nemocných s ALS dochází ke snížení T2 relaxační rychlosti (R2) ve frontální bílé hmotě (FWM) (oboustranně $p < 0,005$) a v caput nuclei caudati vlevo ($p < 0,005$). VBM analýza odhalila atrofii v corona radiata u pacientů s ALS ve srovnání se zdravými ($p < 0,05$ cluster-level corrected) a korelaci míry této atrofie ($p < 0,01$, cluster-level corrected) s ALS-FRS. V oblasti hyperintenzity zadního raménka se nepotvrdil rozdíl mezi pacienty a kontrolami pomocí žádné z použitých kvantitativních metod (FA, MD, R2, PD). Ačkoliv se pomocí manuální segmentace nepodařilo prokázat změny difuzního tenzoru v oblasti corona radiata, metoda tract based spatial statistics (TBSS) pokles FA potvrdila nejen oboustranně v corona radiata, ale též v corpus callosum ($P < 0,05$ corrected).

Závěry: Snížení R2 v levém caput nuclei caudati a v bílé hmotě frontálních laloků by mohlo pomoci při diagnostice ALS. Kromě toho diskvalifikuje tyto oblasti pro použití jako vnitřní reference ve studiích ALS pacientů. Kvantitativně se signál v hyperintenzní části zadního raménka capsula interna neliší u pacientů a kontrol a tudíž nemůže být použit jako spolehlivé diagnostické vodítko. Pro hodnocení FA v pyramidové dráze je TBSS výrazně citlivější metodou než manuální segmentace.

O TEMPORA O MORES

KORUPCE –
– PROBLÉM POLITICKÝ
I FILOZOFICKÝ

Marek Vácha

Zprávy z hořícího cirkusu

Naše politická kultura se od té v cizině neliší ani tak tím, že by politici u nás lhali, ale jinde ne, jako spíše tím, že lež se v naší zemi již jaksí institucionalizovala. Český politik dnes večer v televizi řekne cokoli a zítra ráno se za cokoli omluví – a tím považuje věc za vyřízenou. Lež se stala v politice jednou z možných herních variant.

Veřejní činitelé jsou – ať je jim to vhod, či nevhod, ať chtějí, či nikoli – určitým paradigmatem pro zbytek společnosti. Z etiky známe velmi dobře vztah mezi svědomím a étosem. Na jedné straně je to mé svědomí, které nějak ovlivňuje zbytek společnosti. Studentům připomínám, že pokud budou mluvit pravdu, nebudou při písemkách opisovat či se budou k sobě chovat laskavě, bude to okolím vnímáno jako určitý vzkaz. Jestliže budou jednat opačně, bude to pro kolemstojící rovněž důvod k zamyšlení.

Naopak to ale platí také. Nežiji ve vakuu, jsem občanem tohoto státu, denně se setkávám s kolegy a dívám se, jak lidé okolo řeší či neřeší situace a do jaké míry jejich slova líčují s jejich skutky. Společnost tedy ovlivňuje svědomí jednotlivého člověka, a naopak zase svědomí člověka ovlivňuje étos celé společnosti. Lidé v hledáčku kamer mají tu smůlu, že jsou na očích, že slouží ostatním jako vzor. Mimochoodem, některé státy toho cíleně využívají, konkrétně různé středoamerické telenovely sloužily svého času i k tomu, aby diváky jen tak mezi řádky naučily umývat si ruce před jídlem a čistit si zuby jak to dělali televizní hrdinové.

Pokud se lež usídlila v arzenálu zbraní našich představitelů a pokud denně z televize vnímáme, že při různých politických pŕtkách je možné použít pravdu, když se to právě hodí, anebo lež, jestliže se hodí více, vzkaz divákům je zřejmý. Pravda a lež jsou slova, nic víc a nic míň, pouhý vítr slov, která si člověk může jako žonglovací balonky přehazovat z jedné ruky do druhé, jak mu to zrovna vyhovuje.

Důsledky jsou zřejmé: diváci se z těchto lekcí naučí, že pokud někdo něco řekne, nemusíme to brát vážně. V jedné historce začne cirkus hořet právě ve chvíli, kdy se účinkující připravují na vystoupení. Klaun, již nalíčený, běží do vesnice, aby sehnal pomoc, spíná ruce a lidé se velmi dobře baví tím, jak svůj výstup přesvědčivě hraje. Tleskají a házejí nešťastníkovi mince. Než se vše vysvětlí, cirkus lehne popelem. Politik dneška a klaun z příběhu mají mnoho společného. Oba jsou herci. Od jednoho ani od druhého se z různých důvodů neočekává, že budou mluvit pravdu, že budou mít vizi a že dohlédnou dále než za konec představení. Ten i onen mají být zábavní, oceňují se bonmoty, vzhled a vystupování. Problémy nastanou v okamžiku, kdy v cirkusu začne skutečně hořet, neboť diváci mají své zkušenosti a spoustu dobrých důvodů, proč jednomu ani druhému nevěřit.

Druhý problém je ovlivnění svědomí občanů.

Jestliže veřejní činitelé mohou ve svém pracovním dni beztrestně lhát, proč bychom nemohli i my? Debaty na televizních obrazovkách se tak logicky stávají vzorem debatám mimo ně a já se moc bojím, že se z obrazovek přelijí do nitra domovů. Nebo jsme opravdu neproblematickou společností moudrých, kompetentních a vyzrálých občanů, kteří se nenechají nikdy a v žádném případě ovlivnit a efekt tenovel nám opravdu a dozajista nehrozí?

Hospodářské noviny 27. 5. 2011

Proč je v české politice korupce?

Pod tímto názvem uspořádal 26. dubna besedu přípravný výbor think-tanku CESTA (Centra pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii). Pozváni byli filozof Václav Bělohradský, sociolog Pavol Frič, zakladatel Nadačního fondu proti korupci Karel Janeček, ředitel Transparency International David Ondráčka a reportér ČT Marek Wollner. Moderoval politolog Jiří Pehe.

Z více než dvouhodinové debaty jsme zaznamenali několik zásadních myšlenek – záměrně jsme přitom vynechali vystoupení Václava Bělohradského, protože ten toto téma obšírně rozebírá v eseji Korupce jako filozofický problém (str. 74).

Karel Janeček označil za největší problém v České republice příživnictví a jeho nejhorší formu – korupci:

Korupce je nejhorší forma krádeže, protože devastuje ekonomiku: je to pokřivení finančních toků, špatná alokace kapitálu, staví a dělají se věci, které by se neměly dělat, a nedělá se to, co by bylo dobré. Nerozumím tomu, že je u nás korupce tolerována spoustou lidí, pokládám to za jakési pomatení z totality, kdy bylo heslo „kdo neokrádá stát, okrádá rodinu“. Je úděsné, že velká část společnosti je ochotná si myslet, že ten, kdo na korupci upozorní jako pan Michálek, tak že je udavač. Je to naprosto zavádějící: u nás člověk, který na něco upozorní, riskuje, riskuje svoji práci, korupčníci ho můžou zašlapat a způsobit mu jiné problémy.

Občanská společnost by měla tlačit na některé absurdity. Například existují tři země na světě: Naurus se 7 tisíci obyvateli, Marshallovy ostrovy se 60 tisíci obyvateli a třetí země je skutečně Česká republika. Co mají tyto tři země společného? Jsou to akcie na doručitele v listinné podobě, které samozřejmě můžete používat na uplácení. Na to je dobré upozorňovat. Druhá věc - majetkové přiznání je minimálně pro veřejného činitele naprostá nutnost. A zákonem, který je naprosto klíčový a který

by mohl hodně vyřešit, je zákon The False Claims Act, který se aplikuje v USA od roku 1863: pokud tam někdo nahlásí korupci, má nárok na 15 až 30 nebo 35 procent z toho, co státu ušetřil. A úředník, který přijal úplatek, tak je odsouzen do vězení a musí zaplatit trojnásobek toho úplatku.

Marek Wollner (pouští video s Františkem Ringo Čechem, umístěné na YouTube, v němž Čech v r. 1997 hovoří o privatizaci Pražských vodáren a mj. říká: „Žádnéj parazit, já jsem nad tím přemýšlel, žádnéj parazit, člověče, nezničí svýho nositele, voni jo. Rozkradli všechno, kluci, všechno, všechno!“)

Myslím, že jsme zaspali celá devadesátá léta, první probuzení bylo v roce 1997, kdy novináři objevili tajné konto ODS. V té době jsme si uvědomili, že naši miláckové kradou – ti, s kterými jsme tak rádi ztotožňovali ve své bláznivé naivní představě, že přece po Listopadu 89 už nikdo nebude ve veřejném prostoru krást.

Jiří Pehe se odvolává na oficiální údaje:

Podle analýzy Ministerstva financí z r. 2001 byly náklady transformačního období vypočítány na zhruba 700 mld. korun i s úroky, ale evidentně do těchto ztrát nebyly započítány všechny ty budoucí figle, jako privatizace Vodovodů a kanalizací a mnoho dalších.

Pokud jde o média, zajímavé možná je, že největší počet investigativních pořadů v televizích se vyrojil okolo roku 1999/2000; dnes už je tady tuším pouze jediný – Reportéři České televize.

Pavol Frič soudí, že v ČR máme dočinení s něčím, co by se dalo nazvat systémovou korupce:

To není jen individuální korupční chování, ale v podstatě jakási neformální parazitická instituce, která působí uvnitř oficiálních formálních institucí. Instituce veřejné správy ztrácejí svoji integritu a schopnost sledovat původní poslání, a primárně sledují soukromé zájmy vlastních členů. Poznatky ze zahraničí svědčí o tom, že k systémové korupci může docházet jen tehdy, když má krytí z nejvyšších politických míst. Skutečné kořeny systémové korupce je třeba hledat v proměně politického zápasu: od druhé světové války klesá počet členů parlamentních politických stran, ideologické rozpory se ztrácejí, ale na druhé straně se astronomicky zvyšují politické výdaje. Politici proto zneužívají veřejnou moc i k vlastnímu financování.

K systémové korupci v institucích veřejné správy dochází tehdy, když korupčníci jsou odměňováni a ti, kteří respektují zákon, jsou trestáni. Korupční systém vytváří normy, které jsou silnější než psané zákony. Korupční normy říkají, že úplatek je právoplatná kořist a parazitický příjem při dodržování pravidel systémové korupce je normální. Když Václav Havel ve své esejí Moc bezmocných analyzoval socialistický mocenský systém, zdůrazňoval jeho samopohyb, nezávislý na vůli komunis-

tických funkcionářů. Říkal, že navzdory své nesmírné moci nebyli tito lidé mnohdy ničím víc než slepou funkcí zákonitostí systému. A s neformálním korupčním systémem se to má podobně. Systémová korupce představuje past, v níž jsou politici chyceni jako myši. Výměna politické garnitury k ničemu nevede, cílem je vysvobodit politiku z korupční pasti, odstranit vnitřní korupční závislost politických stran, respektive výrazně oslabit jejich institucionální hlad po černých penězích z korupčních transakcí s byznysmeny a úředníky.

Obecně je doporučována strategie malých kroků, které znevýhodňují korupční chování politiků postupným zvyšováním transparentnosti veřejné správy, zpřísněním pravidel financování politických stran, posilováním kontroly chování politiků, zlepšováním systémů detekce korupčního chování, omezováním nákladů na volební kampaně či zvyšováním postihů za korupci, a to všechno v očekávání, že se tím náklady na chod korupčního systému natolik zvýší, že přestane být pro jeho členy výhodný a bude opuštěn. Ale dosavadní zkušenosti ze zemí postkomunistického světa jednoznačně ukazují, že tato strategie protikorupčního boje evidentně selhává - hlavně proto, že protikorupční boj řídí korupčníci; když jednoho falešného hráče odhalíme, nastoupí místo něj jiný, ještě falešnější.

Mám za to, že nějaké alternativy existují, je to třeba alternativní strategie tzv. cíleného úderu na jádro korupčního systému. Tedy odstranění nezbytnosti korupčních peněz pro fungování politických stran. Financování politických stran formou daňových asignací by vytvořilo skutečnou závislost politických stran na reputaci, kterou mají vůči občanům. Pak se budou strany vzájemně hlídat, dávat si pozor, aby se nezapletly do korupčního skandálu, který by jim snížil reputaci a teda i každý měsíc přisun peněz od občanů.

Určitě máte dojem, že to je přemýšlení o nemyslitelném, možná ano, ale už jen pomýšlení, že zde nějaká alternativa je, vyvolává tlak, který lze v zápase o autentický protikorupční boj využít.

Davidu Ondráčkovi připomíná současná smršť sledování, mystifikací, dezinformací, odposlechu, blondýnek Chicago 30. let; akorát, že se nestřílí samopaly.

Mám pocit, že politika se v tomto směru úplně vymkla z kloubů, začíná ztrácet své základní cíle a smysl. Společnost je naprosto dezintegrována. Jen velmi složitě se bude dávat dohromady a nepomůžou tomu ani jiné volby, ani výměna té či oné osoby či části politické elity. Politické strany se posunuly do klientelistických firem, které hájí zájmy svých manažerů a akcionářů, schopnost zobecňovat veřejný zájem a hájit program ztratily. Dneska můžete sledovat dva trendy, jeden je jakási privatizace zdola, kupování místních stranické buňek, a je tady také privatizace shora - největší finanční hráči jsou schopni si koupit jakoukoli stranu. Propojení byznysu a politiky dosáhlo takové úrovně, o které se nám ani nezdálo.

Myslím, že tunelování veřejných rozpočtů je naprosto sofistické a domyšle-

né. Funguje to tak, že jednu díru, kterou utíkají peníze, možná dokážete zalepit, ale už se někde jinde vrtají další tři díry. A když vyřešíte jeden problém, tak vznikají problémy další. V průběhu 90. let byl možná největší korupční problém privatizace, ale dneska je prakticky všechno prodáno, pak to byly restituční, ty už taky skončily, potom nastala konsolidace kapitálového trhu, kdy se staré pohledávky řešily přes Konsolidační agenturu, a vznikaly nové problémy – veřejné zakázky, dotace. Teď přišly Evropské fondy, ale ty tady nebudou věčně. A otázka je, co bude tou největší kořistí za pět, deset let. Dávám na zvážení, jestli to nebude otázka penzijních fondů a jejich hospodaření.

Dneska je Česká republika zralá na to, aby došlo k vytvoření určité nové republiky. Neočekávám revoluci, ale myslím, že se stranický systém zásadním způsobem přeskupí, že dojde k výrazné změně ústavních pravidel a že by se měly zásadním způsobem osvobodit tzv. orgány činné v trestním řízení, tzn. policie, státní zastupitelství a soudy.

Zpracovala Fleissigová

Václav Bělohradský

Korupce jako filozofický problém

V časopise Nový prostor jsem našel tuto úvahu: „*Mně přijde, že posedlost soukromím je něco jako posedlost korupcí. Obojí je na místě, krade se hrozně a na soukromí se útočí v jednom kuse. Obojí ale zakrývá ještě podstatnější věci. S nadšením fascinovaně sledujeme politika, který ukradne milión – a nezabýváme se tím, jak nám před očima mizí peníze nebo jak se privatizují nemocnice, to není tak zábavná detektivka. Rozumujeme nad tím, aby se náhodou někdo nedostal do našeho soukromí – a zapomínáme, že naše životy za nic nestojí.*”

Slovo korupce má v sobě velký mystifikační potenciál, probouzí naivní konsensus, který se často obrací proti demokracii. Všechny totalitarismy, i ten československý, začínaly obecným pohoršením nad zkorumpovanými politickými stranami. Je to narativ – vyprávění plné dramatického napětí, v němž okrádaný lid vítězí nad nepoctivými konšely. Je v něm zakódována idea, že ne systém, ale lidé selhali; „*nic nefunguje*“, praví hospodský a často i akademický žvást, „*protože lidé všechno rozkradou, musíme je lépe střežit, převychovat, eventuálně vyměnit*“. Vláda lidí vyměněných se ale brzy začne podobat v očích voličů vládám předešlým – a slovo korupce začne znovu svolávat zástupy k boji proti lidské zkaženosti. A bude zase úspěšné, má své kořeny hluboko v křesťanském pojetí hříchu jako příčiny úpadku

lidstva. Kdo nad sebou zamává heslem boje proti korupci, snadno získá konsenzus, ale naděje, které probudí, zase rychle pohasnou. Čtu například v MfD: „...*Strana Věci veřejné (VV) působí na českém politickém trhu coby vazal soukromé bezpečnostní agentury ABL. Dosud nevídané propojení byznysu s politikou může být podle ústavních expertů důvodem pro rozpuštění takového subjektu.*“ Raketový vzestup a pád (především lokálních) stran, které vyneslo do parlamentu heslo boje s korupcí, jsou častým jevem euro-americké politiky.

28. března 2011 velvyslanec USA v Česku Norman Eisen prohlásil například v rozhovoru pro ČT24, že bude pomáhat v boji proti korupci. Hned pak ale dodal, že podporuje nabídku firmy Westinghouse na dostavbu Temelína. To, že za zájmy jedné soukromé firmy lobbuje v malém a bezvýznamném státě velvyslanec nej-mocnějšího státu na planetě, je mnohem větší problém než korupce jednotlivců.

Kudy vede legální hranice mezi lobbováním a politickým vlivem? Do jaké zájmové sféry patří dostavba Temelína, více než pětisetmiliardová investice? Je legálně prosazována v situaci, kdy je Česko (v poměru k objemu výroby) největším vývozcem energie v Evropě. Kdo na tom vydělá, podle jakého klíče a kdo všechno se o zisky z této zakázky bude dělit? Vít Klusák, autor dokumentu Vše pro dobro světa a Nošovic, připomíná, že jedno ze tří tisíc pracovních míst v automobilce Hyundai stálo asi čtyři a půl miliónu korun, tak vysoké byly investiční pobídky, které český stát nabídl té firmě. Proč to není úplatek?

Kvalita života prudce klesá ne proto, že v systému se děje, co je nelegální, ale proto, že se v něm děje, co je legální – to je opravdový problém. Heslo boj proti korupci od něj odvádí pozornost, a proto je nejnebezpečnější mystifikací současné politiky.

V obráceném světě

Ve skutečně obráceném světě je pravda jen fází lži – napsal Guy Debord ve svých úvahách o společnosti spektaklu. V globální ekonomice je odhalování korupce pravdou, která zakrývá lež o celku. Tou lží je báhorka, podle níž současná krize je důsledkem nelegálního jednání jednotlivců a skupin, ne legálního fungování systému. To, že na stavbě dálnic se někdo nelegálně obohacuje, je menší problém než moc automobilové, betonářské a naftařské lobby, která se na stavbě dálnic obohacuje legálně.

Ivo Bystřičan natočil dokument o způsobu, kterým některé velké obchodní řetězce jednají se svými zaměstnanci. Ti mají strach mluvit o své situaci, hrozil by jim „*okamžitý vyhozov a blbá práce je pro mnoho lidí lepší než být bez práce*“. Mluvit ale mají strach i ti, kdo už v hypermarketech nepracují, „*bojí se, že by se jim řetězce svými dlouhými prsty mohly pomstít... nebo že by jejich vystoupení nemuselo udělat dobrý dojem na jejich současné zaměstnavatele*“.

Novinář Petr Zídek napsal, že by bylo zapotřebí napsat dějiny strachu v letech 1939 až 1989, ale co dějiny strachu po roce 1989? Boj proti strachu nastolenému

legálními prostředky je naléhavějším problémem než korupce, strach je totiž její obecnou psychologickou podmínkou.

Pravda o korupci slouží ideologické lži, podle níž v systému obíhají dvě mince, jednou se platí v ekonomice a druhou v politice. Ve skutečnosti je mince jen jedna, má dvě strany a záleží na okolnostech, kdy padne nahoru stranou ekonomickou a kdy tou politickou. Pomocí hesla boj s korupcí ideologové globálního kapitalismu předstírají, že kapitál je (může a má být) něčím jiným než převlekem politické moci. Ne, kapitál a politická moc jsou ta samá postava ve dvou převlecích.

Podobně jsou legální a nelegální jednání v globální ekonomice dvěma stranami těže mince. To, zda v určitých situacích ta mince padne nahoru stranou legální či nelegální, závisí na investicích do právních firem, do politického lobbování a do specializovaného vědění. Někdy je výhodnější zaplatit pokutu, jindy vést soudní spor.

Legální a nelegální

Politická moc a kapitál jsou relativně oddělené jen v nejnižších poschodích, ve vyšších jsou pevně slité v jedno. Energie, doprava, infrastruktury, věda a výzkum, zbrojný a farmaceutický průmysl, bankovníctví, ekologická politika, biotechnologie – to všechno jsou slitiny kapitálu a politiky. Smlouvy o těžbě ropy jsou například v „naftařských státech“ výsledkem utajených investic do ovlivňování politiků, operací rozvědek a výhodného odprodeje zbraní, jak přesvědčivě dokazují depeše z Wikileaks. (*Už se nám podařilo infiltrovat všechna ministerstva*, sděluje například jeden naftařský koncern.)

Podobně rozdíl mezi špinavými a čistými penězi je v globální ekonomice pouhá konvence, ve svých hrách o zisk koncerny využívají peníze čisté nebo špinavé podle okolností, řídí se jen ziskem. *90 procent mahagonového dřeva vyváženého z Peru do USA se těží ilegálně, špinavé peníze se očišťovaly pomocí falešných dokladů*, dočítáme se v jiné uniklé depeši Wikileaks.

Maďarský marxista György Lukács ve své vlivné knize *Dějiny a třídní vědomí* vyzývá proletariát bojující za komunismus, aby šel leninskou cestou a rozdíl mezi legálními a nelegálními prostředky boje pojímal jen utilitaristicky – k dosažení revolučních cílů je dobrý ten prostředek, který je nejúčinnější. Globální hyperburžoazie se chová leninsky přesně podle jeho představ, legální a nelegální prostředky jsou pro ni rovnocenné, v boji o zisk volí ty, které jsou účinnější.

Rozdíl mezi legálním a nelegálním jednáním, mezi čistými a špinavými penězi je vykonstruované vyprávění, do jehož tvorby nadnárodní korporace investují a pak je šíří dalšími investicemi do médií, až ve společnosti převládne. Jeho „uvěřitelnost“ je přímo úměrná investicím do specializovaného vědění, mediálních kampaní a právnických kanceláří, na nichž závisí soudní rozhodnutí například o tom, že určitý výrobek ohrožuje zdraví občanů, nebo naopak je bezpečný. Oligarchové specializovaných výzkumných institutů nabízejí na trhu entity, na které se speci-

zují – nukleární fyzici lobbují za jaderné elektrárny, biotechnologové za obchodování s geneticky manipulovanými potravinami, nanotechnologové za rozsáhlé využití svých objevů v ekonomice.

Skandály jako Enron nebo Parmalat, neprůhledný vliv ratingových agentur, obrovskou informační asymetrii, která charakterizuje vztahy bank a jejich klientů, chování velkých obchodních řetězců a především nedávnou finanční krizi nelze popsat slovem korupce. To slovo normalizuje katastrofální důsledky fungování globální ekonomické moci tím, že je redukuje na problém překročení hranice mezi legálním a nelegálním, mezi špinavými a čistými penězi, tedy na problém trestání zkorumpovaných jednotlivců a skupin.

V epoše globálního kapitalismu není problémem korupce, ale mizení hranice mezi legálním a nelegálním, mezi špinavými a čistými prostředky.

Posthegemonický chaos

Označují tím výrazem konec standardní představy o legislativním procesu v demokratických společnostech, kterou můžeme, v trochu komickém zjednodušení, popsat takto: v institucionalizovaném konfliktu mezi diskurzí a symboly ve veřejném prostoru a v konfrontaci se skeptickými a kritickými instancemi ve společnosti, jako jsou umění, přírodní a společenské vědy, se ustavuje kulturní a politická hegemonie, většinový názor, který se stává programem politických stran a ty jej pak přeměňují na zákony. Slovem legitimnost označujeme soulad mezi legalitou a kulturně-politickou hegemonií ve společnosti, který odolává kritickému tlaku antagonistických nároků na hegemonii.

Posthegemonický chaos znamená, že napětí mezi legalitou a legitimností se vymlouje z rámce jakékoli politické a kulturní hegemonie v prudce rostoucím počtu sfér, jako je například manažování ekologických rizik, insider trading, autorská práva na webu, pracovní právo, globální finanční systém, tyranie specialistů, deformující dopad asymetrických informací na trhy i demokratické rozhodování, vydírání státu velkými koncerny hrozbou dislokace, skandální moc bank. V těchto sférách neustále vznikají bezprecedentní situace, které je třeba řešit ne aplikací pravidel, ale jako výjimku ze všech pravidel – to znamená svrchovaným politickým rozhodnutím a přijetím odpovědnosti.

V rozhovoru pro MfD z 23. prosince 2010 Václav Klaus odpovídá na otázku týkající se problému financování stran takto: „*Neexistuje žádné ideální, optimální vyřešení financování politiky. To je pouze sen, který prostě není možný... Politické strany musí z něčeho žít, musí si hledat své sponzory... Neumím nastavit (pravidla). Když by to někdo uměl, tak už jsme je dávno nastavili.*“

Nemožnost nastavit pravidla je obecným rysem postmoderní společnosti. Za zdánlivým utilitarismem Klausova postoje se tak skrývá klíčová otázka globálního kapitalismu: není posthegemonický chaos nevyhnutelnou historickou situací, kte-

rou je třeba vzít vážně, a ne ji popírat „sněním o nastavení pravidel“? Nežijeme už ve společnosti druhé modernity, takže snaha podřídít ji pravidlům modernity první jen prohlubuje globální krizi demokracie?

Prvním krokem k jejímu řešení je připustit, že ve stále rostoucím počtu oblastí je dnes vývoj tak prudký a rozporný, že každé nastavené pravidlo ztrácí rychle legitimitu a účinnost. Musíme vzít na sebe svrchovanou politickou odpovědnost za řešení všem pravidlům se vymykajících problematických situací, nastolených techno-ekonomickou globalizací.

Globální krizi nelze řešit „nastavením pravidel“ (jakých?), ale jen vyšší kvalitou demokratické komunikace a větší účastí veřejnosti na rozhodovacích procesech.

Vzít korupci vážně

Korupce v demokratické společnosti je spiknutím proti univerzalizmu norem, jehož cílem je nahradit univerzální normy partikulárními privilegii. Užitek pravidla je vždy podmíněný, nabízí nám budoucí výhody a závisí na našich schopnostech a historických okolnostech, zda možností – tím pravidlem otevřených – dokážeme využít. Privilegia naopak nabízejí užitek nepodmíněný, zhodnocují status quo, současnou pozici člověka v systému.

Jednoduše: zvýšit státním zaměstnancům plat plošně je privilegium, jejich užitek je nepodmíněný, získat k tomu jejich souhlas je snadné; naopak zavést pravidlo, které zvyšuje plat těm, kdo prokážou určité schopnosti, je jen podmíněným užitek, nevíme předem, komu se podaří obstát. Z toho plyne, že pro politika je snazší získat konsenzus nabídkou privilegii než pravidel a že bez institucí, které tomu brání, se politika brzy stane trhem s privilegii spíše než trhem s pravidly.

Takové degeneraci politického systému nelze zabránit bez rozvoje občanské politické kultury, civic culture, omezující růst subkultur legitimujících trh s privilegii. Pojem civic culture je v názvu slavné knihy Almonda a Verby, která strhla v šedesátých letech pozornost na nový obor studia – vliv různých politických kultur na fungování demokracie. Typologie politických kultur je postavena na čtyřech otázkách: Jsem aktivní účastník politického systému? Angažuji se v něm institucionalizovanými způsoby? Považuji získané výhody za legitimní výsledek své angažovanosti? Mám vztah k celku systému?

Můžeme tak rozlišit například kultury partikularistické, parazitní, odcizené. Existují také politické kultury, v nichž je korupce druhem etiky, například politická kultura amorálního familismu, v níž je za etické považováno prosazovat za všech okolností partikulární zájmy pokrevních a klanových příbuzných proti univerzalistickým pravidlům trhu a státu.

Korupce ve vlastním smyslu je možná jen v prostředí, které charakterizuje hegemonie liberálnědemokratické kultury a ve kterém proto nehrát podle pravidel je výjimkou. Malá skupina hráčů se spolčuje, aby maximalizovala svůj užitek tím, že ne-

respektuje pravidla; to ale funguje jen za předpokladu, že rozhodující většina hráčů pravidla respektuje. S růstem počtu nekorektních hráčů výnosnost korupce klesá, a když nekorektně hraje většina hráčů, problém už není řešitelný policejně a soudně. Vznikla rozsáhlá subkultura tichých dohod legitimizujících překračování pravidel, italský výraz pro tuto situaci je *corruzione ambientale*, neboli korupce daná prostředím. Kdo chce v takovém prostředí přežít, musí přijmout tichou dohodu o principech, podle kterých se rozdávají privilegia.

Vzít korupci vážně znamená vzít vážně společnost posthegemonického chaosu, v níž je možné stanovit rozdíl mezi legálním a nelegálním jen ve spodních poschodích systému, ne v poschodích, kam už výtah nejede, abych připomenul slavnou scénu z dokumentu Michaela Moora *Roger a já*. V nejvyšších poschodích je problémem rozsah subkultury legitimizující směnu mezi politikou a ekonomikou na globální úrovni, kde hranice mezi legálním a nelegálním je jen nepevnou konvencí.

Programový oportunismus

Politická kultura, do níž je třeba vepsat korupci v Česku, má hluboké kořeny v dějinách národa, který se vůči státu a jeho institucím buď vymezoval, nebo si v nich budoval „paralelní síť přežití“. Ivo Možný napsal o pádu komunismu: „*Starý režim, který na dokonalost aspiroval, byl přemožen občany, kteří využívání jeho nedokonalosti přivedli téměř k dokonalosti.*“

Zobecněme vtípnou formulaci Iva Možného: v českém národě je silná subkultura orientovaná na systematické využívání nedokonalostí systému. Občanská politická kultura vyžaduje, aby se občan angažoval za zdokonalení systému; využívat jeho nedokonalosti k vlastnímu prospěchu je oportunistické. Nazvěme programovým oportunismem takovou politickou kulturu, jejíž nositelé nechtějí nedokonalost systému překonat, ale soustřeďují se na využívání jeho „mezer, slabostí a rozporů“. Podmínkou vzniku a konsolidace takové politické kultury je odcizení aktéra politickému systému, něco podobného dnes probíhá ve vztahu k EU, odtud rostoucí problémy evropského sjednocování – většina aktérů se orientuje na využívání mezer a nedokonalostí (hypertrofovaného) systému spíše než na zlepšení jeho fungování.

Druhou dimenzí této politické kultury je hojnost špatného sociálního kapitálu, tedy ochota většiny populace účastnit se tichých dohod o dělbě výhod plynoucích z využívání nedokonalosti systému. Tak se formují síť vzájemné podpory a okultní směny výhod, které nahrazují řád založený na univerzálních pravidlech.

To, co se v Česku nazývá korupce, je ve skutečnosti rozsáhlá a rozvětvená subkultura, s hlubokými kořeny v minulosti, legitimizující pojetí politiky jako distribuce privilegií na základě tichých dohod mezi kmotry a jejich klienty. Ty Miloš Zeman definuje jako „*placené agenty různých firem, např. pro získávání veřejných zakázek*“.

Sociolog Jan Hartl vyvozuje z výzkumů českého veřejného mínění tezi, že česká politika je dlouhodobě „věčně nezakotvená“, proto plná emotivních konfliktů. Myslím si, že právě v tomto „věčném prázdnu“ české politiky se subkultura programového oportunistu pevně ustavila a jako podzemní řeka se vynořuje vždy, když se doba láme a přináší neopakovatelné příležitosti. Nejbrutálnější její verzi bylo poválečné drancování vysídleného pohraničí, znovu se vynořila v čase normalizace a pak v letech transformace, kdy se přelila přes celou společnost. V důsledku odmítnutí ODS „nazvat chybu chybou“ a postavit se v letech 1996–1998 do čela hnutí za nápravu nezamýšlených důsledků privatizace, se subkultura programového oportunistu v Česku zabetonovala. Dokud nebude z našich dějin vytlačena, korupce bude neřešitelným problémem. Zdá se mi, že nejmladší české generace s ní vedou jen krátký a marný boj, pak je do sebe vtáhne, nebo odejdou do ciziny jako tolik generací minulých. Větším problémem ale je, že v mnohem neprůhlednějších a cyničtějších variantách se subkultura programového oportunistu stává politikou kulturou globální postdemokracie.

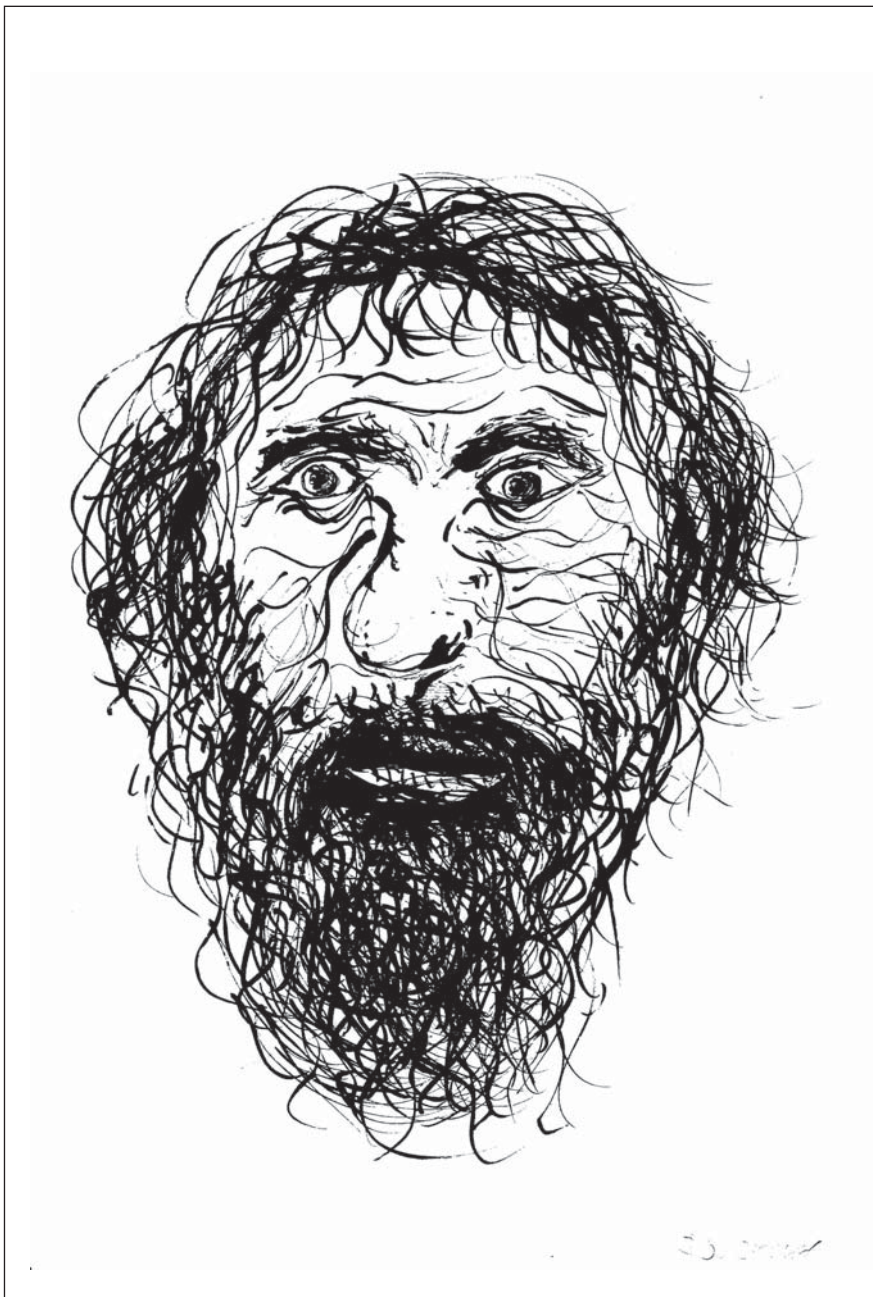
Lépe než proklínat tmu je rozsvítit malou lampičku – praví úsloví. Boj s korupcí je ale ignis fatuus, bludné světélko, které nabízí lidem konkrétní předmět hněvu – důsledky nelegálního jednání jednotlivců, a odvrací tak pozornost od důsledků legálního jednání rozhodujících aktérů systému. Systém je příliš abstraktní, je bez tváře, neumíme se na něj rozhněvat.

Právo, Salon, 12. 5. 2011. Kráceno

TEXT

PŘÍRODOVĚDEC O KONCI DĚJIN

Bohumil Fišer

Politika z pohledu přírodovědce

Ukázky z knihy

Bohumil Fišer, Zdeněk Koudelka: Úvahy o politice, 1. vydání, Brno, Joštova akademie – centrum celoživotního vzdělávání, s. r. o., 2011

Konec politiky nebo střet civilizací

Ve 21. století existují dva ucelené pohledy na politiku, které se diametrálně liší. Francis Fukuyama ve své knize Konec dějin a poslední člověk zdůrazňuje, že lidstvo našlo současně s rozvojem přírodovědy optimální uspořádání společnosti – liberální demokracii. A přes možné zvraty, které se v té či oné zemi mohou vyskytnout, je to tento společenský systém, který ve většině států zvítězil, a proto jsme na konci dějin. Samuel Huntington zastává opačný názor, když prorokuje střet civilizací ve své knize stejného názvu. Oba autoři patří k předním politickým filozofům, a proto používají vědeckou metodiku filozofie. Tato metoda je z pohledu přírodovědce, který po krátké období pracoval jako profesionální politik, ministr vlády České republiky, a přišel proto s praktickou politikou do styku, přesto odlišná od metodiky, kterou užívá celý život, to je metodiky přírodních věd. Ta může vést k odlišným praktickým politickým závěrům.

Dnes není na světě významnějšího přírodovědce, který by neakceptoval Darwinovu evoluční teorii. Nikdo nepochybuje, že mezi funkcí mozku zvířat a mozku člověka existují takové rozdíly, že psychologii člověka jako vědu nelze vybudovat na experimentech na zvířatech nebo pozorováním jejich chování. Na druhé straně prvky chování člověka můžeme v rudimentární formě vidět u našich nejbližších příbuzných, u šimpanzů, a také studium chování jiných zvířat, které žijí ve skupinách, například psů, může být poučné.

U všech živočichů se setkáváme se strachem o život, který nás vede k tomu, abychom se vyhýbali smrtelnému nebezpečí, se strachem z bolesti a jím vedenou snahou vyhnout se zranění a s hladem, nutícím nás opatřit si potravu. Kromě toho živočichové, kteří žijí ve skupinách, mají geneticky ve formě neuronových sítí naprogramováno chování, které život ve skupině umožňuje, a skupina sama představuje evoluční výhodu, která tento genetický fond udržuje a přenáší na další generace. Zdá se správná představa, že mutace zárodečné deoxyribonukleové kyseliny (DNK),

vedoucí k chování, které skupinu ohrožuje, je z genofondu eliminována, protože taková skupina vymře. Na druhé straně vedou pozitivní mutace k rozmnožení skupiny a větší počet jedinců zvyšuje pravděpodobnost přežití. Evoluce proto zajistila, že naše mozky jsou naprogramovány tak, že nám naše psychologie pomáhá přežít.

Existuje proto několik evolucí posílených **vzorců chování**, které jsou pro život ve skupině charakteristické:

1. Respektování vlastnictví. Pokud by tento prvek nebyl v lidském chování, pak by to znamenalo permanentní boj členů skupiny o jídlo, a to nevidíme ani u jiných skupin živočichů, například u psů ve smečce.
2. Pocit svobody. Umožňuje jednotlivcům volně se pohybovat při hledání potravy. U psů stejně jako u malých dětí vidíme, jak se radují ze svobody, když je jim to umožněno. Z tohoto pocitu pramení naše radost z pátrání, z přesunování se do jiných oblastí a ze samostatného rozhodování. Na pocit svobody je vázán pokrok. Každý objev vznikl z tohoto pocitu. Jedině když se svobodně rozhodneme pro určitý krok, můžeme objevit nové věci. Nikdo nám k němu nemůže dát příkaz, protože ten krok nezná. Již u šimpanzů vidíme, že někteří objevují nové věci, například jak upravit tyčinku pro lov termitů, a jiní jsou schopni se to od nich naučit.
3. Touha po přijetí skupinou. Ta velmi souvisí s pocitem přátelství. U šimpanzů projevuje jedinec náklonnost k druhému jedinci prohrabáváním srsti (grooming), hlazením a objímáním. S hlazením jako vyjádřením pocitu přátelství se samozřejmě setkáváme i u člověka. Jedinec z toho vidí, že není sám. Pocit osamění je negativní emoce, kterému se jedinec snaží vyhnout, a to spolu s pozitivní emocí, již vyvolává jednání, ze kterého vyplývá pocit sounáležitosti, posiluje soudržnost skupiny.
4. Pocit solidarity. Jedinec je v zájmu skupiny ochoten riskovat život. Ve smečce psů vidíme, že pokud je jedinec ohrožen, ostatní ho brání útokem. Pro přežití skupiny je tento pocit velmi důležitý. Přežití národů i států často záviselo na hrdinství bojovníků. Odvaha riskovat v zájmu skupiny je samozřejmě v rozporu s pudem sebezáchovy. Evoluce se ale stará, aby ve skupině byly oba pocity v rovnováze. Příliš odvážní zahynou v boji a nepřenesou geny hrdinství (nebo odvahy riskovat) na potomstvo. Skupina, ve které geny pro odvalu nejsou vůbec, vyhyne, protože se nedokáže bránit. Evoluce proto zajišťuje rovnováhu, kterou vidíme ve všech lidských společenstvích i ve společenstvích živočichů.
5. Touha nechat se vést v případě rizika. Prakticky všechny skupiny jsou hierarchicky uspořádány. Platí to o smečkách psů, skupinách šimpanzů i všech lidských společenstvích. V případě ohrožení předávají liberální demokracie obrovské pravomoci vrchnímu veliteli branné moci. Ustrašení šimpanzi se scho-

vávají za nejvýše postaveného samce, svobodný pohyb po okolí jde stranou. Nedílná velitelská pravomoc zvyšuje šanci skupiny na vítězství.

6. Pocit závisti. Můžeme jej vysledovat u psů. Psi v pokoji volně odpočívají na pohovkách. Jednomu z nich dáme pamlssek. V následujícím okamžiku ostatní seskakují z pohovek a dožadují se také. Zdá se, že závist motivuje členy skupiny k aktivitě. Většinou je to pozitivní. Závistivý jedinec se snaží dosáhnout úspěchu jedince, kterému závidí, svou aktivitou, v případě člověka pracovní aktivitou, v případě zvířat hledáním potravy i bez pocitu hladu, což je pro další existenci skupin pozitivní. Závist je motivem nenávisti, a to je negativní cena za pozitivní motor aktivity.
7. Touha po uplatnění vlastního talentu. U člověka máme nespočet příkladů. U šimpanzů máme důkaz o jednom talentu, o talentu politickém. V dalším se vrátím k popisu Jane Goodallové, největší světové odbornice na chování šimpanzů, od které jsem převzal všechny informace o šimpanzech, které tu uvádím. Goodallová popisuje, jak šimpanzí samec Mike převzal ve skupině moc, a dodává: „Mike měl silnou žádostivost po dominanci, charakteristiku velmi zdůrazněnou u některých jedinců a takřka úplně chybějící u jiných.“

Všechny pocity a touhy, které jsem výše uvedl, jsou s vysokou pravděpodobností výsledkem organizace spojení neuronů v mozku modifikovaných mutacemi DNK. Proces učení je u zvířat rudimentární a všichni jedinci vyrůstají v podstatě ve stejném prostředí. Pokud se takové neuronové uspořádání vyskytuje u šimpanzů, není důvod se domnívat, že neexistuje u člověka. Bude pochopitelně modifikovat jeho chování a o vlivu psychologie vůdců i psychologie mas na politická rozhodnutí nikdo nepochybuje.

Na tomto místě je vhodné se zastavit u polemiky s Fukuyamou, se kterým na rozdíl od Huntingtona většinou souhlasím. **Fukuyama** považuje ve shodě s Hegelem za motor společenského dění touhu po uznání, kterou označuje podle Platona thymos. Thymos je atributem člověka. Pojmem isothymie je označována touha být uznán stejně jako ostatní, pojmem megalothymie touha po uznání jako vůdce, touha po slávě.

Tato filozofie předpokládá, že základním zájmem každého člověka je politika, ale politikou se aktivně zabývají lidé s politickým talentem a ostatní zajímá jen okrajově, pokud jsou spokojeni se svým životem. Nespokojenost svádějí na politickou situaci. Již jsem zmínil, že někdy politika určuje životy lidí a jako extrémní příklad jsem uvedl války nebo holokaust. V liberální demokratické společnosti tomu tak není a člověk schopný využít svůj politický talent se stává celebritou stejně jako lidé schopní využít talent sportovní, hudební, literární, herecký nebo vědecký. Opět neexistují pochybnosti, že alespoň za část talentu mohou genetické dispozice, ale mohou se uplatnit i vlivy prostředí, které na jedince zvláště v dětském věku působí.

O existenci různě talentovaných zvířat se málo píše, ale určitě tomu tak je. Závodní koně se liší svým sportovním talentem, některá zvířata stejného druhu se lépe učí, například psi při výcviku.

Vyzdvihnout politický talent jako megalothymii nad jiné talenty mi nepřipadá vhodné. Setkáváme se s tím, že určití lidé mají více talentů. Rozhodnutí, kterému z nich dají přednost, často nerozumí ani jejich nejbližší okolí.

V evoluci je existence různých talentů ve skupině žádoucí při změnách okolního životního prostředí. Někdy je potřeba sportovní talent bojovníků nebo lovců, někdy rozsáhlé znalosti, které někteří lidé kumulují. Jindy je potřeba řešit problém a zde se uplatňuje talent pro vědu. Jsou lidé, kteří jsou vynikající při navozování intimních vztahů, jiní v hudebním nebo hereckém umění. Talent pro politiku se k ostatním talentům řadí. Ale jako je řada talentovaných sportovců, ale jen někteří skončí jako mistři republiky, tak z mnoha lidí s politickým talentem jen někteří zaujmou nejvyšší úřady v řízení státu. Zde mají vnější vlivy již podstatnou roli. Pokud by Napoleon nebyl dělostřelec, nikdy by se nestal císařem. Ne každý dělostřelec se stal Napoleonem.

Neexistuje politik bez politického talentu, stejně jako hudebník bez hudebního sluchu. Politiky můžeme rozdělit na politiky s vizí a na politiky, kteří se pouze pokouší o udržení dosavadního stavu. Historie ale nezná politika, který by svou vizí změnil chápání společnosti. Hitlerova vize o třetí říši, Lebensraum a eliminace židů ze společnosti, tu byla již před Hitlerem. Kromě vyvraždění židů odpovídá vizi Viléma II. Leninova vize je popsána v Marxových spisech, Churchillova vize o porážce Německa odpovídala náladám Britů. Rozdělení politiků na ty s vizí a na ty bez vize je do jisté míry umělé.

Lidé s politickým talentem tady budou vždy a jejich postup se podobá postupu šimpanze Mika, který získává své postavení vedoucího samce, jak to popisuje Jane Goodvallová.

Mike byl zpočátku v nízkém postavení v rámci hierarchie šimpanzích samců. Byl jeden z posledních, který získal přístup k banánům, hlavní potravě šimpanzů, a byl ohrožován takřka všemi ostatními dospělými samci, kteří na něho i skutečně útočili.

Další chování Mika připomíná plánovaný postup v cestě nahoru. Mike začal častěji než ostatní samci při svém útočném předvádění používat prázdné kanystry od petroleje, které ležely v táboře Goodwallové, kam si šimpanzi chodili pro banány. Jednou si skupina pěti dospělých samců vzájemně prohrabávala srst. Trvalo to asi dvacet minut. Mike byl od nich asi 25 metrů, často se podíval směrem k nim a občas si prohrábl srst sám. Najednou klidně přešel k prázdným kanystrům od petroleje a vrátil se s nimi k místu, kde předtím seděl. Vyzbrojen těmito kanystry pokračoval v pozorování ostatních samců. Za několik minut se začal kývat ze strany na stranu. Postupně se kýval důrazněji, srst se mu naježila a potom, zpočátku tiše, zahájil sérii výkřiků. Přitom vstal, bojovně se postavil směrem ke skupině samců

a začal mlátit kanystry nad hlavou o sebe. To udělalo spolu s Mikovými výkřiky takový rámus, že ostatní samci utekli z cesty. Za několik okamžiků bylo ticho. Někteří samci se vrátili do skupiny a pokračovali v prohrabávání srsti, ale někteří zůstali stát s jistými obavami opodál.

Za krátký interval se opět ozvaly Mikovy výkřiky a údery kanystrů. Ostatní samci opět utekli. Než se mohli vrátit, Mike se útočně postavil proti Goliášovi. Goliáš byl vůdce skupiny a neutekl jako ostatní. Mike zůstal v bojovném postavení. Najednou k němu přišel Rudolf, vydal měkké zvuky podřízení, hluboce se Mikovi uklonil a začal mu prohrabávat srst. Pak přišli k Mikovi další dva samci se zvuky vyjadřujícími podřízenost a také začali Mikovi prohrabávat srst. Nakonec samec David Graybeard (Šedá bradka) přišel k Mikovi, položil ruku na jeho slabiny a začal mu prohrabávat srst. Jenom Goliáš zůstal sedět stranou a hleděl směrem k Mikovi. Bylo zřejmé, že Mike ustavil vážnou hrozbu Goliášovu do té doby nezpochybnitelnému vůdcovství. Trvalo asi rok, než bylo Mikovo postavení zajištěno a on sám se cítil pevně v této pozici.

Goliáš neopustil svou pozici bez boje. **Předváděl bojové pozice vůči ostatním členům skupiny a střet s Mikem byl neodvratitelný.** Střet začal skokem Goliáše na strom blízko Mika a pak Goliáš zůstal bez hnutí. Mike hleděl okamžik na Goliáše a pak se začal předvádět, kymácel větvemi, házel kameny a nakonec skočil na Goliášův strom a kymácel větvemi. Když se zastavil, Goliáš odpověděl, kymácel stromem a kýval větvemi. Nakonec oba skončili na zemi. Tam se zastavili, posadili se a hleděli na sebe.

Pak oba střídavě kývali větvemi a bojovně se stavěli jeden vůči druhému. Každé další předvádění bylo bojovnější, ale mimo to, že se občas zasáhli větvemi, které rozkývali, na sebe nezaútočili. Po zvláště dlouhé přestávce Goliáš ztratil nervy. Přiběhl k Mikovi, sklonil se před ním a začal prohrabávat jeho srst s horečnou intenzitou. Chvilí Mike Goliáše zcela ignoroval. Náhle se obrátil a začal prohrabávat srst svého poraženého soupeře. Od té doby se zdálo, že Goliáš akceptuje Mikovu nadřazenost.

Mike však musel obhajovat svoje vedoucí postavení. Jednou šimpanzí samec David běžel od Mika a křičel, přiběhl ke Goliášovi, objal ho, pak se obrátil a křičel směrem k Mikovi. Najednou začal David utíkat směrem k Mikovi a Goliáš ho následoval. Mezitím se Mike bojovně předváděl před jinou skupinou samců, kteří vyklidili pole. Když ale viděli, že David a Goliáš běží proti Mikovi, přidali se k nim a náhle tu stálo proti samotnému Mikovi pět statných samců. Mike zakřičel, skočil na strom a ostatní samci ho následovali. Mike se najednou obrátil, začal kývat větvemi a v příštím okamžiku skočil těm pěti samcům v ústrety. Ti se polekali, ve spěchu seskákali ze stromu a utekli. Když si Mike sedl s naježenou srstí, ostatní samci stáli zbaběle opodál. Mike uhájil své postavení. Tento popis demonstruje jak vypadá politický talent ve skupině šimpanzů. Šimpanzi se často pohybují ve dvojicích. Některé jsou tak stabilní, že můžeme hovořit o přátelství. Mike měl, ještě když byl

v podřízeném postavení, přítele J. B. Ten byl pochopitelně v podřízeném postavení vůči Goliášovi. Když už byl Mike vůdcem, Goliáš nechtěl J. B. pustit ke svým banánům. J. B. zakřičel a za chvíli přišel Mike. Ten do rozepry nezasáhl, ale když ho Goliáš uviděl, pustil J. B. ke svým banánům. Přátelství s vůdcem zabezpečuje vyšší společenské postavení. Tyto epizody nemají dokumentovat, že politika lidí a šimpanzů je stejná, o šimpanzech píše jen proto, abych demonstroval skutečnost, že někteří jedinci mají a jiní nemají politický talent.

Vidíme, že Mike získal své postavení tím, že přesvědčil ostatní ve vedoucí skupině, že je tím správným jedincem na vedoucím místě. To je postup politika jak v diktatuře, tak v demokracii. Tak jako jedinec dává přednost svobodě, ale v ohrožení ji obětuje za bezpečnost, není mezi politikem v diktatuře a demokratickým politikem diametrální rozdíl. Proto nás nepřekvapí, že komunističtí politici, kteří pomáhali vytvářet nebo udržovat komunistickou diktaturu, se stali stoupenci demokracie, když došli k názoru, že demokratizace prospěje společnosti. Platí to pro české politiky, kteří po tom, co se aktivně účastnili převzetí moci komunisty v únoru 1948, vyhlásili politiku pražského jara v roce 1968. Stejně to platí o Gorbačovovi, Jelcinovi a Ševarnadzem v Rusku.

Někdy je zdůrazňován Kantův kategorický imperativ. Jistě zde neobstojí německý fašismus s nadvládou germánské rasy ani postoj amerických osadníků k indiánům nebo postoj demokraticky zvolených politiků jižních států Unie vůči otroctví. Na druhé straně křížové výpravy s cílem obrátit na křesťanskou víru nebo muslimské výboje s cílem obrátit na muslimskou víru jsou stejně jako komunistická revoluce s cílem učinit ze všech lidí proletáře z tohoto hlediska sporné. Také současný spor mezi demokratickou levicí a demokratickou pravicí se týká toho, co považují stoupenci obou směrů za spravedlivé. Jedni chtějí přibližně stejnou životní úroveň, druhí stejné startovní podmínky doplněné sociální sítí pro občany diskvalifikované nemocí. Každá skupina považuje svůj názor za spravedlivý.

Tuto diskusi o politicích ukončím konstatováním, že vždy budou přítomni, aby realizovali politiku, která je diktována třemi hlavními faktory:

1. faktorem efektivity,
2. faktorem načasování,
3. chybným kvantitativním odhadem.

Zmíním se o nich v souvislosti s kritikou Fukuyamy a Huntingtona. Fukuyama cituje Hegelovu myšlenku o prvním člověku a začátku dějin. Podle ní došlo ke konfliktu pána a otroka. Pán byl ochoten riskovat život a dal přednost vládnutí před životem. Otrok dal přednost životu před rovnoprávným nebo vedoucím postavením a rozhodl se na pána pracovat. Tato myšlenka přijímá nerovnoprávnost jako výsledek vítězství odvahy nad zbabělostí. Poslední člověk odmítá toto postavení, výsledkem je liberální demokracie a konec dějin. Pokusil jsem se ukázat, že z přírodo-

vědného pohledu na člověka je situace odlišná. Otroci vznikali jako váleční zajatci. Princip efektivity přikazoval mít armádu k obraně vlastnictví, a pokud již existuje, efektivně ji využít k získání vlastnictví dalšího včetně otroků.

Demokracie má šanci ve stavu bezpečí. Po tisíciletí existoval tento stav po vzniku zemědělství a přebytků jen velmi výjimečně. Říše se musely bránit, a pokud se ubránily, pak útočily, aby byly ještě mocnější. Když souhrou faktorů oslabily, byly okamžitě napadány sousedními říšemi, které využívaly druhého faktoru, načasovat útok, dokud je soupeř slabý. Chybné kvantitativní odhady vedly Napoleona k tažení do Ruska, Hitlera k útokům na všechny strany a Japonsko k útoku na USA. Chybný odhad, že přerozdělíme-li bohatství v zemi, většina dosáhne dobré životní úrovně, vedl chudé do komunistické revoluce. Když po znárodnění uviděli, že to byla chyba kvantitativního odhadu, pokračovali v revoluci vedeni závistí.

Po kritice Fukuyamy přistoupím ke kritice Huntingtona. **Huntington** říká, že rozdělení na my (náležející ke stejné civilizaci) a oni (náležející k jiné) je konstantou lidských dějin. Ukazuje, že rozdíly v chování vůči lidem ze stejné a jiné civilizace pramení z těchto příčin:

1. z pocitu nadřazenosti (někdy rovněž méněcennosti) vůči lidem považovaným za podstatně odlišné;
2. ze strachu a nedůvěry k těmto lidem;
3. z obtíží, které provázejí komunikaci s těmito lidmi jakožto důsledek rozdílů v jazyce a normách společenského chování;
4. z nedostatečné obeznámenosti s předsudky, motivacemi, společenskými vztahy a zvyky těchto lidí.

Tyto faktory se určitě projeví v ekonomické soutěži. Na tom ale není nic špatného, protože ekonomická soutěž je hnacím motorem zlepšování životních podmínek a všechny liberální demokracie včetně americké jsou na ní postaveny. Ozbrojené konflikty vznikají ze zcela jiných příčin.

V minulosti to byly výlučně **války o vlastnictví**. Skupina, která byla vojensky silnější, si našla ideologii, jež jí umožnila srovnat se s vrozeným respektem k vlastnictví druhého (nepřátelé nemají žádná práva, protože uctívají jiné bohy), a zaútočila. V zemědělské společnosti každá válka skončila územními zisky, neboli zabráním půdy, zdrojem veškerého bohatství. V současnosti znám jediný příklad: obsazení Kuvajtu Irákem Saddáma Husajna.

Občanské války jsou pokračováním revoluce a jde v nich o kontrolu vlastnictví v zemi.

S válkami za osvobození je to složitější. Touha po osvobození souvisí s touhou po svobodě. Podstatné je, že skupina lidí s politickým talentem se pokusí získat kontrolu tím, že přesvědčí veřejnost vlastního národa o výhodách samostatnosti (většinový národ nás vykořisťuje a ve volbách nás přehlasuje, to je argument

pro osvobození v demokraciích; nebo chceme se zbavit nadvlády v diktaturách) a získá finanční prostředky na válku. Složitější je to, že v některém případě odtržení znamená ekonomickou výhodu a jindy je jen výsledkem chyby kvantitativního odhadu. Válka za osamostatnění je válkou za odtržení se od velkého státu. Odtržení znamená oslabení obou a vedení státu tomu přirozeně brání. Válka Severu proti Jihu v USA je typickým případem. Jižní státy se chybně domnívaly, že je zrušení otroctví ekonomicky zruinuje. Lincoln uhájením jednoty státu vytvořil podmínky pro vznik nejmocnější země na světě v příštím století.

Obdobným příkladem je rozpad **Jugoslávie**. Pro tři státy je současné uspořádání po rozpadu Jugoslávie výhodné. Je to Slovinsko, které by svou úrovní ekonomiky dotovalo zbytek Jugoslávie, Chorvatsko, které díky Jadranskému pobřeží může založit svou ekonomiku na turistickém ruchu, a Černá Hora, která nebyla Srbskem nijak utlačovaná, ale díky nízkému počtu obyvatel a krásným plážím může z turistiky profitovat. Samostatná Makedonie, samostatná Bosna a samostatné Kosovo nemají z rozpadu výhody žádné... Bosna může být v budoucnosti sud prachu. Samostatné Kosovo bylo vyhlášeno v době, když v Srbsku již byla demokratická vláda ochotna garantovat kosovským Albáncům všechna možná práva. Američané se ale rozhodli financovat tu vojenskou základnu. Vyplývalo to z chybné analýzy, že rozpad Sovětského svazu způsobili silou, a z obavy, že by Rusko později mohlo ve prospěch Srbů vojensky intervenovat. Rusové ani za Stalina neintervenovali v Koreji, neintervenovali ani ve Vietnamu (Afghánistán si ještě povšimnu) a nechystali se intervenovat v Srbsku poté, co dobrovolně vyklidili východní Evropu včetně pobaltských republik. USA tak mají vojenskou základnu proti nikomu.

Všechny ostatní války v druhé polovině 20. století byly války podle principu „kola revoluce se nesmí zastavit“. Je to válka v Koreji, válka ve Vietnamu, válka v Afghánistáně, válka Argentiny za osvobození Falklandských ostrovů, války Arabů proti Izraeli.

Stojí za to se zmínit o dvou válkách, ve Vietnamu a v Afghánistáně. **Komunistický Vietnam** vznikl hrubou chybou Francouzů. Bitva o pevnost Dien Bien Phu je učebnicový příklad chybné strategie. Není chybou Francouzů, že se tam nechali porazit. To byl strategický úspěch komunistického generála Dziaa. Chybou bylo, že tam vůbec byli. Měli vytvořit obranu Hanoje, Hai Phongu, Hue a Saigonu (štít) a výpady za podpory letectva útočit na správní komunistická střediska (meč). To je vojenský pohled. Můj názor je, že měli v předstihu vytvořit vládu typu Norodoma Sihanuka v Kambodži a odejít. Americká strategie byla ještě horší. Američané se domnívali, že když zabijí hodně vietnamských komunistů, ti pokus o revoluci vzdají... Americkou účast však nelze jednoznačně odsoudit. Sovětský svaz by pokračoval v dalších zástupných válkách, aby nezastavil kola revoluce a posílil diktaturu ve své vlastní zemi.

Válka v Afghánistánu je toho dokladem. Začala klasicky. Komunisté převzali moc v hlavním městě, vznikla občanská válka. Protože Afghánistán nebyl zemí bohatých a chudých, závist a z ní pramenící nenávisť nebyla velká, takže komunistická revoluční armáda měla málo nadšenců. Sovětský svaz přišel vojensky na pomoc. Americké rakety země-vzduch zničily sovětské helikoptéry a Rudá armáda odešla ze země poražena. Zdá se, že tato porážka posílila alternativní názory v sovětském vedení a přispěla k nástupu Gorbačova.

Samuel Huntington předpovídá nebezpečné **střety budoucnosti**, které patrně vzejdou ze západní arogance, islámské netolerance a čínské asertivity. Za hlavní problémy rozdělující Západ a ostatní společnosti považuje hlavní tři. Západ se snaží 1. zabránit šíření zbraní hromadného ničení; 2. prosazovat lidská práva; 3. chránit vlastní kulturní, společenskou i etnickou integritu omezováním počtu přijímaných přistěhovalců nebo uprchlíků.

Šíření nukleárních zbraní lze jen těžko zabránit. Technologie byla vyvinuta před půl stoletím, ale dosud platí, že kdo vlastní nukleární zbraň, je mocnější než ostatní. Padesát let se USA a SSSR vzájemně ohrožovaly takovým množstvím nukleárních raket s nukleárními hlavicemi a bombardérů s nukleárními pumami, že by to stačilo na vyvraždění dvou třetin populace obou států. Každého napadne nebezpečí ze spuštění nukleární války omylem. Všichni vojáci byli pod časovým tlakem, protože výhoda prvního úderu byla zřejmá a rozhodovaly sekundy. V současnosti takové nebezpečí odpadlo. Všechny ostatní země je mají víceméně z pres-

tižních důvodů. Výjimkou je Izrael. Pokud by hrozila porážka izraelské armády od dvacetinásobně početnějších arabských sousedů, pak by je hrozba zničení Káhiry nebo Damašku mohla odradit od dalšího postupu. Současný Egypt nemá útočné cíle, stejně jako Jordánsko. Irák byl po americké intervenci pacifikován, Írán je daleko a Sýrie je slabá. Izrael ale správně uvažuje, že v budoucnosti převraty v sousedních zemích mohou změnit situaci.

Severní Korea má nukleární zbraně pro svou obranu, ale nikdo ji nenapadá. Jižní Korea po zkušenostech se sjednocením Německa, které vyžaduje finanční přenosy ze západu na východ ještě dvacet let poté, také po sjednocení příliš netouží. Sama Severní Korea není nebezpečná pro nikoho, protože ví, že by konflikt nepřestála. Je vedena jen snahou o udržení diktatury ve své vlastní zemi.

Nukleární Indie a Pákistán se nechystají vést válku o Kašmír nukleárními zbraněmi a o Číně se ještě zmíním níže.

Lidská práva nejsou doménou Západu. Autoritativní režimy zdůrazňují nebezpečí chaosu, ke kterému demokratizace vede. Svoboda volit je jedna věc a svoboda jít večer na procházku bez toho, že se stanu obětí pouličních kriminálních band, je věc druhá. Myslím, že tu má Západ co dohánět.

Přistěhovanci nejsou problém zemí, ze kterých odcházejí. Ty říkají, zůstaňte doma. Většinu imigrantů žene touha po materiálním blahobytu, který všechna náboženství buď odsuzují nebo alespoň nepreferují. Když zjistí, že za všechno se v liberální demokracii platí, že zboží, které si mohou koupit, je symbolem postavení v zemi jejich původu a ne v zemi, do které přišli, že jsou na nejnižším stupni společenského žebříčku, začnou závidět a nenávidět. Tento osobní problém nemá řešení, ale pokud je výsledkem prosazování práv, která odporují historickým právům většiny obyvatel, je nutné jednat. Demonstrace vyzývající k zákazu karikatur Mohameda jsou v souladu s právem na svobodu slova, ale výzvy k násilí již ne. Myslím, že zákaz závojů u žen na veřejnosti není v souladu s liberální demokracií, ale povinná školní docházka včetně hodin tělocviku s jednotným cvičebním úbořem již ano. Myslím, že cukrátko a bič (nebo „rod and carrot“) nejsou využity dostatečně. Více sociálních služeb je třeba. Na druhé straně vytvořit oblast (ostrov u Afriky nebo část odkoupeného území), kam budou vypovězeni ti, kdo zákony nerespektují, bude do budoucna žádoucí, a to i pro ty, kteří mají státní občanství země EU ...

Střet civilizací je podle Huntingtona něčím více než střetem lidí různé rasy, střetem náboženství. Podrobnější analýza ukazuje, že náboženství byla vždy faktorem vedlejším, i když zdůrazňovaným. Křesťanské křížové výpravy do Svaté země se zdají být prototypem náboženských válek, ale vyúsťují ve vyplenění křesťanské Konstantinopole. Náboženské války 17. století mezi protestanty a katolíky jsou spojeny s přestupem účastníků, to je příslušných vládařů i vojenských velitelů, z jednoho tábora do druhého a akceptování pravidla, že poddaní budou mít víru panov-

nika, svědčí o tom, že zásadovost ve vztahu k vyznání nebyla podstatná. Ideologie slouží ke zdůvodnění, proč nepřítel nemá právo na své vlastnictví. Nikdo nepochybuje, že hnací silou dobývání Ameriky Španěly a Portugalci nebyla víra, ale zlato.

Jedna oblast je ale mocným argumentem ve prospěch střetu civilizací. Jsou to **útoky islamistů**. Někteří soudí, že to souvisí s islámským náboženstvím, ale je několik argumentů dokládajících, že to není pravda. Velké dobovačné výpravy islámských armád byly vždy spojeny s náboženskou tolerancí. Platí to o výbojích Arabů v severní Africe a na Pyrenejském poloostrově, stejně jako o výbojích Turků. V obou případech platilo pravidlo: Pokud se vzdáte bez boje, můžete si ponechat vlastní náboženství. Jinými slovy, chceme vaše daně, část vašeho majetku, a náboženství je pro nás druhotné. Islámské státy Pyrenejského poloostrova tolerovaly křesťany i židy, náboženská tolerance přestala s vítězstvím křesťanů.

Druhý argument je opět z historie. Teroristické útoky nejsou objevem muslimů. Více než o anarchitech 19. století toho víme o Baader-Meinhofově skupině v Německu sedmdesátých let dvacátého století. Tato skupina mladých inteligentních lidí pod pochybným heslem městské revoluce terorizovala po několik let německou společnost. Vytvořila se skupina lidí náchylných k riskování života v zájmu skupiny. To je, jak jsem uvedl, vrozená vlastnost ve vývoji člověka velmi důležitá. Skupinou zde nebyla ani širší rodina, ani národ, ale jejich ozbrojená buňka. Rozbití se podařilo kriminalistickými metodami, přestože na celém světě nacházeli řadu sympatizantů. V případě al-Káidy vidíme totéž. Náboženství je druhotné, skupina a její vítězství ve formě spektakulárního teroru prvotní. Řadu útoků vedou proti občanům vlastní víry a vůbec jim to nevádí. Problémem zničení al-Káidy není USA nebo Evropa, protože zde jsou složky obrany zákona na vysoké úrovni, ale země, kde je efektivita státní správy nízká. Autoritativní policie bude určitě poškozovat lidská práva, tak jak to dělá všude na světě, kde není důsledně kontrolována orgány právního státu, ale zdá se, že jedině ona může být v těchto zemích vůči teroristům účinná. Americe ani Evropě nehrozí masivní útok. Na druhé straně povraždit tisíce lidí v obchodním domě není těžké nyní, tak jako to nebylo těžké v minulosti. Se ztrátami je nutné počítat, ale proti drobné pečlivé kriminalistické práci není alternativa.

Zodpovězme otázku, zda jsou USA a Evropa ohroženy ze strany Číny a Ruska. Mohutná čínská komunistická armáda poté, co vyhnala Čankajška z kontinentální Číny na Tchaj-wan, vedla válku proti USA (v rámci vojsk OSN) v Koreji, která skončila územně nerozhodně a pro Čínu několikanásobně vyššími ztrátami, a nesmyslnou krátkou válku proti Vietnamu. Její vůdce Mao Ce-tung však učinil jedno z nejdůležitějších rozhodnutí, které pozitivně ovlivnilo život na této planetě více, než si většina lidí uvědomuje. Nadekretoval čínským rodinám politiku jednoho dítěte. Jedno dítě i v chudé rodině většinou nebude hladovět a rodiče většinou mohou vynaložit finanční prostředky na jeho vzdělání. Mao chtěl svým dekretem zabránit hladomoru. Nejenže se mu to podařilo, ale současně otevřel cestu Číny k prosperitě.

Srovnáme-li **Indii a Čínu**, Čína dosahuje lepších ekonomických výsledků hlavně proto, že počet jejích obyvatel roste pomaleji než v Indii. Například v roce 1961 byl počet obyvatel Indie 452 milionů, Číny 673 milionů. Do roku 1977 byl nárůst počtu obyvatel v procentech stejný (proti roku 1961 143 %), ale v roce 2001 je nárůst počtu obyvatel v Indii proti roku 1961 226 % a v Číně 192 %. Produkce rýže na obyvatele za rok byla v Indii 33 kg, stejně jako v Číně. V roce 2001 byla odpovídající čísla pro Indii 76 kg, pro Čínu 115 kg. Čína má stále více prostředků, které může dávat do výzkumu a vzdělání, předpoklad rozvoje vysokých technologií, které, jak jsem ukázal již předtím, rozhodují o ekonomii země a životní úrovni jejích obyvatel jako celku.

Jedno dítě v rodině má ale jeden významný psychologický efekt. Rodiče o něj mají strach a nechtějí o něj přijít ve válce. Čína je komunistická diktatura s vládnoucí skupinou v čele. A všichni členové této skupiny nechtějí přijít o jediné dítě ve válce. Čína tak nepůjde do válečného dobrodružství, i kdyby jí ekonomika umožnila vyzbrojit armádu na vysoké technologické úrovni. USA a Evropa se mohou před čínskou armádou cítit bezpečně. Ne již před čínskou ekonomickou konkurencí. Zatím Čína konkuruje nízkými platy svých dělníků, stejně jako Japonsko v padesátých letech. Čínu čeká podobný osud jako Japonsko, osud bohaté země s vysokým stupněm technologického vývoje a s vysokým životním standardem. Na druhé straně může rozsáhlý čínský trh spotřebovat výrobky vysoké technologie z USA a Evropy.

Pokud se týče demokracie, ta se zdá být daleko. Vládnoucí skupina je oblíbena, když roste prosperita a není tlak veřejnosti, aby politiku změnila. Stoupenci tvrdé komunistické diktatury však v rámci vládnoucí skupiny dosud existují. Západ jim nesmí svými chybami dát příležitost k získání většího vlivu. Znamená to akceptovat formálně politiku jedné Číny. Pokud budou západní politici říkat, že Hongkong je součástí Číny a oni jsou s tímto stavem spokojeni, a dojde-li na jeho území občas k pnutí mezi orgány města a orgány Číny, nebude rozpory akcentovat, všechno bude v pořádku. Pokud by Tchaj-wan akceptoval koncepci jedné Číny s důrazem na vlastní samosprávu a s možností plného sjednocení ve 22. století, ekonomicky uvažujícímu vedení Číny by to pomohlo ve sporu s vojensko-policejním křídlem v Komunistické straně Číny. Tlak na dodržování lidských práv je správný, ale propuštění disidenta z vězení musí být vysvětlováno jako správný krok silného vedení, a ne ústupek pod tlakem.

Rusko provádí politiku jednoho dítěte pod ekonomickým tlakem již dlouho. Rusko nevyklidilo východní Evropu, aby opět usilovalo o její okupaci. Neruské národy na území Ruské federace musí vznášet požadavky na ekonomický rozvoj svých oblastí a investic do vzdělání a kultury, ale snaha o samostatnost nepřichází v úvahu. Žádný z těchto národů by pak nebyl skutečně samostatný, ale byl by pod vlivem jiné mocnosti, a to Ruská federace nepřipustí. Spolupráce na snižování mezinárodního napětí pro Evropu a USA s Ruskem by měla být rozvíjena, protože z toho budou

profitovat obě země. Když Američané dodají do Polska střely Patriot, tyto střely neseštelí ani jednu ruskou raketu, protože Rusko žádné rakety do Polska nepošle, ale pod jakoukoliv záminkou omezí Polsku dodávky plynu podle hesla „když vy děláte problémy nám, tak i my vám“. Válečný konflikt nevznikne, ale bude to argument pro ty politiky, kteří se profilují antiamericky, což může negativně ovlivnit spolupráci mezi USA a Ruskem v jiné části světa. Je to pak škoda, protože jak USA, tak Evropa, tak Rusko čelí nebezpečí islámských teroristů, a mají proto společné zájmy.

Nejzávažnější se zdá konflikt s **arabským světem**. Všechny arabské státy jsou autoritativní, tedy až na výjimky, jako je Tunisko a Egypt a snad Jemen, jsou to diktatury. Někdy je vládnoucí skupina složena z armádních důstojníků, jinde jsou to klasické monarchie. Diktatury potřebují ideologii ohrožení nepřitelem ke zdůvodnění své existence. Pro muslimský svět je nepřitelem Izrael. **Izrael** vznikl na podkladě historického argumentu. Byla to původní domovina židů. Izrael nikdy neměl vzniknout. Pokud by postavení židů v jednotlivých evropských zemích odpovídalo jejich vzdělání, pili a schopnostem, pokud by nežili pod hrozbou antisemitismu, nikdy by neemigrovali do Svaté země. Hitler je vyloučil z německé společnosti a západoevropské demokracie se tvářily tak, že se jich to netýká. Zde platí již dříve citované heslo „Je to, jak to je“.

Izrael existuje na území, kde předtím žili palestinští Arabové. Izrael má nejmocnějšího přítele USA, a proto je nezníčitelný. Diktátorům se daří vnutit svým příslušníkům matematickou chybu, že za jejich relativní bídu může Izrael. Všichni prezidenti muslimských států v okolí se profilují bojem proti Izraeli, od egyptského Násira přes iráckého Saddáma Husajna, libyjského Kaddáfího a syrského Asáda k prezidentům Iránské islámské republiky.

Izrael a USA splňují obraz nepřítel, jsou bohatí a nevyznávají Alláha. Naftu produkující země provádějí takovou politiku, aby byly prostřednictvím USA chráněny před svými chudšími, ale vyzbrojenějšími bojechtivými muslimskými sousedy a za svou ropu dostaly co nejvíce peněz. Vnitřní politika všech těchto zemí je snad až na výjimky nejhorší na celé planetě. Své ropné bohatství užívají k financování sociální politiky, ale neexistuje široké převážně přírodovědně orientované vzdělání, přestože jenom to může být základnou špičkových technologií, které země potřebují k vývoji moderní ekonomiky. To je odlišuje od Japonska, Koreje, Tchaj-wanu, Singapuru, Thajska, Malajska, Indonésie, Číny a Indie. Jen Tunisko a Egypt se soustřeďují na turistický ruch. Ideologie muslimských diktatur obsahuje religiózní prvky zahrnující odsuzování antikoncepce; výsledkem jsou velké nevzdělané rodiny a nevzdělané ženy jsou hlavním faktorem populační exploze.

Intervence USA proti **Iráku**, kde armáda Saddáma Husajna představovala permanentní ohrožení Izraele s nebezpečím, že USA budou zataženy do války, když to budou nejméně potřebovat a z toho budou rezultovat velké ztráty Američanů na ži-

votech, byla určitě správná. Podobně bylo správné zničení základen al-Káidy v Afghánistánu. Po vojenském vítězství však Američané chybovali, když se naivně domnívali, že nastolením demokracie vyřeší situaci.

Největším nebezpečím demokracie po svržení diktatury násilnou cestou je **chaos**. Došlo k tomu v Německu po první světové válce a nástup Hitlera podporovalo velké množství obyvatel proto, že byl zárukou odstranění chaosu doprovázeného excesivní kriminalitou, se kterou si orgány státu nevěděly rady. Toto nebezpečí si například uvědomili po roce 1918 čeští politici a v demokratickém Československu převzali celý represivní aparát, to je policii a četnictvo po Rakousko-Uhersku. Dlužno podotknout, že Rakousko-Uhersko před první světovou válkou byl autoritativní právní stát, kde byl represivní aparát pod kontrolou soudních orgánů. Skutečnost, že Američané podcenili úlohu represe, nevaldila u Kurdů, kteří Američany přijali jako osvoboditele, ale to, že Američané nepřevzali některé složky Husajnova represivního aparátu (samozřejmě po odstranění fanatických Husajnových stoupců), nakonec uškodilo samotné demokracii. Lidé se nemohou cítit svobodní v zemi, kde vybuchují každý den nálože, i když mají volební právo a svobodu slova. Další chybou Američanů je jejich nechuť ke spolupráci (což znamená finanční podporu) se socialisty. Svou agitací by mnohé nemajetné občany získali proti islamistům právě v chudinských oblastech, kde islamisté převážně rekrutují své bojovníky. Totéž platí o Afghánistánu.

Izrael se chová správně, když omezuje riziko stavbou obranné zdi mezi Izraelem a Palestinou a je za to neoprávněně kritizován. Není ale rozumné činit nevratná rozhodnutí vzhledem k přístupu Palestinců k mešitě v Jeruzalémě. V rámci definitivního mírového uspořádání budou muset stoupenci míru v palestinském státě demonstrovat jistý symbolický úspěch a přenechání chrámové hory palestinské kontrole by nesnížilo autoritu Státu Izrael, stejně jako autorita italského státu není narušena tím, že pořádkovou kontrolu v chrámu svatého Petra v Římě vykonává Vatikán.

Za důležitý prvek stability považují investice bohatých ropných států do Palestiny, například výstavbu moderních podniků. USA by zaručily, že tyto podniky se nestanou terčem izraelských odvetných útoků na teroristické útoky na Izrael. Ekonomická prosperita Palestiny by automaticky vedla ke snaze normalizovat vztahy s Izraelem, podobně jako normalizuje Čína své vztahy s Tchaj-wanem. Mír v této oblasti je možný, ale USA se musí zbavit své nesprávné představy, že jsme na pokraji střetu civilizací. Když staví rakety Patriot a radary na hranici Ruské federace, pak ukazuje, že se dosud nepoučily.

Pokusil jsem se ukázat, že ke střetu civilizací nedochází. To ale neznamená, že je konec dějin, že **liberální demokracie** je takové uspořádání státu, že každý, kdo ho zakusí, netouží již po ničem jiném. Mezi liberálními demokraciemi jsou obrovské rozdíly. Nejsou to jen rozdíly v HDP na jednoho obyvatele. To pro vnitřní stabilitu

není ani příliš důležité. Lidé chápou, že existují bohatší státy, ale považují za nespravedlivé, když někteří občané disponují obrovským bohatstvím a jiní mají starosti s uspokojením základních potřeb. Jsou ekonomové, kteří sociální stát považují za neschopný financování, a proto nepřijatelný. Statistické údaje ukazují, že tomu tak není.

Rozdíly v příjmech bohatých a chudých nejlépe ukazuje Giniho koeficient nazvaný podle italského ekonoma. Jeho matematický výklad je poněkud složitý, a proto se spokojím s náhradním řešením, výpočtem poměru mezi průměrným příjmem 20 % nejvíce vydělávajících a 20 % nejméně vydělávajících. Tento poměr je v některých zemích asi 3, v jiných 8 (například v USA 8, ve Spojeném království 7, v Německu, Dánsku, v Rakousku, ve Finsku a Švédsku 4, v České republice 3,5 a v Japonsku 3,4). Pokud je v určité zemi 8, transfery mohou vést ke zdvojnásobení příjmu 20 % nejchudších a přitom bohatší budou mít stále třikrát vyšší, což je jednoduchá aritmetika. Vysoké daně snižují iniciativu v podnikání a za to platíme snížením tempa ekonomického růstu. Statistické údaje tento názor ale nepodporují. Ukazuje se, že vysoké daně nejsou prokletím, společnost více rovnostářská je solidárnější, a proto i stabilnější. Nedochozí zde k výraznému sociálnímu pnutí.

V USA v roce 1966 příjmy 20 % domácností s nejnižšími příjmy činily 7.000 dolarů za rok, u dalších 20 % to bylo 20.000 dolarů, u dalších 20 % 31.000 dolarů, u dalších 20 % 44.000 dolarů a u 20 % domácností s největšími příjmy 79.000 dolarů (z toho 5 % domácností s vrcholovými příjmy 126 tisíc dolarů). V roce 1998 u domácností s nejnižšími příjmy to bylo 9.000, u další skupiny 22.000, u další 37.000, u další 58.000, u nejvíce vydělávajících 20 % 123.000 (u 5 % domácností na vrcholu 215.000). To ukazuje, že třicet let hospodářského růstu mělo prakticky zanedbatelný dopad na 60 % amerických domácností (údaje jsou v dolarech přepočtených vzhledem k inflaci na stejnou kupní sílu).

Pokud se **sociální stát** soustředí na zdravotnictví, školství a péči o staré lidi bez zásahu do soukromé ekonomiky a své programy financuje z vysokých daní, nepřináší to žádné nebezpečí (údaje z roku 2009 ukazují, že příjmy z daní jsou v USA 28 % HDP, ale ve Spojeném království 39 %, v Belgii 47 %, v Rakousku 43 %, v Dánsku 50 %, ve Finsku 44 %, ve Francii 46 %, v Německu 40 %, ve Švédsku 49 %). Vzhledem k ekologii, růstu počtu obyvatel a omezeným energetickým zdrojům není důraz na ekonomický růst bezrozporný. Vztah mezi velikostí příjmu a indexem štěstí v USA v roce 1973 rostl strmě do příjmu 10 tisíc dolarů na osobu a rok a pak stagnoval. Rozdíly mezi příjmem 10 tisíc dolarů a 25 tisíc dolarů byly minimální. Mnohem důležitější je pocit bezpečí. Příjem je určitě motorem pokroku, ale ne jediným. Lidé, jejichž výsledky tvůrčí práce nejvíce přispěly k rozvoji společnosti, nepatřili k nejchudším, ale až na výjimky ani k nejbohatším skupinám.

Některé chudší státy v Jižní Americe se však dostaly do potíží tím, že kladly důraz na státní podniky, na ochrannářskou politiku vysokých cel a na intervence do finančního sektoru. Výsledkem byla stagflace. Vysoká inflace při nepatrném růs-

tu. To je nevhodný přístup. Správné je, aby stát jen vybíral daně a zasahoval proti spekulantům. Pokud podniky produkují za účelem zisku, není nutný ekonomický státní zásah, i když účast odborů na řízení podniků, jak ji známe například ze Spolkové republiky Německo, je žádoucí. Pokud se ale vlastníci pokusí ovlivnit politiku země ve svůj prospěch, například před volbami zastaví dodávky léků s cílem poškodit socialistickou vládu, má stát povinnost intervenovat ve prospěch občanů zavedením dočasné nucené správy. Dále se stát nemá vzdávat intervence proti spekulantům. Americká krize v roce 2008 byla spuštěna krizí hypotečního trhu. K této krizi by nikdy nedošlo, kdyby stát reagoval na to, že ceny nemovitostí stoupají tak, že rozdíl mezi náklady a prodejní cenou dosahuje desítek procent.

Sociální stát, jak jej v různých variantách uskutečňují vyspělé evropské země, má tři hlavní úkoly:

- zajistit zdravotní péči na soudobé úrovni moderní medicíny podle potřeby pro všechny bez rozdílu příjmů;
- zajistit vzdělání pro všechny bez rozdílu příjmů, kteří mají talent a pracovitost;
- zajistit důstojný život starých lidí a lidí se zdravotním postižením.

O další se postará tržní ekonomika, která je pro úkoly státu zdrojem finančních prostředků, jež stát získává zdaněním. O zásazích do ekonomiky například podporou výzkumu, budováním infrastruktury nebo zemědělskými dotacemi, o dotacích do kultury, do vzhledu obcí a čistoty krajiny je nutné vést demokratickou diskusi a zvolit cestu kompromisu, kdy všichni zúčastnění zůstanou stejně nespokojeni. Bezpečnost a prosazování práva chtějí všichni, každý ví, že se tyto oblasti musí finančně pokrýt daněmi, ale přál by si, aby daně zaplatili ti druzí.

Pokud státy zvolí americkou liberální demokracii za svůj vzor, povede to k ekologické katastrofě. Planeta nemá pro tolik lidí tolik energetických zdrojů, kolik spotřebují USA na jednoho obyvatele. Na druhé straně, pokud bude vzorem švédský sociální stát, kde má chudších 50 % obyvatel – přes třikrát nižší HDP na jednoho obyvatele než v USA – vyšší životní úroveň než 50 % chudších Američanů, je vítězství liberální demokracie na planetě možné.

Můj závěr je tedy konec dějin s podmínkou.

Prof. MUDr. Bohumil Fišer, CSc., (1943-2011) absolvoval Lékařskou fakultu UJEP (dnes Masarykova univerzita) v Brně, v roce 1989 byl habilitován pro obor normální fyziologie a v r. 1995 byl jmenován profesorem pro obor normální a patologické fyziologie. V letech 2000-2002 zastával funkci ministra zdravotnictví ČR.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

No tak vidíš, Máňo...

...říkám si a neoslovuji přítom nevěrnou Máňu z kasařské balady, co chodila v koženém kabátu, zradila partu, sčuchla se s fízly, a proto ji lízli a do rána jí svíce dohoří.

Máňa, s kterou si povídám, je jiná, nemá žádný kabát, natož kožený, má zato krásný široký klobouk, jaký se nosíval někdy koncem 19. století a roztožený pohled. A jinak nic než zřasený živůtek s velkým dekoltem. Máňa, s kterou rozprávím, je totiž pouhá busta. Pochází ze severu Čech a dostali jsme ji nádavkem k domku, který jsme si tam kdysi zakoupili – prý „co s tou Máňou, stejně si ji jen babička dávala na léto do záhonu,“ říkali nám původní majitelé, a nabízeli nám ještě srnku a trpaslíka. Srnku jsme zdvořile odmítli, trpaslíka dali do zahrady dětem pro radost – a když se nudily, mohly mu barevnými laky omalovávat šatičky a čepičku podle svého vkusu a umu.

Sličnou Máňu jsme zato hned dovezli do Prahy, umyli a postavili na římsu dřevěného ostění v parádním pokoji. Po čtyři desítky let tam spolu s námi přijímala hosty, bděla i nad jednáními úředního rázu, sledovala rodinné oslavy, dívala se na televizi. Na svátky jsme ji při velkém úklidu sundali, ve vaně osprchovali a vždycy se podívovali, jak se z jejích útrob stále – i po desítkách let a desítkách koupeří – vyplavují zbytky hlíny z oněch severočeských záhonů.

Postupem doby, s tím, jak se potomci rozprchávají, se náš byt stává už neúnosně velkým a drahým. Přemýšlíme tudíž o něčem skromnějším, kam se nám ale při nejlepším vůli nevejdou všechny věci, které máme a které nám zpříjemňovaly život.

Proto tedy říkám: „No tak vidíš, Máňo, tak dlouho jsi s námi byla a stále jsi krásná a rozdychtěná. Snad ti bylo s námi dobře, starali jsme se o tebe, nemusela jsi zarytá mezi petrželí a šnytlikem snášet bouřky, deště, vichřice, ani tě neočuchávali psi, nehrabali kolem tebe slepice, nesedali na tebe ptáci. Měli jsme tě rádi, ale teď budeš muset jinam do služby. Nezlob se za to na mne, hledám ti místo, kde by ti to také slušelo a kde by se tebe dívali se zalíbením, sprchovali tě a vůbec by o tebe pečovali. Však také proto jsme tě tuhle fotografovali ze všech stran, tvoji podobenku rozeslali a představ si, že už se do tebe na dálku zamiloval jeden nóbl starožitník a dokonce někde v archivech zjistil, kdo a kde tě vymyslel. Snad nedopustí, abys skončila zase v petrželi nebo – nedejbože – někde na smetáku.“

Víš Máňo, ani jsme neznali tvůj rodokmen, ale přesto jsi pro nás byla poklad. Teď se zdá, že jsi možná dokonce poklad národní – no, abych nepřeháněla – aspoň maličká součást něčeho, čemu se říká národní bohatství. A to se má přece chránit, což vědí všichni včetně blondýnek,“ vtípkuji nekorektně. Myslím přítom na velice známou zpěvačku, která se se domáhala, aby Radiožurnál vysílal její písničky, což

odůvodňovala to tvrzením, že právě její tvorba se dá zařadit k národnímu kulturnímu bohatství, a to se má přece chránit.

„Vidíš, Máňo, že se má národní bohatství chránit, to říkají všichni – ale myslíš, že to je samozřejmé? Kdepak, holka naše milá, představ si, že jsou i velké památky, co mají dokonce na to glejt, že jsou zákonem – i mezinárodně – chráněné, a přesto lhotejní (jenom lhotejní?) úředníci dopustí jejich zkázu. Ovšem není to tak hrozné, protože se najdou i lidé, kteří jim v tom brání a dělají co mohou, aby škodu trochu zmírnili.“

Zatímco si s Máňou povídám, snaží se totiž památkáři zachránit z historického kluziště na Štvanici aspoň některé artefakty – díl stropu, kousek zdi, hodiny – dříve, než bourací četa všechno zničí buldozerem. Jiní sepisují petice a svolávají demonstrace, protože se bojí o historicky cenná pražská nádraží – Masarykovo a žižkovské nákladní. Další zase chtějí zabránit demolici domu na rohu Opletalovy ulice a Václavského náměstí, tedy v centru památkově chráněné oblasti UNESCO; naději nemají velkou, protože zbourání už posvětil berounský zubař v křesle ministra kultury.

A kdyby jen to, také se vykrádá kdeco, cennosti mizí ve velkém z kostelů a ze zahraničních výstav musíme stahovat zapůjčená díla, aby nám je tamější soudy nezabavili kvůli zpackaným sporům státu s firmou Diag Human. Ojedinelé není ani vandalství – není to tak dávno, co rozverná mládež lezla po starobylé kašně a poničila ji; v tom, že se přitom jeden z pachatelů zmrzačil, přišel o ruku, bychom mohli vidět prst boží a ti cyničtější by si možná vzpomněli i na dětské zařkávání, že „kdo to ukradne, tomu ruka upadne.“

„Naše milá Máňo, v klobouku a bez kabátu,“ končím své povídání, „jdi do světa. Kéž bys našla dobré pány, kteří tě nezaprodají za pár cejnů, a vůbec tě ochrání – třeba s fízly – před barbary, lupiči a ignoranty, aby ti tvoje svíce nedohořela ještě aspoň dalších sto let.“

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083